

Päivi Riutta

**ASIANAJAJAN PALKKION
KOHTUULLISUUS JA
ASIANAJOPALVELUIDEN HINNOITTELU**

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro Gradu -tutkielma
Tammikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Päivi Riutta: Asianajajan palkkion kohtuullisuus ja asianajopalveluiden hinnoittelu

Pro Gradu, xii + 86 sivua

Tampereen yliopisto

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Tammikuu 2020

Tässä tutkielmassa tarkastellaan asianajopalveluiden hinnoittelua ja hinnoittelun sääntelyä. Suomen lainsäädännössä ei ole yleisesti määritelty asianajotoimeksiantojen palkkion määräytymisperustetta eikä palkkioperusteita koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä. Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 5.12 kohdan mukaan asianajajan asiakkaaltaan maksettavaksi vaatiman palkkion on oltava kohtuullinen sekä säädösten ja Asianajajaliiton ohjeiden mukainen. Asianajajaliiton palkkio-ohje B3 sisältää palkkiota koskevia tarkempia ohjeita. Tutkielman pääasiallisena tarkoituksena on pyrkiä vastamaan tutkimuskysymykseen siitä, mitä tarkoitetaan asianajajan kohtuullisella palkkiolla, miten asianajopalveluita hinnoitellaan ja miten hinnoittelua voisi kehittää.

Tutkielmassa palkkion kohtuullisuuden arvioinnin lähtökohtien on ajateltu olevan osin riippuvainen asianajajan ja asiakkaan välisen suhteen epäsymmetrisyydestä sekä siitä, kuinka hyvin asiakas on ollut tietoinen toimeksianton kokonaisveloituksesta toimeksiantosta sovittaessa. Kun tämä arviointi on suoritettu, tulee kohtuullisen palkkion suuruutta määriteltäessä ottaa huomioon vielä ainakin tehtävän laatu, laajuus, sopimussuhteen osapuolten näkökulmat ja markkinatilanne.

Tässä tutkielmassa asianajopalveluiden hinnoittelun tarkastelu on aloitettu palveluiden kustannusperusteisia, kilpailuperusteisia ja asiakasarvoon perustuvia hinnoittelumenetelmien tarkastelusta. Näitä menetelmiä on vertailtu oikeuskirjallisuudessa esiin nostettuihin asianajajan palkkion määräytymisperusteisiin. Vertailun tuloksena hinnoittelumenetelmien on todettu olevan lähtökohdiltaan toisistaan poikkeavat. Asianajajien hinnoitteluun vaikuttavat useat eri lait ja asetukset sekä Asianajajaliiton määräykset. Palveluiden hinnoittelun poikkeavuuteen vaikuttaa myös se, että asianajopalveluiden kilpailu markkinoilla ei ole aina riittävän toimivaa. Asianajajien tulisi kehittää hinnoitteluaan läpinäkyvämmäksi, jotta asiakkaiden olisi helpompi tehdä hintavertailua.

Avainsanat: asianajaja, kohtuullinen palkkio, hinnoittelu, aikaveloitus, hyvä asianajajatapa, hinta-arvio

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	iv
OIKEUSKÄYTÄNTÖ	xi
LYHENTEET	xii
1. JOHDANTO	1
1.1 LIIKETOIMINTAA VAI YHTEISKUNNAN OIKEUDENHOITOA	1
1.2 TUTKIELMAN RAKENNE JA TUTKIMUSKYSYMYS	3
1.3 METODI	4
1.4 KESKEISET KÄSITTEET	6
2. ASIANAJAJAN PALKKIOIDEN SÄÄNTELY	9
2.1 ASIANAJAJAN PALKKION KOHTUULLISUUS	9
2.1.1 Asianajajan oikeus palkkioon	9
2.1.2 Palkkio oikeusturvavakuutus-asioissa	14
2.1.3 Kohtuullisuuden määrittely ja arviointi	16
2.1.4 Palkkion suhde tehtävän laatuun	22
2.1.5 Palkkion suhde tehtävän laajuuteen	26
2.2 ASIANAJOPALKKION HINNAN ILMOITTAMINEN JA LASKUTTAMINEN	31
2.2.1 Hinta-arvion antaminen	31
2.2.2 Asianajolasku ja sen laatiminen	34
2.2.3 Suorien kulujen ja yleiskulujen laskuttaminen	39
2.2.4 Asianajolaskun kohtuullistaminen	41
2.3 ASIANAJAJALIITON PALKKIORIITALAUTAKUNTA	42
3. HINNOITTELUN MÄÄRÄYTYMISPERUSTEET	49
3.1 LÄHTÖKOHTANA LIIKETOIMINNAN KANNATTAVUUS	49
3.2 KUSTANNUSPERUSTEISET HINNOITTELUMENETELMÄT	52
3.2.1 Katetuotto- ja voittolisähinnoittelun edut ja haitat	52
3.2.2 Kustannusperusteinen hinnoittelu palveluyrityksessä	54
3.2.3 Asianajajan palkkion katteen kohtuullisuus ja taloudellinen riippumattomuus	55
3.3 KILPAILUPERUSTEISET HINNOITTELUMENETELMÄT	57
3.3.1 Kilpailuperusteisten hinnoittelumenetelmien edut ja haitat	57
3.3.2 Asianajopalveluiden keskinäinen kilpailu markkinoilla	58
3.4 ASIAKASARVOON PERUSTUVAT HINNOITTELUMENETELMÄT	62
3.4.1 Asiakasarvoon perustuvien hinnoittelumenetelmien edut ja haitat	62
3.4.2 Asianajajan palkkion kohtuullisuus vapaan hinnoittelun rajoittajana	64
3.5 ASIANAJAJAN PALKKION MÄÄRÄYTYMISPERUSTEET	65
3.5.1 Määräytymisperusteen sääntely	65
3.5.2 Aikaperiaate	67
3.5.3 Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaate	70
3.5.4 Intressiperiaate	73
3.5.5 Tuloperiaate	75

4. JOHTOPÄÄTÖKSET	78
4.1 ASIANAJAJAN PALKKION KOHTUULLISUUS	78
4.2 ASIANAJOPALVELUIDEN HINNOITTELU JA SEN KEHITTÄMINEN	82

LÄHTEET

- Aarnio Aulis: Laintulkinnan teoria, 1989, Juva.
- Aarnio Aulis: Tulkinnan taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta 2006, Helsinki.
- Albaum Gerald, Duerr Edwin ja Strandskov Jesper: International marketing and export management, 8th ed. 2016, Edinburgh, United Kingdom.
- Guerreiro Reinaldo ja Amaral Juliana: Cost-based price and value-based price: are they conflicting approaches? Journal of Business & Industrial Marketing, 2018, Vol. 33(3), s. 390–404.
- Eklund Irina ja Kekkonen Heidi: Kannattavuuslaskennan taitajaksi, 2018, Helsinki.
- Eklund Irina ja Kekkonen Heidi: Kannattavuuslaskenta ja hinnoittelu, 2014, Helsinki.
- Ervasti Kaijus: Riitaprosessiuudistuksen arviointi - Lakimiesten ja tuomioistuimen kansliahenkilökunnan käsityksiä ja kokemuksia uudesta riita-asioiden menettelystä 1998. Helsinki. Saatavilla osoitteessa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236941/154_Ervasti_1998.pdf?sequence=1&jaisAllowed=y, Luettu 9.12.2019.
- Eskuri Seppo, Hujala Taisto ja Hynynen Timo: Oikeusturvavakuutus, 1999, Helsinki.
- Eskuri Seppo, Hujala Taisto ja Hynynen Timo: Oikeusturvavakuutus II-painos, 2003, Helsinki.
- European Center for Constitutional and Human Rights: Hard law/soft law, Saatavilla osoitteessa: <https://www.ecchr.eu/en/glossary/hard-law-soft-law/>, Luettu 9.12.2019.
- Fitger Peter ja Mellqvist Mikael: Domstolsprocessen, 2002, Stockholm.
- Halila Heikki: Asianajotoimeksianto, teoksessa Näkökulmia asianajajaoikeuteen, toim. Esko Timo, Peltonen

- Jukka, Tarkka Olli ja Tulokas Mikko, 2004, Helsinki, s.77–86.
- Halila Heikki: Oikeudellisia neuvontapalveluja tarjoavien palkkioperusteista, DL 6/1999, s.909–942.
- Halijoki Juha: Oikeudenkäyntikulut ja niiden jakautuminen, DL 2/2000, s. 205–229.
- Haverila Matti, Uusi-Rauva Erkki, Kouri Ilkka ja Miettinen Asko: Teollisuustalous, 2009, Tampere.
- HE 3/1958 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asianajajista sekä laiksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun muuttamisesta.
- HE 191/1993 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta
- HE 107/1998 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta
- HE 54/2004 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi asianajajista annetun lain ja valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n muuttamisesta
- HE 222/2010 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi
- Hemmo Mika: Sopimusoikeus, 2006, Helsinki.
- Hemmo Mika: Sopimusoikeus II, 2003, Helsinki.
- Hazard Geoffrey: Ethics: In many firms the practice of billable hours has become insidious, The National Law Journal 14(24), 1992.
- Hinterhuber Andreas ja Liozu, Stephan: Is it time to rethink your pricing strategy? MIT Sloan Management Review, 2012, Vol. 53(4), s. 69–77.
- Hirvonen Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteelliseen metodologiaan, 2011, Helsinki.

- Huiskala Hilikka: Maksuton neuvontapalvelu hälventää ennakkoluuloja, Advokaatti 1/98, s. 22-23.
- Hämäläinen Harri: Pesänhoitajan palkkiosta, DL 2005/4, s. 796–809.
- Ilveskero Mika: Asianajaja turvaa oikeusvaltion, DL N:o 5/2011, s. 579–580.
- Indounas Kostis: Successful industrial service pricing, Journal of Business & Industrial Marketing, 2009, Vol. 24(2), s. 86–97.
- Jokela Antti: Oikeudenkäynti III, 2004, Saarijärvi.
- Jokela Antti: Oikeudenkäyntikulut ja maksuton oikeusapu, 1995, Tampere.
- Kaario Kari, Pennanen Risto, Storbacka Kaj, Mäkinen Hanna-Leena: Arvomyynnillä kasvuun, 2004, Helsinki.
- Kahri Tapani ja Vihma Jyrki: Työsopimuslaki 1984, Jyväskylä.
- Kauppalehti: Nettotulosprosentti huikeat 19,4 - yrityskaupat ja listautumiset satavat asianajotoimistojen laariin, 19.7.2016. Saatavilla osoitteessa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/nettotulosprosentti-huikeat-19-4-yrityskaupat-ja-listautumiset-satavat-asianajotoimistojen-laariin/60b7fe0a-13bd-3f0a-b43b-2c270f8a4eef>.
- Konkurssiasian neuvottelukunta: Pesänhoitajan palkkio, 30.10.2019. Saatavilla osoitteessa: https://www.konkurssi-asiames.fi/material/attachments/konkurssi-asiames/konkurssiasiamiehentoimistonliitteet/suosituksuvoimassaolevat/KdzdpykG1/Suositus_nro_13.pdf, Luettu 9.12.2019.
- Kotler Philip ja Keller Kevin: Marketing management, 15, Global edition, 2016, England.
- Kotus: Kolumnit, Saatavilla osoitteessa: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kieli-ik-kuna_%281996_2010%29/kohtuullinen_vai_kohtalainen, Luettu 30.11.2019.

- Kuluttajalehti: Asianajajajtko mestareita laskuttamaan, Kuluttajalehti 1995/1, s. 4–7.
- Kunnas Matti: Asianajajan näkökulma lainkäyttöön, 2013, Turku.
- Lahtinen Raija: Asianajajatutkimus ADV 7/2007 s. 6–9.
- Laitinen Erkki: Kilpailukykyä hinnoittelulla, 2007, Helsinki.
- Laitinen Ahti ja Launis Veikko: Juridiikka ja etiikka – johdatus juristin ammatitiettiin, 1996, Helsinki.
- Lappalainen Juha: Siviiliprosessioikeus II, 2001, Helsinki.
- Lehtinen Lasse: Oikeusapulain mukaisen yksityisen avustajan oikeuksista ja velvollisuuksista, 2014, Porvoo.
- Lindholm Tomas: Asianajotoiminta ja kilpailunrajoituslainsäädäntö, julkaisussa Asianajajan työkentältä, 1994, Helsinki.
- Oikeusministeriö: Asianajajien ammatillinen valvonta uudistettavaksi. Saatavilla osoitteessa: https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/asianajajien-ammattillinen-valvonta-uudistettavaksi, Luettu 1.12.2019.
- Myllymäki Reino: Palvelujen hinnoittelu, 2019, Tuusula.
- Nagle Thomas, Hogan John ja Zale Joseph: The strategy and tactics of pricing: a guide to growing more profitable, 5, International edition ed. 2011, New Jersey.
- Pekkarinen Jukka ja Sutela Pekka: Kansantaloustiede 2002, Helsinki.
- Peltonen Jukka: Asianajajan ammatillinen bona fides, teoksessa Asianajajaoikeutta, Suomen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N.o 199, toimittanut Matti Ylöstalo 1985, Helsinki.
- Peltonen Jukka: Salaisuuksista asianajotoiminnassa I – asianajajan päämiehen salaisuudet, DL 2/2005, s. 213–230.

- Pihlajamäki Heikki: Kansan ja esivallan välissä – suomalaisen asianajajakunnan historia, 2009, Porvoo.
- Pohjola Matti: Taloustieteen oppikirja, 2018, Helsinki.
- Pursiainen Terho: Ammattien etiikka, teoksessa Näkökulmia asianajajaoikeuteen, Asianajajaliiton julkaisuja 3/2004, toimittanut Esko, Peltonen, Tarkka ja Tulokas, 2004, Helsinki.
- Rautiainen Hannu ja Äimälä Markus: Työsopimuslaki, 2007, Juva.
- Reuterwall Lennart: Advokatarvode DL 1977.
- Robberstad Anne: Sivilprosess 2. utgave, 2013, Bergen.
- Ryynänen Juhon: Asianajotoimeksiantosopimuksen synty verkkoympäristössä – perinteinen sopimusoikeus ja uudet haasteet, DL 2000, s. 290–313.
- Santala Pekka: Asianajolaskusta, Teoksessa Asianajajaoikeutta, toimittanut Ylöstalo Matti, 1985, Juva.
- Shibley David ja Jobber David: Integrative pricing via the pricing wheel, Industrial Marketing Management, 2001, Vol. 30(3), s. 301–314.
- Smith Gerald: Managerial pricing orientation: the process of making pricing decisions, Pricing Strategy & Practice, 1995, Vol.30(3), s. 28–39.
- Solomon Barry ja Gibbons Rachel: Coming to terms with new billing methods, 1992, National Law Review, Vol.15(12).
- Suomen Asianajajaliitto: Hyvä asianajajatapaa koskevat ohjeet 2009: Saatavilla osoitteessa [file:///C:/Users/Omis-taja/Downloads/2019_04_Hyvaa_asianajajatapaa_koskevat_ohjeet_vihko%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Omis-taja/Downloads/2019_04_Hyvaa_asianajajatapaa_koskevat_ohjeet_vihko%20(1).pdf). Luettu 7.10.2019.
- Suomen Asianajajaliitto: Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari, 2011, Saatavilla osoitteessa: https://Asianajajaliitto.fi/app/uploads/2019/01/Tapaohjeiden_kommentaari_31.1.2011-2.pdf, Luettu 16.11.2019.

- Suomen Asianajajaliitto: Kirje Kilpailuvirastolle DL 1989 s. 281.
- Suomen Asianajajaliitto: Liitto 100 vuotta, Saatavilla osoitteessa: <https://Asianajajaliitto.fi/Asianajajaliitto/keita-olemme/liitto-100-vuotta/>, Luettu 29.11.2019.
- Suomen Asianajajaliitto: Valvontakertomus 2018, Saatavilla osoitteessa https://www.valvontalautakunta.fi/files/4055/Valvontakertomus_2018_final.pdf. Luettu 1.12.2019.
- Suomen Asianajajaliitto: Valvontamenettely, Saatavilla osoitteessa <https://www.valvontalautakunta.fi/valvontalautakunta/valvontamenettely>, Luettu 1.12.2019.
- Tavana Madjid, Chung QB ja Kennedy Dennis: Rho: A decision support system for pricing in law firms, *Information ja Management* 33 1998, s. 155–165.
- Tervonen Arto: Asianajolaskusta DL 4/2006, s. 712–717.
- TIEKE: Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry Hinnoittelun ABC. Opas tietotuotteiden ja palveluiden hinnoitteluun, 2005. Saatavilla osoitteessa <https://oma.tieke.fi/display/julkaisut/Hinnoittelun+ABC+-+opas>.
- Turunen Santtu: Asianajajien palkkiotaksa – kielletty kilpailurajoitus vai keino madaltaa prosessikynnystä? DL 5/2002, s. 762–776.
- Urbany, Joel: Justifying profitable pricing, *Journal of Product & Brand Management*, 2001, Vol. 10(3), s. 141–159.
- Verohallinnon päätös verovapaista matkakustannusten korvauksista vuonna 2019: Saatavilla osoitteessa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/paatokset/47405/verohallinnon-p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s-verovapaista-matkakustannusten-korvauksista-vuonna-2019/>, Luettu 16.11.2019.
- Viitanen Klaus: Asianajajapalkkiot – kilpailu vai sääntely? 2011, Helsinki.

- Viitanen Klaus: Oikeudenkäyntikulut ja oikeuksien saatavuus, DL 4/2006, s. 614–632.
- Vilkkä Hanna: Tutki ja kehitä 2015, Saatavilla osoitteessa: <http://ekirjasto.kirjastot.fi/ekirjat/tutki-ja-kehita>. Luettu 30.11.2019.
- Vuorinen Sami: Ilmaisia neuvoja oikeudellisiin ongelmiin, tutkimus asianajajien maksuttoman neuvontapalvelun alkuvaiheista, 1998, Helsinki.
- Wihinen Krister: Exploring Cost System Design Principles: The Analysis of Costing System Sophistication in a Pricing Context, 2012, Saatavilla osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-15-2996-2>, Luettu 6.12.2019.
- Yle: 110 e/h ei riitä, asianajajat haluavat suurempia oikeusapupalkkioita – "Haavoittuvimpien avustaminen ei voi olla vapaaehtoistyötä", 2019, Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-10612023>, Luettu 25.12.2019.
- Ylänkö Olavi: Asianajajan velvollisuuksista päämiestä kohtaan asianajotoimeksiannossa, 1981, Vammala.
- Ylönen Markku: Asianajajien valvonnan uudistaminen, DL 2005/3, s. 613–622.
- Ylönen Markku: Asianajajaoikeus: laki, säännöt ja tapaohjeet, 2018, Helsinki.
- Ylöstalo Matti: Asianajopalkkioiden määräämisperusteista DL 1961 s. 294.

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

KKO 1991:118

KKO 1995:139

KKO 1996:83

KKO 1997:195

KKO 2009:10

KKO 2018:69

KKO 2019:11

VaaHO 1996:9

HeHO 2006:3656

HeHO 2014:1671

HeHO 2017:613

Kurinpitolautakunta 21.4.1999

Palkkioriihtalautakunta 2.jaosto 15.6.2007

Valvontalautakunta 1. jaosto 16.9.2011

Valvontalautakunta 1. jaosto 16.11.2012

Valvontalautakunta 2. jaosto 4.10.2012

Valvontalautakunta 1. jaosto 31.5.2013

Valvontalautakunta 1. jaosto 20.9.2013

Valvontalautakunta 1. jaosto 1.11.2013

Valvontalautakunta 2. jaosto 11.2013

Valvontalautakunta 1. jaosto 20.2.2015

Valvontalautakunta 3. jaosto 18.9.2015

Valvontalautakunta 1. jaosto 23.9.2016

Valvontalautakunta 2. jaosto 4.11.2016

Valvontalautakunta 3. jaosto 11.11.2016

Valvontalautakunta 2. jaosto 27.4.2017

Kuluttajarihtalautakunta 30.12.2011 (Dnro 1724/39/2011)

LYHENTEET

Esitutkintalaki	ETL
Hallituksen esitys	HE
Kauppakaari	KA
Korkein oikeus	KKO
Kuluttajansuojalaki	KSL
Laki holhoustoimesta	HolhL
Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista	OikTL
Oikeudenkäymiskaari	OK
Valtioneuvoston asetus kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamisesta markkinoinnissa	VAK
Valtioneuvoston asetus oikeusavun palkkioperusteista	Palkkioperuste asetus

1. JOHDANTO

1.1 LIIKETOIMINTAA VAI YHTEISKUNNAN OIKEUDENHOITOA

Asianajaja turvaa oikeusvaltion on ollut 100 vuotta täyttäneen Suomen Asianajajaliiton juhluvuden 2019 teemana.¹ Asianajajaliitto on valinnut teeman kiteyttämään sitä, mitä varten yksittäiset asianajajat tekevät työtään ja miksi asianajajalaitos on olemassa. Asianajajakunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että Suomessa on saatavilla oikeudellisia palveluita, joihin turvautumalla yksilöt ja yritykset voivat edistää oikeuksiaan ja etujaan.² Asianajajan rooli yhteiskunnassa on jossain määrin poikkeuksellinen verrattuna muihin liiketoimintaa harjoittaviin palveluntarjoajiin, vaikka ne tarjoavat yksityisille ja yrityksille palveluita siinä missä tilitoimistot, kuntosalit, arkkitehdit tai mitkä tahansa muut palveluntuottajat. Asianajotoimistoissa tehtävään työhön liittyy usein asiointi erilaisten viranomaisten kanssa mutta kyse ei ole julkisesta palvelusta. Asianajotoimistoja omistavat asianajajayrittäjät itse tai toimiston osakkaat yhdessä. Asiakkailta on asianajopalveluille tarvetta ja tarpeeseen on kannattavaa vastata markkinoilla.

Perinteisesti asianajajat ja asianajotoimistot ovat olleet kansan keskuudessa kuuluisia hinnoittelustaan. Esimerkiksi vuoden 1995 Kuluttajalehden yksi otsikoista oli ”Asianajajanko mestareita laskuttamaan?”. Artikkelissa alkupuheenvuorona toimi tarina 1970-luvulta, jossa eräs vanhempi asianajaja kehotti neuvottelun jälkeen asiakasta maksamaan kassaan ennakkoa 6 000 markkaa, joka oli siihen aikaan kohtalain summa rahaa. ”Älkää yhtään ihmetelkö” totesi asianajaja ja jatkoi ”toki me palautamme kaiken sen, mikä yli jää mutta voin kuitenkin kertoa, että niin ei ole päässyt vielä koskaan tapahtumaan”.³ Tästä tarinasta on jo aikaa mutta asianajajien maine mestarilaskuttajana on vuosien saa-

¹ Asianajajaliitto; Liitto 100 vuotta.

² Ilveskero 2011, s. 579–580.

³ Kuluttajalehti: Asianajajanko mestareita laskuttamaan s. 4.

tossa säilynyt. Mistä asiassa on kyse? Asianajajat ovat kuitenkin vielä siltä osin harvinaisen ammattiryhmä, että heidän omat tapaohjeensa nimenomaisesti edellyttävät palkkion kohtuullisuutta.

Asianajotoimistot ovat nykyisin osa markkinataloutta samoin kuin muutkin palveluntuottajat. Yritysten välillä vallitsee kilpailu siitä, kenen tuotetta kuluttajat ostavat. Markkinataloudessa yritysten täytyy pyrkiä tuottamaan mahdollisimman hyvänlaatuisia tuotteita ja palveluita mahdollisimman tehokkaasti ja halvalla. Kun asiakkaat miettivät ostopäätöstä, he vertailevat tarjolla olevien tuotteiden ja palveluiden hintaa ja laatua. Jos asiakas löytää tarjolla olevasta valikoimasta tarpeeksi hyvän palvelun sopivalla hinnalla, kauppa voi syntyä. Jos hinta on hänen mielestään kohtuuton, kauppa jää syntymättä. Vastaavasti palveluntarjoaja ei suostu myymään tuotettaan alle tuotantokustannusten. Vasta kun myyjän ja ostajan näkemykset hinnasta ovat samankaltaiset, kauppa voi syntyä. Hinta muodostuu siis palvelun kysynnästä ja tarjonnasta. Jos palvelua halutaan ostaa enemmän kuin sitä on tarjolla, sen hinta nousee ja vastaavasti hintoja joudutaan laskemaan, jos ostajia on vähemmän kuin tarjontaa. Taloustieteessä tätä kutsutaan kysynnän ja tarjonnan laiksi.⁴

Markkinatalouden toimivuus edellyttää asiakkaiden mahdollisuutta hintojen vertailemiseen. Asianajopalveluiden hintojen vertailua ei kuitenkaan ole tehty helpoksi. Vuonna 2006 tehdyn asianajajatutkimuksen mukaan 31 % asianajajista ei sovi koskaan etukäteen kiinteää hintaa asiakkaan kanssa.⁵ Asianajoalalla laskutuskäytännöt vaihtelevat toimitoittain, mutta eniten käytössä oleva laskutusperuste on aikaveloitus, jolloin palvelun hinta on riippuvainen siihen käytetystä ajasta.⁶ Kiinteää laskutusta, jossa lopullinen palvelun hinta on asiakkaalla tiedossa jo toimeksiantoa tehtäessä, käyttää huomattavissa määrin ainoastaan 3 % asianajajista.⁷ Yleisesti käytössä oleva aikaan perustuva veloitus edellyttää toimenpiteisiin käytetyn ajan kirjaamista. Tapauksissa tehtäväksi tulevat toimenpiteet eivät usein ole asianajasta riippuvaisia. Hinta-arvion antaminen ennen toimeksiannon alkua on usein hyvin haastavaa. Kuluttajilla on kuitenkin yhä enenevässä määrin

⁴ Pekkarinen ja Sutela 2002, s. 78–79.

⁵ Lehtinen 2014 s. 139. Myös Ryynänen toteaa, että asiamiehen palkkion suuruus tai sen määräämisperusteet jätetään usein erikseen sopimatta. Ryynänen 2000, s. 306.

⁶ Kts. esim. Viitanen 2011, s. 393–394.

⁷ Lahtinen 2007 s. 7.

halua vertailla eri asianajotoimistojen palveluiden hintoja ennen toimeksiantoon ryhtymistä. Tämän seurauksena tulevaisuudessa olisi tärkeää, että asianajoala kykenisi uudistamaan hinnoitteluaan ja laskutustaan vielä läpinäkyvämmäksi asiakkaan suuntaan.

1.2 TUTKIELMAN RAKENNE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tässä tutkielmassa tarkastellaan asianajajan velvollisuutta palkkion kohtuullisuuteen ja asianajopalveluiden hinnoittelua. Kohtuullisuusvelvoitteen lisäksi tutkielman toisessa luvussa käydään läpi myös muuta asianajajan laskutukseen liittyvää sääntelyä, jolla on keskeinen vaikutus asianajajan palkkion hinnoitteluun. Lisäksi käydään lyhyesti läpi laskun kohtuullistamista ja Asianajajaliiton palkkioriihtalautakunnan tehtävä erimielisyyksiä ratkaisevana instanssina. Tutkielman toinen luku sisältää runsaasti palkkioriihtalautakunnan antamia ratkaisuja.

Tutkielman kolmannessa luvussa tarkastelussa on hinnoittelu osana kannattavaa liiketoimintaa. Hinnoittelumenetelmistä käydään läpi kustannusperusteiset, kilpailuperusteiset ja asiakasarvoon perustuvat hinnoittelumenetelmät. Tarkoituksena on lyhyesti esitellä kunkin menetelmän hyviä ja huonoja puolia niin asiakkaan kuin yrittäjänkin kannalta. Kustannusperusteisen hinnoittelun yhteydessä käydään läpi asianajajan taloudellisen riippumattomuuden vaikutusta asianajopalveluiden hinnoitteluun ja kohtuulliseen katteeseen. Kilpailuperusteisen hinnoittelumenetelmien yhteydessä tarkastellaan asianajajien keskinäistä kilpailua markkinoilla. Asiakasarvoon perustuvien hinnoittelumenetelmien yhteydessä tarkastellaan puolestaan hinnoittelua asianajajan etiikan näkökulmasta.

Tämän jälkeen kolmannessa luvussa käydään läpi asianajajien yleisesti käyttämiä palkkioperusteita ja verrataan niitä edellä esiteltyihin muussa liiketoiminnassa tavanomaisiin hinnoittelumenetelmiin. Tutkielman aihetta tarkastellaan asianajotoiminnan liiketoiminnan näkökulmasta. Viimeinen luku sisältää yhteenvetoa aiemmista luvuista sekä näkökulmia hinnoittelun kehittämiseen. Pyrkimys on vastata tutkimuskysymykseen siitä, mitä tarkoitetaan asianajajan kohtuullisella palkkiolla, miten asianajopalveluita tyypillisesti hinnoitellaan, eroaako asianajopalveluiden hinnoittelu muiden palveluiden hinnoittelusta ja miten asianajopalkkioiden hinnoittelua olisi mahdollista kehittää. Tutkielman aiheen

rajaamiseksi tutkielman ulkopuolelle on pääasiallisesti rajattu ne toimeksiannot, joissa asianajopalkkio maksetaan julkisen oikeusavun perusteella.

1.3 METODI

Tutkielma on monitieteinen. Aluksi tutkielman toisessa luvussa tarkastellaan oikeusdogmaattisesti kohtuullisuuden käsitettä arvioitaessa hyväksyttävää asianajajan palkkion määrää ja perustetta. Oikeusdogmatiikka eli lainoppi on menetelmä, joka tutkii voimassa olevaa oikeutta. Tämä tapahtuu oikeusnormien sisältöä tutkimalla ja systematisoimalla. Oikeusnormeja tulkitsemalla voidaan tehdä sekä normi- että tulkintakannanottoja.⁸ Tulkintakannanottoja voidaan pitää lainopin tuloksina.⁹ Tässä tutkielmassa tulkintakannanotoilla pyritään selvittämään, mitä tarkoitetaan asianajajan palkkion kohtuullisuudella tutkimalla tätä koskevaa kovaa (hard law) ja pehmeää sääntelyä (soft law)¹⁰, ratkaisukäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Lainopillisessa tutkimuksessa ei ole kyse ainoastaan lain säännösten tulkinnan tai käytännön ratkaisujen tekemisen mekaanisesta johtamisesta vaan enemmänkin punninnasta.¹¹

Palkkioiden kohtuullisuuteen velvoittaa muun muassa kauppakaari 31.12.1734/3 (KK), kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38 (KSL) ja välillisesti laki asianajajista 2.12.1958/496 (AAL). Asianajajat ovat velvollisia noudattamaan kohtuullisuuden vaatimusta hinnoittellessaan asianajopalveluitaan. Palkkioiden sääntelyyn liittyvää vanhempaa oikeuskirjallisuutta on Suomessa kirjoitettu suhteellisen paljon. Uudempi oikeuskirjallisuus on sitä vastoin useimmiten kirjoitettu oikeuden saatavuuden ja oikeuden eteen pääsyn näkökulmasta. Kohtuuden käsitteen määrittelyssä pyritään mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään myös analogista tulkintaa. Säännösten suorassa tulkinnassa tärkeässä roolissa ovat Suomen Asianajajaliiton hyvä asianajajatapa, palkkio-ohje ja palkkioriihtalautakunnan rat-

⁸ Hirvonen 2011, s. 22.

⁹ Aarnio 1989, s. 53.

¹⁰ Ilmaisulla pehmeä laki (soft law) tarkoitetaan sopimuksia, periaatteita ja ilmoituksia, jotka eivät ole oikeudellisesti sitovia. Asianajajaliiton antamat ohjeet ovat esimerkki pehmeästä laista. Kovalla lailla (hard law) tarkoitetaan yleensä oikeudellisia velvoitteita sääntöjä, jotka sitovat osapuolia ja joita voidaan lain mukaan panna täytäntöön tuomioistuimissa. European Center for Constitutional and Human Rights: Hard law / soft law.

¹¹ Aarnio 2006, s. 237.

kaisut. Nämä asianajajia sitovat ammattieettiset ohjeet perustuvat keskeisesti ammattikunnan omassa piirissä hyväksytyihin sääntöihin ja käytäntöihin. Hyvä asianajajatapa asettaa asianajajalle pitemmälle meneviä velvollisuuksia kuin asianajotehtävän suorittamista koskevat lain säännökset.¹²

Tämän jälkeen kerättyä oikeusdogmaattista tutkimusaineistoa ja siitä saatua tietoa verrataan liiketaloudelliseen tutkimuskirjallisuuteen palveluiden hinnoittelusta. Tältä osin kyse on laadullisesta tutkimuksesta. Tarvittava aineisto tutkielman kolmanteen lukuun on kerätty pääasiassa liiketaloudellisesta kirjallisuudesta. Lisäksi tarkastelussa on asianajajan palkkion määräytymisperusteita koskevaa oikeuskirjallisuutta. Tutkielmassa laadullisen tutkimuksen metodina käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tavoitteena on löytää oikeusdogmaattisesta tutkimusaineistosta toiminnan logiikka pelkistämällä aineistoa. Tarkoituksena on karsia epäolennaista informaatiota hävittämättä kuitenkaan tärkeää informaatiota.¹³ Kun oikeusdogmaattinen aineisto on saatu tiivistettyä, sitä pyritään vertaamaan tyypillisiin muilta liiketoiminnan aloilta tuttuihin hinnoittelumenetelmiin. Tarkoituksena on havainnoida eroavaisuuksia asianajopalveluiden ja muiden palveluiden hinnoittelua koskevien teorioiden ja mallien välillä ja tarkastella sitä, mistä erot johtuvat ja voisiko asianajopalveluiden hinnoittelua kehittää ottamalla mallia muiden palveluiden hinnoittelusta.

Yleisesti katsottuna Suomessa asianajo-oikeudellinen tutkimus on ollut toistaiseksi suhteellisen vähäistä. Ensimmäinen väitöskirja asianajo-oikeuden alalta on tehty 1924 aiheena asianajajien siviilioikeudellinen vastuu. Tämän jälkeen muita asianajajan työhön liittyviä tutkimuksia on ilmestynyt harvakseltaan. Tutkimuksen vähäisyydestä huolimatta oikeudenala tarjoaa niin teoreettisia kuin käytännöllisiäkin ongelmia.¹⁴ Asianajajien palkkioiden sääntelyyn liittyviä ongelmia voidaan pitää ennen kaikkea käytännöllisinä. Aihepiirin ajankohtaisuutta puoltaa erityisesti se, että asianajotoiminta on liiketoimintana pyssynyt toistaiseksi vielä hyvin perinteikkäänä ja stabiilina alana mutta tila ei voi olla py-

¹² Kts. Asianajaja koskevien ammattieettisten ohjeiden sitovuus KKO 2009:10. Huom. Palkkioriihtilautakunnan ratkaisut ovat suositusluontoisia mutta käytännössä niitä noudatetaan erittäin hyvin.

¹³ Vilkkä 2015: sisällön analyysi.

¹⁴ Kunnas 2013, s. III.

syvä. Kaupankäyntitapojen murros ja uuden sukupolven kuluttajat edellyttävät perinteisten liiketoimintamallien uusimista. Lähitulevaisuudessa moni asianajoyrittäjä on eläköitymässä ja uuden sukupolven yrittäjien tulisi viedä liiketoimintaa eteenpäin. Uudet yrittäjät tarvitsevat työkaluja liiketoimintamallien uusimiseen ja liiketoiminnan hinnoittelun päivittämiseen vastaamaan nykyisten kuluttajien odotuksia ja kulutuskäyttäytymistä.

1.4 KESKEISET KÄSITTEET

Tutkielman aihe on rajattu nimenomaisesti asianajajien ja asianajotoimistojen tarjoamien palveluiden hinnoitteluun. Asianajaja ja asianajotoimisto ovat lailla suojattuja nimikkeitä. Asianajajaa ja asianajotoimistoita säätelee laki asianajajista. Lain mukaan asianajajia ovat ne, jotka ovat merkitty yleisen asianajajayhdistyksen jäsenenä asianajajaluetteloon (AAL 1 §). Hyväksyminen asianajajaksi ja asianajoyhdistyksen jäseneksi edellyttää, että henkilö on täyttänyt 25 vuotta; hän on rehelliseksi tunnettu sekä muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tointa; on suorittanut Suomessa oikeustieteen ylemmän korkeakoulututkinnon¹⁵; on saavuttanut asianajajan toimen harjoittamiseen tarvittavan taidon sekä sellaisen käytännöllisen kokemuksen kuin asianajajayhdistyksen säännöissä määrätään; on suorittanut asianajajatutkinnon. Henkilön ei tule olla konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuutta tule olla rajoitettu (AAL 3 §). Asianajajista annetun lain 5 §:ssä on säädetty, että asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.

Asianajajan ammatti poikkeaa monessa suhteessa julkisen tai yksityisen työnantajan palveluksessa olevan lakimiehen ammatista. Asianajaja myy palvelujaan rahasta. Asianajajan tilannetta voidaan näin ollen luonnehtia osin ongelmallisemmaksi, sillä lakimies on usein kiinteä osa jonkin organisaation hierarkiaa, eikä asiakkuudet tai tehtävät toimet vaikuta suoraan lakimiehen omaan toimeentuloon lukuun ottamatta lakitoimistojen yrittäjiä. Kun kyse on omasta toimeentulosta, hinnoittelu ja toimeksiantoihin liittyvät eettiset on-

¹⁵ Oikeustieteen muun ylemmän korkeakoulututkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon, taikka on suorittanut oikeustieteen tutkinnon muualla kuin Suomessa ja saanut ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain 4.12.2015/1385 mukaisen Opetushallituksen lopullisen päätöksen korkeakoulututkinnon rinnastamisesta Suomessa suoritettavaan oikeustieteen maisterin tutkintoon.

gelmakysymykset ovat hyvin konkreettisia. Itseään ammatikseen myyvä joutuu suhteutamaan toimintansa kokonaisvaltaisesti omaan elämäänsä. Oma taloudellinen menestyminen saattaa helposti nousta eettisiä arvoja merkittävämmäksi seikaksi.¹⁶

Asianajotoimeksiantosopimus on oikeudelliselta luonteeltaan toimeksiantosopimus. Kauppakaaren 18 luku sääntelee toimeksiantosopimuksia yleisesti. Luvun periaatteet tulevat sovellettaviksi myös asianajotoimeksiantosopimuksissa. Asianajotoimeksiantosopimuksessa ei ole koskaan kysymys työsopimuksesta¹⁷, sillä toimeksisaaja on asiakkaaseen nähden itsenäinen ja saa itse päättää työn suorittamisen konkreettisen tavan, palkkion ja sen määrittelyn sekä toimeksiantojen määrän. Toimeksisaajan tulee sitoutua suorittamaan sopimuksen mukainen tehtävä itsenäisesti ilman toimeksiantajan johtoa ja valvontaa.¹⁸ Toimeksiantosopimus on Suomen oikeustieteessä vakiintunut omaksi sopimustyyppikseen. Asianajotoimeksiantosopimus on nähty toimeksiantosopimusten erityismuodoksi, sillä sen tarkoitus on asianajaminen päämiehen valtuutuksen perusteella.¹⁹ Suppeassa merkityksessä asianajotoimeksiannon sisältönä on nähty, että toimeksianto koskee vain toimintaa asiamiehenä tai avustajana oikeudenkäynnissä, oikeudenkäynnin valmistelua ja toimenpiteitä oikeudenkäynnissä halutun päämäärän saavuttamiseksi, toimintaa muissa viranomaisissa sekä oikeudellista neuvontaa.²⁰ Laajassa merkityksessä asianajotoimeksiannon sisältö voi koskea kaikenlaisten oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista päämiehelle myös ilman, että asioihin liittyisi oikeudenkäyntiä.²¹ Tässä tutkielmassa asianajotoimeksiannon sisällön määrittely tapahtuu laajan määritelmän mukaisesti.

Asianajajista annetun lain 5 §:ssä viitataan hyvään asianajajatapaan mutta hyvän asianajajataavan sisältöä ei selosteta laissa. Viittaus hyvään asianajajatapaan on samantyyppinen abstraktio kuin eräissä muissa laeissa. Esimerkiksi liiketoiminnan harjoittamista sääntelee hyvä liiketapa tai oikeudellisen toimen sitovuuskriteeriksi on määritelty hyvän tavan

¹⁶ Laitinen ja Launis 1996, s. 42.

¹⁷ Työsopimuslain 26.1.2001/55 1:1.1 mukaan työsopimus on sopimus, jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työyhteisönä sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän työantajan johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Jos yksikin näistä edellytyksistä puuttuu, kyse ei ole työsopimuksesta.

¹⁸ Rautiainen ja Äimälä 2007, s. 23.

¹⁹ Kahri ja Vihma 1984, s. 24.

²⁰ Ryytänen 2000, s. 291.

²¹ Yläkö 1981, s. 6–7.

mukaisuus. Asianajajien on noudatettava hyvää asianajajatapaa ja Suomen Asianajajaliiton hallitus valvoo, että näin tapahtuu.²² Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet on vahvistettu ensimmäistä kertaa Suomen Asianajajaliiton liittokokouksessa 9.6.1972.²³ Ohjeisiin on vahvistettu keskeiset tapasäännöt, jotka koskevat asianajotoimistoa ja sen työjärjestelyä, tehtävän vastaanottamista, torjumista ja luopumista, asianajajan ja päämiehen välistä suhdetta sekä asianajajan suhdetta vastapuoleen, tuomioistuimeen ja kollegoihin. Lisäksi ohjeissa on määritelty asianajajan velvollisuudet Asianajajaliittoa kohtaan. Tapaohjeet ovat seikkaperäiset mutta eivät tyhjentävät. Tapaohjeiden sisältöä konkretisoivat Asianajajaliiton valvontaelimen kannanmääritykset kurinpitoa harkittaessa, yleisten tuomioistuinten ratkaisut sekä Asianajajaliiton vahvistamat ohjesääntöluonteiset normistot.²⁴

²² Halila 2004, s. 77.

²³ Laitinen, Launis ym. 2000, s. 93.

²⁴ Halila 2004, s. 77. Pääsääntöisesti yleiset tuomioistuimet kuitenkin perustavat omat ratkaisunsa valvontalautakunnan kannanottoihin. Kts esim. KKO 2019:11.

2. ASIANAJAJAN PALKKIOIDEN SÄÄNTELY

2.1 ASIANAJAJAN PALKKION KOHTUULLISUUS

2.1.1 Asianajajan oikeus palkkioon

Suomen lainsäädännössä ei ole määritelty asianajotoimeksiantojen palkkion määräytymisperustetta eikä palkkioperusteita koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä.²⁵ Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 5.12 kohdan mukaan asianajajan asiakkaaltaan maksettavaksi vaatiman palkkion on oltava kohtuullinen sekä säädösten ja Asianajajaliiton ohjeiden mukainen.²⁶ Tapaohjeisiin on kirjattu ainoastaan palkkiota koskevat yleisperiaatteet. Ne ja muut asianajajan palkkiota koskevat periaatteet on tarkemmin ohjeistettu Asianajajaliiton palkkio-ohjeessa (B3 15.1.2009, viimein muut. 11.6.2010), jota asianajaja on velvollinen noudattamaan.²⁷ Palkkio-ohjetta voidaan pitää tämän tutkimuksen kannalta merkittävimpänä sääntelylähteenä, sillä se on verrattain muita lähteitä yksityiskohtaisempi ja nimenomaisesti asianajajia koskeva ja velvoittava. Ohje määrittelee palkkion määräytymistä ja laskutusta asianajajan tai hänen toimistonsa ja asiakkaan välillä. Pääsääntönä on, että asianajajan tehtävästään veloittama palkkio määräytyy asianajajan ja hänen asiakkaansa välisen sopimuksen ja palkkio-ohjeen mukaan.²⁸ Ohjeen 1.1. kohdan mukaan asianajopalkkio määräytymisen yleiset periaatteet ovat seuraavat:

”Asianajajalla on oikeus saada tehtävän hoitamisesta palkkio.

Palkkio voidaan veloittaa myös matkan aiheuttamasta ajanhukasta²⁹ sekä erikseen siitä työstä, jonka asianajajan lainopillinen avustaja tai toimiston henkilökunta tekee asianajajan sijasta.

Palkkion on oltava oikeassa suhteessa tehtävän laatuun ja sen vaatimaan työn määrään sekä muutoinkin kohtuullinen.

²⁵ Lehtinen 2014, s. 145.

²⁶ Suomen Asianajajaliitto: Hyvä asianajajatapaa koskevat ohjeet.

²⁷ Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 33.

²⁸ Ylönen 2018, s. 542.

²⁹ Oikeusapua koskevan valtioneuvoston asetuksen oikeusavun palkkioperusteista 24.4.2008/290, (jäljempänä palkkioperusteasetus) 5 §:n mukaan matka-ajasta ei suoriteta palkkiota, jos yhdensuuntaisen matkan pituus on alle 20 kilometriä, eikä sitä yhdessä asiassa makseta ilman erityistä syytä enempää kuin kahdeksalta tunnilta eikä myöskään, jos asia koskee kansainvälistä suojelua.

Palkkion kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että asianajaja voi käyttää vuotuisesta työajastaan vain osan suoranaisesti työtehtävien hoitamiseen. Hänen on käytettävä osa ajastaan toimistonsa työn järjestykseen ja valvontaan, ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä muihin asianajajan työn edellyttämiin toimiin ja kohtuulliseen vuosilomaan.”

Asianajotoimeksiantosopimus määrää toimeksiantajan ja toimeksisaajan väliset keskinäiset oikeudet ja velvollisuudet sopimussuhteessa.³⁰ Asianajotoimeksiantoa koskevassa sopimussuhteessa toimeksiannon asianajajalle tuomien velvoitteiden keskeisenä vastapainona on asianajajan oikeus palkkioon. Toimeksiannossa lähtökohtana on sopimuksen sisältämien oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino sopimuskumppaneille. Vakiintuneiden periaatteiden mukaan asianajajan oikeus palkkioon muodostaa niin olennaisen osan asianajotoimeksiantosuhteesta, että asianajajalla on oikeus palkkioon jo pelkästään toimeksiannon olemassaolon perusteella, vaikka asianajajan ja päämiehen välillä ei olisi tehtykään nimenomaista sopimusta asianajan palkkiosta. Mikäli palkkiosta ei ole sovittu etukäteen, on pääsääntönä pidettävä sitä, että päämiehen on maksettava vaadittu palkkio, ellei se ole kohtuuton.³¹

Palkkio-ohjeen ensimmäisen kohdan toteamus ”asianajajalla on oikeus saada tehtävän hoitamisesta palkkio” viittaa siis osin myös kysymykseen siitä, onko asianajajan ja asi-

³⁰ Peltonen 2005, s. 213.

³¹ Lehtinen 2014, s. 141 ja Halijoki 2000, s. 208. Vakiintunut periaate ilmenee muun muassa kauppa-kaaren 18:5, jonka mukaan asiamies saakoon kohtuullisen palkan vaivastaan sekä korvauksen toisen asioihin oikeutta myöten menneistä kuluistansa. Vakiintunutta periaatteita osoittaa myös oikeudenkäymiskaaren 1.1.1734/4 (OK) 15:28 säännökset.

akkaan välille syntynyt asianajotoimeksianto koskeva sopimus, jonka perusteella asianajajalla on oikeus laskuttaa asiakastaan.³² Asianajotoimeksianto syntyy tavallisesti suullisena sopimuksena ilman, että toimeksiannon sisällöstä sovitaan tarkkarajaisesti.³³ Kysymykseen liittyvien epäselvien tilanteiden³⁴ välttämiseksi Asianajajaliitto on vahvistanut mallit toimeksiantosopimukseksi ja toimeksiantovahvistukseksi ja on suositellut asianajajia käyttämään näitä.

Asianajotoimeksiannon rajoja ovat hämärtäneet lukuisat mainokset ilmaisista alkuneuvotteluista, minkä voidaan nähdä vaikuttaneen kuluttajien käsityksiin asianajajien laskutustavoista. Väärinkäsitysten välttämiseksi asianajajan on syytä informoida asiakastaan siitä, että hän on velvollinen suorittamaan asianajajalle palkkion myös alkuneuvottelusta. Jos asianajaja on markkinoinnissaan ilmoittanut alkuneuvottelun olevan maksuttoman, tulisi asianajajan selvittää asiakkaalle tarkasti, mitä maksuttomalla alkuneuvottelulla tarkoitetaan ja millaisia mahdollisia rajoittavia ehtoja maksuttomuuteen liittyy.³⁵

Kuluttajariitalautakunta on 30.12.2011 (Dnro 1724/39/2011) antamassaan ratkaisussa katsonut, että kuluttajan on varauduttava siihen, että yritysten tarjoamat lakiasianpalvelut ovat maksullisia, ellei erikseen ole sovittu palvelun maksuttomuudesta. Näyttötaakka siitä, että palvelu on sovittu suoritettavaksi veloitusetta, on siihen vetoavalla. Tapauksessa asiakas oli varannut asianajajalta tapaamisajan, jonka asianajaja perui sairastuttuaan ja sopi asiakkaan kanssa, että tämä soittaa myöhemmin uuden tapaamisajan sopimiseksi.

³² Ylönen 2018, s. 543. Käytäntöä on syytä pitää ongelmallisena, sillä suullisesti sovitun toimeksiannon yhteydessä toimeksiannon hintaan ja hinnoitteluun ei välttämättä kiinnitetä kovin paljon huomiota.

³³ Ylänkö 1985, s. 9.

³⁴ Esimerkiksi Valvontalautakunnan 2. jaoston 4.10.2012 käsittelemässä tapauksessa kantelija oli käänntynyt asianajajan puoleen siviiliasiansa ja moitti asianajajaa siitä, että tämä lähetti kantelijalle 2 767,50 euron suuruisen palkkiolaskun, vaikka kantelija ei ollut antanut asianajajalle toimeksiantoja. Valvontalautakunta katsoi asiassa saadusta selvityksestä ilmenevän, että asianajaja oli ensimmäisessä keskustelussa ilmoittanut kantelijalle laskutuksen perustuvan aikaveloitukseen ja ilmoittanut tuntihintansa. Tämän jälkeen kantelija oli lähettänyt asianajajalle laajan asiakirja-aineiston ja tiedustellut ohjeita asian eteenpäin viemiseksi. Asianajaja oli asiaan perehdyttyään ilmoittanut kantelijalle näkemyksensä, ettei asiassa ollut juridista perustetta esittää yhtiölle osakassopimuksen rikkomiseen perustuneita vaatimuksia. Asianajaja oli tämän jälkeen päättänyt toimeksiannon. Asiassa saadusta selvityksestä ei ilmennyt seikkaa, jonka perusteella kantelija olisi voinut olettaa asianajajan asiassa suorittamien toimenpiteiden olevan ilmaisia. Valvontalautakunta katsoi, että asianajajalla oli ollut oikeus laskuttaa asiassa suorittamistaan toimenpiteistä.

³⁵ Ylönen 2018, s. 544–555.

Asiakkaan soitettua uudelleen asianajaja alkoi puhelimessa kysellä asiaan liittyviä seikkoja. Asiakas kertoi tapauksesta sitä mukaa, kun asianajaja jatkoi kyselemistä. Asiakas ajatteli asianajajan kyselevän tietoja varsinaista tapaamista varten. Puhelu kesti lähes kaksi tuntia. Asiakas perusteli tekemäänsä kannetta siten, että hän ei ollut pyytänyt puhelinkonsultaatiota näin monimutkaisessa asiassa ja asianajajan olisi tullut heti puhelun alussa kertoa, että kysely on maksullisesta konsultaatiosta. Valvontalautakunnan 1. jaosto on lisäksi ratkaisussaan 4.11.2016 vahvistanut, että asianajajan oikeus laskuttaa tekemästään työstä alkuneuvottelun osalta ei ole sidottu myöskään siihen, johtaako neuvottelu enempiin oikeudellisiin toimiin.³⁶

Aiemmin esille nostetun sääntelyn lisäksi asianajajien palveluiden hinnoitteluun vaikuttaa merkittävästi oikeusapulaki 5.4.2002/257 (OAL) ja sen perusteella annettu valtioneuvoston asetus oikeusavun palkkioperusteista. Oikeusapulaki säätelee oikeusapua, jolla tarkoitetaan mahdollisuutta asianajopalveluiden saantiin siten, että asianajopalveluiden saaja ei joudu itse maksamaan saamistaan asianajopalveluista tai joutuu maksamaan niistä ainoastaan osaksi siksi, että hänen saamansa oikeusavun kustannukset maksetaan joko kokonaan tai osittain julkisista varoista. OAL 1.2 §:n mukaan oikeusapua on mahdollista saada oikeudelliseen neuvontaan, tarpeellisiin toimenpiteisiin sekä avustamiseen tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa.

Oikeusaputoimeksiannossa palkkioperusteasetuksen 6 § mukaan asianajaja voi laskuttaa toimeksiannosta käyttäen 110 euron tuntipalkkiota tai 7 § mukaista asiakkohtaista vähimmäispalkkiota, jolloin asianajajalle voidaan hänen vaatimuksestaan maksaa tehtävään käytetyn ajan perusteella maksettavan palkkion sijasta vähimmäispalkkio. Esimerkiksi käräjäoikeudessa suullisesti käsiteltävässä rikosasiassa vähimmäispalkkio on 415 euroa ja, jos istuntokäsittely on kestänyt pidempään kuin kolme tuntia, 615 euroa.³⁷ Vähimmäispalkkio kattaa kaikki asiassa suoritettut toimenpiteet lukuun ottamatta korvausta

³⁶ Ratkaisu puoltaa asianajajan oikeutta laskuttaa työstään. Kuluttajan heikomman aseman puolustamisen vuoksi asiaa olisi ollut mahdollisuutta perustella myös toisin. Asianajajan työtä arvioidessa on tärkeää pitää mielessä, että oikeudellisen konsultaation ratkaisuna voi olla myös se, että asiassa ei kannata ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin. Tällainen ratkaisu voi olla yhtä lailla oikeudellisen punninnan ja asianajajan antaman työpanoksen tulos kuin päätös ryhtyä joihinkin tiettyihin toimenpiteisiin.

³⁷ Vrt. Yle 2019: Artikkelit: 110 e/h ei riitä, asianajajat haluavat suurempia oikeusapulaskkioita – "Haavoittuvimpien avustaminen ei voi olla vapaaehtoistyötä, jonka mukaan keskimääräi-

matka-ajasta. Vähimmäispalkkio voidaan vahvistaa ilman laskuerittelyä. Tässä tutkielmassa oikeusapua sisältävät toimeksiannot jäävät pääasiallisesti tarkastelun ulkopuolelle, koska asianajajalla ei ole oikeusaputoimeksiannoissa mahdollisuutta itsenäiseen hinnoitteluun. Oikeusavullisten toimeksiannot muodostavat kuitenkin merkittävän osan toimeksiannoista erityisesti rikosasioissa, minkä vuoksi osassa asianajotoimistoja se on merkittävä liiketoimintaan ja hinnoitteluun vaikuttava tekijä.

Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden mukaan palkkion saannin pääsäännöstä poiketen asianajaja voi menettää oikeutensa palkkioon, jos hän on laiminlyönyt tapaohjeiden 5.13 kohdan mukaisen velvollisuuden oma-aloitteisesti antaa asiakkaalle tieto mahdollisuudesta saada katettua asianajokuluja oikeusturvavakuutuksesta tai julkisista varoista. Tähän liittyen valvontalautakunnan 1. jaoston palkkioriitaa koskevassa ratkaisussa 20.2.2015, valvontalautakunta lausui, että palkkioriita-asiaan liittyvässä valvonta-asiaassa valvontalautakunta oli katsonut asianajotoimistossa työskentelevän luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan jättäneen informoimatta asiakastaan mahdollisuudesta hakea asiassa oikeusapua. Asiassa saadun selvityksen mukaan asiakas oli oikeutettu oikeusapuun ilman perusomavastuuta. Tästä syystä valvontalautakunta katsoi, että asianajotoimistolla ei ole oikeutta laskuttaa asiakasta, koska asiakas menetti asianajotoimiston menettelyn vuoksi merkittävän osan oikeusavun tarjoamasta etuudesta.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa asianajajan palkkiosta todetaan, että vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvaamisen korvausvelvollisuus edellyttää korvattavilta oikeudenkäyntikuluilta kohtuullisuutta ja tarpeellisuutta.³⁸ Saatavien perinnästä annettu laki 22.4.1999/513 puolestaan säätelee asianajajan laskutukseen ja palkkioihin kohdistuvia perintäkuluja.

Kuluttajansuojalain 5:23 mukaan kuluttajan on maksettava hinta, joka on kohtuullinen ottaen huomioon tavaran laatu ja muut ominaisuudet, kaupantekohetken käypähinta sekä

nen asianajajan tuntihinta on tällä hetkellä 200 euroa.

³⁸ Vaikka OK 21 luvun säännökset eivät koske asianajotoimeksiannon osapuolia eli toimeksiantajaa ja asianajajaa, Jokela on katsonut, että palkkion kohtuullisuus on perusteltua arvioida samalla tavoin sekä KK 18:5 mukaan avustajan tai asiamiehen ja asianosaisen välisessä toimeksiantosuhteessa, että OK 21 luvun perusteella vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta määrättäessä. Jokela 2004, s. 291. Jokelan näkemystä voidaan pitää perusteltuna.

muut olosuhteet, jos tavaran hintaa ei voida katsoa sovitun. Jos myyjä on tavaraa markkinoitaessa antanut sen hinnasta tai hinnan laskemistavasta kaupantekoaikakohdan hintatasoa tarkoittavia tietoja, joiden voidaan olettaa vaikuttaneen kauppaan, hinta määräytyy annettujen tietojen mukaisesti. Edellä mainittu koskee asianajotoimeksiantoja suhteessa kuluttajaan (KSL 1:3). Kansainvälisesti katsottuna International Bar Association rules eli kansainvälistä hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet sisältävät myös asianajajan palkkiota koskevan määräyksen. Sen mukaan asianajajien tulee määrätä palkkionsa, milloin vahvistettua palkkiosääntöä ei ole olemassa tai sitä ei voida tapaukseen soveltaa, ottaen huomioon riidan kohteena olevan etuuden arvo sekä sen merkitys päämiehelle, tehtävän vaatima aika ja työmäärä sekä kaikki muut asiaan liittyvät henkilökohtaiset seikat ja tosiasialliset olosuhteet. Vastaavasti Euroopan Unionin asianajajien tapaohjeiden 3.4 kohdan mukaan asianajopalkkion tulee olla perusteeltaan selkeä ja määrältään kohtuullinen.

2.1.2 Palkkio oikeusturvavakuutus-asioissa

Asianajopalveluiden hinnoittelua määriteltäessä tulee ottaa huomioon myös oikeusturvavakuutuksiin liittyvä ohjeistus. Asianajajaliiton palkkio-ohjeen 1.6 kohdan mukaan

”Asianajaja, joka saa palkkionsa ja kulujensa korvauksen oikeusturvavakuutuksesta, ei saa periä asiakkaalta oikeusturvavakuutusehtojen mukaan korvattavista toimenpiteistä palkkiona tai kulujen korvauksena enempää kuin vakuutusehtojen mukaisen omavastuusuuden, ellei asianajaja ole tehtävää vastaanottaessaan sopinut asiasta toisin asiakkaansa kanssa.

Asianajajan on saatava asiakkaalta suostumus ennen ryhtymistä toimenpiteisiin, jotka oikeusturvavakuutusehtojen perusteella eivät todennäköisesti kuulu oikeusturvavakuutuksesta korvattaviksi.”

Säännön ensimmäinen kappale johtaa käytännössä siihen, että oikeusturva-asiassa vakuutuksen ehdot määrittelevät sen, mistä asianajaja on oikeutettu laskuttamaan. Jos asianajaja haluaa pidättää itselleen oikeuden laskuttaa asiakastaan myös vakuutuksen kattavuuden ulkopuolelle jäävistä toimista tai korkeammasta tuntihinnasta, jota oikeusturva-

vakuutus ei kata, on tästä oikeudesta sovittava asiakkaan kanssa toimeksiantoa vastaanotettaessa. Palkkio-ohjeen 1.6 kohdan toinen kappale velvoittaa asianajajan toimenpiteitä suorittaessaan arvioimaan, kuuluuko toimenpide oikeusturvavakuutuksesta korvattavaksi. Jos toimenpiteen suorittaminen ei todennäköisesti kuulu oikeusturvavakuutuksesta korvattavaksi, on asianajajan pyydettävä asiakkaaltaan suostumus toimenpiteen suorittamiseen. Jos suostumusta ei ole pyydetty, asiakas ei ole velvollinen maksamaan palkkiota suoritetusta toimenpiteestä, mikäli etukäteen on voitu pitää todennäköisenä, ettei toimenpide kuulu vakuutuksesta korvattavaksi.³⁹

Edellä kuvattu sääntö on tärkeässä asemassa, sillä vakuutusyhtiöiden oikeusturvavakuutusehdoissa on yleistynyt niin sanottu 50 %:n sääntö, jonka mukaan enimmäiskorvausmäärä ennen käräjäoikeuden pääkäsittelyn tai tuomioistuinsovittelun aloittamista aiheutuneista kustannuksista sekä kustannuksista asiassa, joka on ratkaistu ilman oikeudenkäyntiä, on puolet vakuutusmäärästä. Jos oikeusturvavakuutuksen korvausmääräksi on asetettu 8 500 euroa ja asianajaja toimittaa vakuutusyhtiölle 6 000 euron laskun toimenpiteistä ennen pääkäsittelyä ja 2 000 euron laskun pääkäsittelyn toimenpiteistä, vakuutusyhtiö maksaa 50% säännön perusteella ennen pääkäsittelyä tehdyistä vain 4 250 euroa ja pääkäsittelyn toimista laskutetun 2 000 euroa. Näin vakuutusyhtiön suorittama korvaus on vain 6 250 euroa vähennettynä vakuutuksenottajan omavastuusuudella. Tällöin asianajajalta jää näin saamatta palkkiostaan 1 750 euroa, jota hän ei voi periä asiakkaaltaan ilman, että tästä on palkkio-ohjeen mukaisesti sovittu tehtävää vastaanotettaessa. Valvontalautakunta on eräässä ratkaisussaan määrännyt kurinpidollisen seuraamuksen asianajajalle, joka oli perinyt edellä kerrottuun sopimusehtoon perustuvaa vakuutusyhtiön vähentämää palkkiota asiakkaaltaan. Edellä kuvatun vuoksi asianajajan onkin tärkeää perehtyä aina huolellisesti vakuutusehtoihin ja tehtävä asiakkaansa kanssa laskutusmenettelyä koskeva kirjallinen sopimus, mikäli asiakkaalla on toimeksiantoon käytettävissä oikeusturvavakuutus.⁴⁰

³⁹ Ylönen 2018, s. 557–558. Sääntö ei kuitenkaan estä asianajajaa laskuttamasta sitä osaa, joka on ylittänyt oikeusturvavakuutuksen vakuutusmäärän. Eri asia on, miten asianajajan tulisi asiakkaaseen kohdistuvan lojaalisuusvelvollisuuden perusteella toimia, mikäli hän havaitsee palkkionsa ja kulujensa määrän ylittävän oikeusturvavakuutuksen korvausmäärän. Minimivaatimuksena voitaneen pitää sitä, että asianajaja on velvollinen informoimaan asiakasta tästä tilanteesta.

⁴⁰ Ylönen 2018, s. 559.

Mikäli asianajaja antaa asiakkaalle alennusta ja laskuttaa vakuutusyhtiötä oikeusturvavakuutuksen perusteella, vastaava alennus on annettava myös vakuutusyhtiölle (Asianajajaliiton palkkio-ohje kohta 1.2). Oikeusturvavakuutus on luonteeltaan vahinkovakuutus, jolla vakuutetaan se vahinko, joka vakuutuksenottajalle koituu hänen jouduttuaan mukaan oikeusprosessiin sen aiheuttamine kaikkine kustannuksineen. Näin ollen asianajajan veloittaman palkkion määrää voidaan pitää samalla vahingon määränä, mikäli vakuutuksen ottajalle ei aiheudu muita korvattavia kuluja oikeusprosessista.

Jos asianajaja antaa asiakkaalleen alennusta esittämästään laskusta, on asiakkaalle koitua vahinko laskun alennettu määrä eikä laskun alkuperäinen määrä. Tämän vuoksi alennus on ilmoitettava myös vakuutusyhtiölle.⁴¹ Hyvän asianajajattavan vastaiseksi katsottiin Asianajajaliiton hallituksessa myös erään asianajajotoimiston menettely, jossa se kotisivuillaan oli kertonut laskutusperustenaan ilmoittanut tuntiveloitukseksi 150 euroa tunnilta ja oikeusturvavakuutuksen piiriin kuuluvissa toimeksiannoissa tuntiveloitukseksi 210 euroa tunnilta.⁴²

2.1.3 Kohtuullisuuden määrittely ja arviointi

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan sana kohtuullinen tarkoittaa kohtuuden rajoissa pysyvää, sellaista mikä ei ole liian suuri (kova, ankara) eikä liian pieni (lievä). Lisäksi määritettä kohtuullinen voidaan keskuksen mukaan eri yhteyksissä luonnehtia sopivaksi, asianmukaiseksi, tarkoituksenmukaiseksi, oikeudenmukaiseksi, laatuunkäyväksi tai kunnolliseksi.⁴³ Kohtuullinen-määritelmää käytetään paljon lakiteksteissä, sillä on monia tilanteita, jolloin tarkkoja euromääräisiä tai muita arvoja on mahdotonta kirjoittaa lakiin ylös. Lakiin asetettava joustava määre aiheuttaa aina sen, että lakia on tulkittava jokaisessa tapauksessa erikseen.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaarissa todetaan, että palkkion kohtuullisuusarviointiin vaikuttavat monet seikat. Arviointiperusteita voivat olla muun muassa kyseisen paikkakunnan yleinen palkkiotaso, tehtävän vaikeus, siihen tavanomaisesti

⁴¹ Ylönen 2018, s. 549, 560–561.

⁴² Ylönen 2018, s. 560.

⁴³ Kotus: kolumnit.

tarvittava aika ja vastaavat seikat. Palkkion kohtuullisuutta voidaan arvioida eri tavoin asianajajan ja tietyn asiakkaan suhteessa ja toisaalta oikeudenkäyntiasioissa vaadittaessa vastapuolelta asianajokulujen korvausta. Otettaessa arviointiin palkkioon kohtuullisuus suhteessa paikkakunnan yleiseen palkkiotasoon, voidaan esittää kysymys siitä, minkä paikkakunnan palkkiotasoa kussakin asiassa tulee tarkastella. Oikeuskirjallisuudessa asiaa on käsitelty siten, että valittavaksi tulevat lähinnä päämiehen kotipaikkakunnan ja asian hoitamispaikkakunnan hintatasot. Rutiiniasioissa määrävänä täytyy olla asian hoitamispaikkakunnan hintataso. Tällaisissa asioissa päämiehellä ei välttämättä ole tarvetta käyttää sanotun paikkakunnan ulkopuolelta olevaa avustajaa tai tehtävä voidaan hoitaa ainakin kirjeenvaihtona. Vaikeimmissa asioissa määrävänä täytyy sen sijaan olla päämiehen kotipaikkakunnan palkkiotasoo.⁴⁴

Palkkion kohtuullisuutta voidaan arvioida sekä palkkion maksajan että sen saajan näkökulmista. Kauppalain 27.3.1987/355 45 §:n mukaan tavarann hinnann on oltava kohtuullinen ottaen huomioon tavarann laatu ja ominaisuudet, kaupantekohetken käypä hinta sekä muut olosuhteet. Lähtökohtana on näin vastaavien tavaroiden hinta, mikä tarkoittaa, että perustana ei ole suoraan käypä hinta mutta ei toisaalta tuotantokustannuksienkaan mukainen hinta. Asianajopalveluiden hinnoitteluun sovellettuna tämä tarkoittaisi markkinoilla määräytyvää hintaa, eikä palveluiden tarjoajan tuotantokustannuksiin perustuvaa hintaa. Halilan mukaan asianajopalkkioiden kohtuullisuutta arvioitaessa olisi kyseisen analogian perusteella kiinnitettävä ensisijaisesti huomiota tuotetun palvelun arvoon asiakkaalle. Hänen mukaansa analogian käytössä on kuitenkin syytä varovaisuuteen, sillä tavaroille on helpompi osoittaa markkinahinta kuin asianajopalveluille.⁴⁵ Kaiken kaikkiaan palkkion kohtuullisuutta arvioidaan herkästi vain maksajan näkökulmasta. Kuitenkin kauppakaaren 18:5 palkkion kohtuullisuudesta voidaan ymmärtää myös niin, että palkkion on oltava riittävä sen tuottajalle.⁴⁶ Santalan mukaan asianajajan palkkio on kohtuullinen, kun se kattaa asianajopalvelusten tuotantokustannukset, asianajajan ammatillisen kvaifikaation

⁴⁴ Halijoki 2000, s. 209.

⁴⁵ Yleisimmin käytössä olevan hinnoitteluperusteen, aikaveloituksen osalta toteamusta voitaisiin tarkentaa vielä niin, että asianajopalveluidentuntihinta on markkinoilla helppo osoittaa mutta se, kuinka paljon kukakin asian hoitamiseksi käyttää tunteja, on hankalammin osoitettavissa.

⁴⁶ Halila 1999, s. 916.

ja sellaisen hyvityksen ponnistelusta, mikä vastaa hänen työnsä oikeudenhoidollista ja yhteiskunnallista merkitystä.⁴⁷

Arvioitaessa palkkion kohtuullisuutta suhteessa vastapuoleen valvontalautakunnan 3. jasto 11.11.2016 katsoi, että asianajajalla ei ollut velvollisuutta maksaa palkkiota päämiehelleen takaisin sillä perusteella, että hovioikeus oli kohtuullistanut hänen laskuaan, joka oli tullut vastapuolen maksettavaksi oikeudenkäynnin päätteeksi. Valvontalautakunta totesi, ettei pelkästään se, että tuomioistuin oli katsonut vastapuolen maksettavaksi tulevan oikeudenkäyntikulun pienemmäksi kuin esitetty vaatimus, merkinnyt vaaditun palkkion olevan hyvän asianajajataivan vastainen. Hovioikeuden ratkaisu ei ollut muodostanut asianajajalle velvollisuutta palauttaa osaakaan hänelle maksetusta palkkiosta. Kysymys oli asiakkaan ja asianajajan välisestä erimielisyydestä, joka voidaan ratkaista yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävänä riita-asiana. Valvontalautakunta ei havainnut, että asianajaja olisi menetellyt hyvän asianajajataivan vastaisesti, kun hän oli kieltäytynyt palauttamasta hänelle maksettua palkkiota.

Kokonaislaskutuksen näkökulmasta palkkio-ohjeen 1.1 kohdan yleiset periaatteet ohjeistavat palkkion kohtuullisuutta arvioidessa otettavaksi huomioon, että asianajaja voi käyttää vuosittain vain osan työajasta asiakkaalta laskutettavien tehtävien hoitamiseen, koska osa työajasta kuluu toimiston työn järjestelyyn, valvontaan, ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä muihin asianajajan työn edellyttämiin toimiin ja kohtuulliseen vuosilomaan. Asianajajaliiton noin viiden vuoden välein suorittamat asianajajatutkimukset ovat osoittaneet, että asianajaja voi ajankäytöstään käyttää asiakkaiden tehtävien hoitamiseen noin 65 prosenttia.⁴⁸

Oikeuskäytännössä palkkion kohtuullisuutta on arvioitu muun muassa seuraavasti: Ratkaisussa KKO 1991:118 testamentin moitetta koskevassa jutussa oikeudenkäyntiasiamiehenä toiminut, Helsingin kaupungin palveluksessa ollut lakimies oli laskuttanut palkkiona 120 000 markkaa. Asiaa oli käsitelty neljässä kihlakunnanoikeuden istunnossa. Korkein oikeus piti sanottua palkkiota kohtuuttoman suurena. Kohtuullisena palkkiona korkein

⁴⁷ Santala 1985, s. 130.

⁴⁸ Ylönen 2018, s. 548.

oikeus piti 50 000 markkaa huomioon ottaen oikeudenkäyntilaisuuksien valmistelun ja hoitamisen vaatiman sekä toimeksiantoon liittyvän muunkin työn. Työn laadun osalta korkein oikeus toteaa perusteluissaan, että B:n työ oikeudenkäyntiasiamiehenä moiteju-tussa on ollut määrältään varsin huomattavaa ja laadultaan moitteetonta. Laskutettua 120 000 markan palkkiota pidettiin kuitenkin kohtuuttomana työn laajuuden osalta. Palkkion kohtuullisuutta arvioidessaan korkein oikeus on antanut merkitystä tehdyn työn laadulle ja määrälle sekä suoritustavalle. Työ oli ollut laadultaan moitteetonta ja määrältään huo-mattavaa. Tämän lisäksi ratkaisevan merkityksen on saanut yleinen palkkiotaso. Oikeu-denkäyntiasiamiehellä ei ole ollut sellaista erityisasiantuntemusta, joka olisi voitu ottaa huomioon palkkiota korottavana seikkana. B velvoitetaan suorittamaan takaisin liikaa pe-rittynä palkkiona oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävästään 70 000 markkaa.

Eriävissä mielipiteessään oikeusneuvokset Taipale ja Ådahl lisäksi toteavat, että moite-oikeudenkäynnissä A:lle ja hänen kanssaperillisilleen saavutettu tarkoitettu tulos, ei ole oikeuttanut B:tä erityisen hyvityksen veloittamiseen, koska sellaisesta ei ole näytetty so- vitun. Eriävän mielipiteen mukaan B olisi tullut velvoittaa suorittamaan takaisin liikaa perittynä palkkiona oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävästään kaiken kaikkiaan 95.000 markkaa.

Oikeuskirjallisuudessa Mika Hemmo on arvellut, että ratkaisuun on saattanut vaikuttaa se seikka, että lakimies oli päätyökseen kaupungin virassa, eikä hänellä siten ollut asian- ajotoiminnalle tyypillisiä yleiskuluja.⁴⁹ Kaiken kaikkiaan korkeimman oikeuden peruste- luista voidaan todeta, että ne ovat varsin ylimalkaiset ja niistä on vaikea saada pitäviä kiinnekohtia palkkion kohtuullisuuden arvioinnille. Ratkaisun perusteluista ei ilmene, onko kohtuuttomana pidetty tehtävän hoitamiseen käytettyä aikaa vai käytettyjä laskutus- perusteita. Ratkaisusta ei myöskään ilmene, mitä laskentatapaa käyttäen korkein oikeus on päätenyt kohtuullisena pitämänsä 50 000 markan palkkioon.⁵⁰

⁴⁹ Hemmo 2003, s. 148.

⁵⁰ Halijoki 2000, s. 210.

Tuoreemmassa ratkaisussa KKO 2018:69 on otettu kantaa alaikäiselle asianomistajalle esitutkintalain 22.7.2011/805 (ETL) 4:8 mukaan määrätylle edunvalvojalle valtion varoista maksettavan palkkion perusteista ja palkkion kohtuullisuudesta. Tapauksessa käräjäoikeus on hyväksynyt A:n edunvalvojana toimimisesta esittämän palkkiovaatimuksen laskun mukaisesti. Laskun perusteena oli käytetty 220 euron tuntiveloitusta. Hovioikeus ei hyväksynyt tätä laskutusperustetta vaan katsoi, että tapauksessa edunvalvoja rinnastui asemansa ja tehtäviensä puolesta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11.7.1997/689 2:1a mukaan määrättyyn asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaan, jolloin heidän palkkioidensa määräytymiseen oli sovellettava samanlaisia periaatteita. Näin ollen myös ETL:n perusteella määrätyn edunvalvojan palkkion kohtuullisuutta arvioitaessa voitiin hovioikeuden mukaan ottaa huomioon palkkioasetuksen 6 §:n mukainen 110 euroa. Ajankäytön osalta hovioikeus on hyväksynyt A:n esittämän vaatimuksen.

A:n valituksen takia korkeimmassa oikeudessa oli kysymys siitä, minkä perusteiden mukaan ETL:n mukaiselle edunvalvojalle maksettavan tuntipalkkion suuruus määräytyy ja onko A:n 220 euron tuntiveloitukseen perustunut palkkiovaatimus hovioikeudessa ollut tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullinen. Kannanotossaan korkein oikeus toteaa, että ETL:n 4:8.2 mukaan edunvalvojan palkkio ja kulujen korvaus maksetaan valtion varoista. Säännöksessä ei ole nimenomaista määräystä siitä, millä perusteella edunvalvojalle maksettavan tuntipalkkion suuruus määräytyy. Säännöksen perusteluista kuitenkin ilmenee yksiselitteisesti, että lainkohtaan sisältyvällä viittauksella holhustoimesta annettuun lakiin 1.4.1999/442 (HolhL) on tarkoitettu sitä, että edunvalvojalla on oikeus HolhL 44 §:ssä tarkoitettuun, tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden kohtuulliseen palkkioon.⁵¹ Sääntelyä ei kuitenkaan ole siitä, että palkkio tulisi maksaa oikeusapulaista ilmevin perustein, vaan kyse on ainoastaan samojen periaatteiden noudattamisesta palkkiota arvioitaessa. Tapauksessa palkkio ei siten määräydy oikeusapulain tai sen perusteella vahvistetun oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan. Esitutkintalain mukaisen edunvalvojan palkkio on siis yksittäistapauksessa määrättävä HolhL 44.2 §:ssä todetuin tavoin siten, että se on tehtävän laatu ja laajuus huomioon ottaen kohtuullinen.

⁵¹ HE 222/2010 vp s. 196–197.

Korkein oikeus toteaa, että tehtävän laatu tarkoittaa sen vaativuutta. Tehtävän laajuuden arvioinnissa on puolestaan merkitystä sen hoitamiseksi vaadituilla tarpeellisilla toimenpiteillä. Palkkion tulee sekä tuntikohtaisesti veloittavan määrän että vaaditun tuntimäärän osalta vastata kulloisenkin toimenpiteen vaatiman työn laatua ja määrää. Kohtuullisuutta arvioitaessa merkitystä on myös sillä, mikä on vastaavanlaisissa asioissa yleensä veloittava määrä. Tapauksessa työn määrä 2,4h ja tuntiveloitus 220e/h on ollut asian laatu ja laajuus sekä asianajajien tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa yleensä käyttämä laskutus huomioon ottaen kohtuullinen. Ratkaisusta eri mieltä olleen jäsenen oikeusneuvos Pekka Koposen lausunnossa todetaan, että ratkaisun perusteluissa ei voitaisi kohtuusharkinnassa nojautua siihen, mikä on asianajajien tuomioistuinasioissa yleensä käyttämä tuntiveloitus asioissa, joissa ei ole kysymys oikeusapulakiin perustuvasta palkkiosta. Vaikka esitutkintalain mukaan määrätyn edunvalvojan palkkiota ei ole lainsäädännössä sidottu oikeusavun palkkioperusteisiin, kyse oli tosiasiallisesti vastaavasta tehtävästä. Palkkion moninkertaistuminen esitutkintalain soveltamisen vuoksi ei ole perusteltua eikä johdonmukaista. Palkkion määrää koskevassa harkinnassa olisi otettava huomioon tehtävän rinnasteisuus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan määrättyyn avustajaan. Näillä perusteilla Koponen katsoi oikeaksi tuntikohtaisen palkkion määräksi 160 euroa.

Edellä mainittujen ratkaisujen perusteella eriävät mielipiteet huomioiden voidaan todeta se, että tapauksissa rahamäärällisesti kohtuutta on pyritty löytämään toisistaankin huomattavasti poikkeavilla summilla jopa korkeimman oikeuden tuomareiden kesken. Tapauksen ratkaisu perustuu siihen, että veloitus on kohtuullinen suhteessa asianajajien tuomioistuimessa käsiteltävissä asioiden yleensä käyttämään laskutukseen. Eri mieltä olleen jäsenen mielestä palkkion kohtuullisuutta ei olisi tullut tässä tapauksessa verrata asianajajien yleiseen laskutukseen vaan oikeusaputoimeksiannoista maksettavaan palkkioon. Näin ollen tuntiveloitus 220e/h on näyttäytynyt kohtuulliselta suhteessa muiden asianajajien veloitukseen mutta kohtuuttomalta suhteessa oikeusaputoimeksiannosta maksettaviin palkkioihin.

Sanottuun liittyen oikeuskirjallisuudessa onkin aiheellisesti katsottu, että palkkion kohtuullisuusvaatimusta tulisi arvioida myös mielivallan kiellon kannalta. Ensinnäkin palkkio ei saa olla mielivaltainen suhteessa asiakkaaseen. Palkkion määrää ei tulisi mielivaltaisesti arvostella myöskään asiakkaan tai juttua ratkaisevan tuomarin mielikuvan perusteella oikeasta tai oikeudenmukaisesta ansiotasosta, jota varten saataisiin vertailukohta esimerkiksi joidenkin palkansaajaryhmien tulonmuodostuksesta.⁵² Kohtuullisuuden lähtökohtana on oltava jokin pitävä, subjektiivisista arvostuksista vapaa kiinnekohta. Sellainen on yleisesti ottaen markkinoilla määräytyvä hintataso. Myös Santala on kirjoittanut, että palkkion ollessa kohtuullinen, se ei saa olla puoleen eikä toiseen mielivaltainen; sen tulee olla riittävä korvaus työstä mutta se ei saa olla liiallinen.⁵³ Asianajajien palkkiot eivät kuulu hintasäännöstelyn piiriin. Siksi ei ole ajateltavissa, että olisi erikseen markkinoilla määräytyvää hintatasoa ja siitä poikkeava tuomioistuinten kohtuulliseksi katsomaa tasoa. Markkinahinta tarkoittaa käytännössä hintahaarukkaa, jossa on otettu huomioon toimeksiannon erityispiirteet.⁵⁴

2.1.4 Palkkion suhde tehtävän laatuun

Asianajajaliiton palkkio-ohjeen mukaan asianajajan palkkion on oltava oikeassa suhteessa tehtävän laatuun ja sen vaatimaan työn määrään sekä muutoinkin kohtuullinen. Tehtävän laatuun voidaan katsoa kuuluvan vaatimus tehtävän kiireellisestä hoitamisesta ja asianajajan sitoutuneisuus tehtävään siinä merkityksessä, että hän on estynyt ottamaan hoitaakseen muita tehtäviä. Myös sillä on merkitystä, kuinka vaikea oikeudellinen ongelma tehtävään on liittynyt. Kohtuullisuutta voidaan arvioida vertaamalla palkkion suuruutta tehtävässä kyseessä olevan intressin määrään ja siihen, mitä vastaavan kaltaisen tehtävän suorittamisesta voidaan yleisesti olettaa asianajajan laskuttavan.⁵⁵ Näin ollen palkkion tulee yksinkertaisissa ja selvissä asioissa olla pienempi kuin vaikeissa asioissa. Arto Tervosen mukaan selvissä asioissa laskutetun hintaveloituksen per aikayksikkö tulisi olla myös pienempi kuin muissa asioissa.⁵⁶

⁵² Ylöstalo 1961 s. 294.

⁵³ Santala 1985, s. 130.

⁵⁴ Halila 1999, s. 916–917.

⁵⁵ Ylönen 2018, s. 547.

⁵⁶ Tervonen 2006, s. 714.

Työn laatu on ollut palkkiota alentavana tekijänä Vaasan hovioikeuden ratkaisussa VaaHO 1996:9, jossa vastapuolen korvattavia oikeudenkäyntikuluja alennettiin vaaditusta 53787,18 markasta 20 969,17 markkaan muun muassa työn laadun perusteella. Työn laadun osalta käräjäoikeuden perusteluissa, joita hovioikeus ei muuttanut, todetaan, että asia oli pitkittynyt, koska asiamies ei ollut riittävän hyvin valmistautunut suullisen valmistelun istuntoihin tuomioistuimen nimenomaisista kehotuksista huolimatta. Asiaa oli käsitelty kahdessa suullisen valmistelun istunnossa, eikä asiamies ollut kyennyt täsmen-tämään kanteen kiistämisen perusteita vielä toisessakaan valmistelun istunnossa. Työn laadun katsottiin olleen puutteellista.

Mikäli palkkioperusteista ei ole sovittu tehtävää vastaanottaessa tai muutoin asiakkaan kanssa, Asianajajaliiton palkkio-ohjeen mukaan palkkiota on mahdollista korottaa seuraavin perustein:

- 1) hoidettava vieraalla kielellä tai poikkeuksellisissa olosuhteissa;*
- 2) asianajajasta riippumattomista syistä erityisen kiireellinen tai se on hoidettava säännöllisen työajan ulkopuolella; tai*
- 3) poikkeuksellisen vaikea ja sen hoitaminen edellyttää erityistä asiantuntemusta, kokemusta tai ammattitaitoa.*

Ylönen korostaa teoksessaan Asianajajaoikeus: laki, säännöt ja tapaohjeet, että mahdollisuus korottaa palkkiota on kuitenkin toissijainen, jos asianajajan ja asiakkaan välillä on tehty sopimus muusta veloituksesta.⁵⁷ Palkkio-ohjeen sääntö antaa asianajajalle oikeuden käyttää säännössä tarkoitettuja perusteita palkkion korottamiseen. Palkkio-ohje ei kuitenkaan ole automaattisesti osana asianajajan ja asiakkaan välistä sopimusta. Tästä syystä toimeksiantosopimuksessa olisi hyvä sopia asiakkaan kanssa palkkio-ohjeen korotusperusteiden mahdollisesta käyttämisestä toimeksiannossa. Valtioneuvoston asetuksesta oikeusavun palkkioperusteista säädetään myös avustajan oikeudesta korottaa palkkiota enintään 20 prosenttia, jos yksi tai useampi seuraavista ehdoista täyttyy:

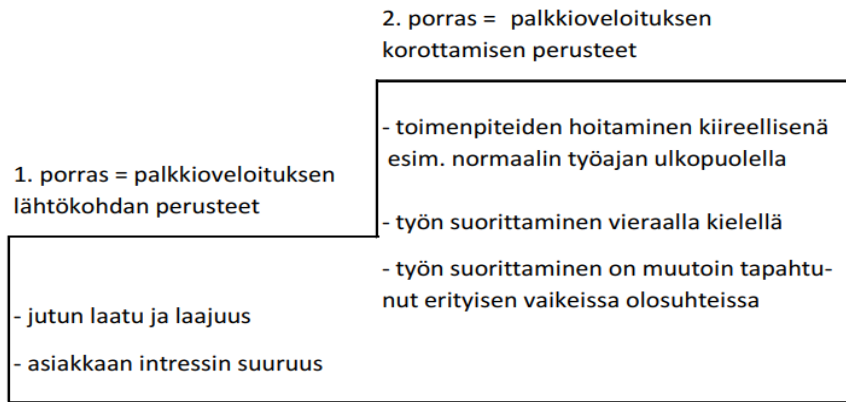
⁵⁷ Ylönen 2018, s. 550.

- 1. tehtävä joudutaan avustajasta riippumattomista syistä suorittamaan vieraalla kielellä, poikkeuksellisissa olosuhteissa tai erityisen kiireellisenä,*
- 2. tehtävä on poikkeuksellisen vaikea ja sen hoitaminen edellyttää erityistä asiantuntemusta, kokemusta ja ammattitaitoa tai*
- 3. avustajalla on tavallista tuntuvasti suurempi vastuu sen vuoksi, että kysymyksessä on huomattava taloudellinen etuus tai asialla muutoin on erityinen merkitys päämiehelle.*

Lauantaina, sunnuntaina tai pyhäpäivänä pidettävästä pakkokeinokäsittelystä sekä esitutkintaan kuuluvasta muusta tarpeellisesta avustajantehtävästä palkkiota korotetaan 50 prosenttia.

Näiltä osin voidaan todeta, että Asianajajaliiton palkkio-ohjeessa jutun laatua ja laajuutta käsitellään kaksiportaisesti. Ensimmäisellä portaalla jutun hintaa asetettaessa / sovittaessa voidaan painoarvoa antaa jutun käsittelyn laadulle, kun asianajajan vastuu on tavanomaista huomattavasti suurempi asiakkaan taloudellisen etuuden vuoksi, tai siitä syystä, että asialla muutoin on erityinen merkitys asiakkaalle. Toisella portaalla hinnoittelua voidaan arvioida uudestaan, mikäli hintaa sovittaessa sopimukseen on otettu mahdollisuus Asianajajaliiton korottamisperiaatteiden käyttämiseen. Tällöin palkkiota korottavina seikkoina voidaan ottaa huomioon se, että tehtävä on suoritettava säännönmukaisen työajan ulkopuolella, vieraalla kielellä tai ulkomailla tahi muuten erityisen vaikeissa olosuhteissa. Ohessa on kuva kaksiportaisuuden havainnollistamiseksi.

Kuva 1. Asianajopalkkion kohtuullisen hinnan asettamisen kaksiporaisuus.

Palkkion hinnoittelussa on mahdollista käyttää 2. porrasta vain, jos siitä on asiakkaan kanssa sovittu tai palkkion määrästä ei ole sovittu lainkaan.

Tervosen mukaan asiamiehen erityisasiantuntemus voidaan ottaa huomioon palkkiota korottavana seikkana, jos asian hoitaminen edellyttää erityisasiantuntemusta. Kuitenkin jos kyseessä on laadultaan sellainen asia, jossa asiamiehellä on erityisasiantuntemusta, mutta sen hoitaminen ei edellytä erityisasiantuntemusta, ei asiamiehellä ole erityisasiantuntemukseensa vedoten oikeutta laskuttaa normaalipalkkiota korkeampaa palkkiota. Esimerkiksi perhe- ja perintöoikeudellista erityisasiantuntemusta omaavalla asiamiehellä on oikeus vaikeassa ja oikeudellisesti monimutkaisessa perintöoikeudellisessa riita-asiassa korottaa palkkiotaan normaalista. Vastaavasti hänellä ei kuitenkaan ole oikeutta tavallisessa avioeroasiassa erityisasiantuntemukseensa vedoten laskuttaa normaalipalkkiota ylittävää palkkiota. Kun asiamiehen erityisasiantuntemusta voidaan pitää palkkiota korottavana seikkana, voidaan asiamieheltä puuttuvaa juridista koulutusta myös pitää palkkiota alentavana seikkana. Tervosen mukaan edellä mainittua ei voitane kuitenkaan soveltaa asianajajien ja lakimiesten väliseen ryhmittelyyn.⁵⁸

Tehtävien laadun osalta valvontalautakunnan 1. jaosto 31.5.2013 antoi ratkaisunsa tapauksessa, jossa asianajotoimiston avustava lakimies toimi pesänselvittäjänä kuolinpesässä, jossa hakija oli testamentinsaajana. Hakija katsoi, että laskutus 72 360,90 euroa

⁵⁸ Tervonen 2006, s. 714.

oli kohtuuton. Tapauksessa lakimies laskutti lakimiehen tuntipalkkiota käyttäen toimenpiteistä, joihin ei tarvita lakimieskoulutusta (mm. virkatodistusten tilaus, laminaattien hankinta). Lisäksi tehtävän hoitamiseen käytetty kokonaisaika 159 tuntia oli kohtuuton ja joihinkin yksittäisiin toimenpiteisiin oli käytetty kohtuuttomasti aikaa (mm. sähköpostiviesti 4 tuntia). Myös käytetty tuntiveloitus 370 euroa (+alv) oli kohtuuttoman korkea tehtävän luonne huomioon ottaen.

Asiassa valvontalautakunta totesi, että lakimiehen käyttämä tuntipalkkio oli huomattavan korkea tavanomaisen jäämistöoikeudellisen toimeksiannon hoidosta. Arvioidessaan laskua valvontalautakunta ei havainnut siinä mitään sellaista, mikä ei liittyisi lakimiehen vastuulle toimeksiannossa, jossa lakimies oli testamentin toimeenpanijana sekä pesänselvittäjänä. Sitä vastoin valvontalautakunta ei pitänyt ilman eri selvitystä uskottavana, että lakimies olisi käyttänyt yksittäisen sähköpostin laatimiseen laskun mukaiset neljä työtuntia. Valvontalautakunta katsoi kohtuulliseksi ajankäytöksi tältä osin yhden tunnin. Arvioidessaan lakimiehen laskutusta valvontalautakunta piti kohtuullisena tuntipalkkiona enintään 280 euroa (+alv). Lisäksi valvontalautakunta arvioi, että virkatodistusten hankinnasta, avainten toimittamisesta, laminaattien hankinnasta, vintin tyhjennyksestä sekä muista vaatavuudeltaan avustavan henkilöstön tehtäviin kuuluvista töistä 30 tuntia voi olla enintään tuntihinnaltaan 60 euroa (+alv). Kohtuulliseksi laskuksi arvioitiin yhteensä arvonlisäveroineen 45 608,40 euroa.

2.1.5 Palkkion suhde tehtävän laajuuteen

Kohtuullisuutta määriteltäessä tulee arvioida myös tehtyjen toimien laajuutta ja tarpeellisuutta asianosaisen oikeuden valvomiseksi.⁵⁹ Työn tarpeellisuutta arvioitaessa ratkaisevana seikkana voidaan pitää esimerkiksi toimenpiteen suorittamisen ajankohtaa. Jos asianosainen on esimerkiksi hankkinut todisteita kumotakseen vastapuolen tekemän väitteen, hän on oikeutettu korvaukseen siitä aiheutuneista kustannuksista, vaikka hankittu todiste myöhemmin tulisikin tarpeettomaksi vastapuolen peruutettua väitteensä. Jos toimenpide jo suorittamisajankohtanaan on kohtuuden mukaan tarpeeton asian käsittelyssä,

⁵⁹ Myös laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (17.6.2011/715) säädetään lupalakimiehen velvollisuuksiin kuuluvaksi hoitaa saamansa tehtävät huolellisesti, täsmällisesti, tarpeellisella joutuisuudella sekä tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta.

toimenpide ei ole korvattava. Selvänä esimerkkinä tarpeettomuudesta voidaan nähdä jonkin asian hoitaminen, kuten asiakirjan laatiminen muutoksenhakua varten jo menneen määräajan jälkeen, jolloin laadittu asiakirja on merkityksetön. Tarpeellisuuden arviointia vaikeuttaa se, että toimintatavat ovat jokaisella yksilöllisiä ja eri toimintatavat saattavat puoltaa erilaisten toimenpiteiden tekemistä. Lisäksi tarpeellisuutta tulee arvioida myös siitä näkökulmasta, tarvitaanko jonkin työntehtävän suorittamiseen oikeudellista koulutusta vai voisiko tehtävästä huolehtia myös muun koulutuksen saanut henkilö.⁶⁰

Valvontalautakunnan 1. jaosto 1.11.2013 arvioi palkkion kohtuullisuutta tapauksessa, jossa asianajaja toimitti perunkirjoituksen sekä hoiti testamentin tiedoksiantamista kuolinpesän osakkaille. Hakijat pitivät asianajajan laskutusta 4.775,27 euroa kohtuuttomana kyseisestä toimeksiannosta. Tapauksessa valvontalautakunta katsoi, että asianajajan käytämä laskutusperuste 198,40 euroa/tunti varsinaisista asianajollisista toimenpiteistä oli kohtuullinen. Hänen laskussaan oli yksilöity tehdyt toimenpiteet ja laskusta ilmeni myös toimenpiteisiin käytetty aika. Valvontalautakunnalla ei ollut perusteita katsoa, että jokin tai jotkut toimenpiteistä eivät olisi olleet toimeksiannon kannalta tarpeellisia lukuun ottamatta hovioikeuteen tehdyn valituksen valmisteluun käytettyä viiden tunnin aikaa. Hovioikeuteen tehdyssä valituksessa tuli ottaa huomioon, että kysymys oli valituksesta asiassa, mitä asianajaja oli hoitanut jo alioikeudessa. Koska asiassa ei esitetty erityisiä vaativuusperusteita, valvontalautakunta katsoi, että kohtuullisena veloittavana aikana voitiin pitää kolmea tuntia. Lisäksi valvontalautakunta katsoi vakiintuneen käytäntönsä mukaisesti, että tyypillisesti laskutuksen tuli olla alempi asianajosihteerin tehtäviin kuuluvista postitustehtävistä ja muista vastaavista valmistelevista tehtävistä. Tällaisiin tehtäviin käytettyä aikaa valvontalautakunta arvioi laskujen perusteella veloitetun kahden tunnin verran. Valvontalautakunta katsoi, että oikea laskutusperuste olisi näistä toimista 80 euroa (sis. alv). Valvontalautakunta suositti asianajajan laskutusta alennettavaksi yhteensä 633,60 eurolla.

⁶⁰ HE 191/1993 s. 16. Poikkeuksena tästä OK 21:8c, jolla OK 5:13-14 mukaisissa velkomusta tai häätöä koskeissa asioissa on säädetty noudatettavaksi taksatiivinen palkkio ja kulujen korvaus vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvausta määrättäessä.

Tarpeellisen ja tarpeettoman rajalla ovat usein muun muassa asianajajien käymät puhelinneuvottelut asiakkaiden kanssa. Arto Tervosen mukaan asianajaja on puhelinneuvotteluiden osalta oikeutettu palkkioon silloin, kun puhelinneuvottelu vie asiaa eteenpäin. Jos puhelimesta asiakas ainoastaan tiedustelee, missä vaiheessa hänen asiansa on, ei kysymys ole laskutettavasta asian hoitamiseksi tarpeellisesta toimenpiteestä. Usein edellä mainitut tilannetiedustelut kuitenkin selkeästi hidastavat asianajajan työtä, mikäli ne ovat pitkiä ja niitä tulee usein. Tällöin asianajaja saattaa kokea tarpeelliseksi laskuttaa asiakastaan tästä, koska asiakas selkeästi hyödyntää ”toimiston puhelinpalvelua”. Tähän asianajajalla on kiistaton oikeus.⁶¹ Tästä huolimatta oikeudenkäymiskaaren 21:1 mukaan vastapuolelta voidaan oikeudenkäynnissä vaatia vain asian hoitamisen kannalta tarpeellisista toimenpiteistä johtuvia kohtuullisia kuluja, jolloin asian hoitamisen kannalta tarpeettomia puhelinkeskusteluja ei voida vaatia vastapuolen maksettavaksi, eivätkä niitä maksa myöskään vakuutusyhtiöt oikeusturvavakuutuksen perusteella. Näin ollen asianajajan tulisi jo oman etunsa vuoksi tällaisissa tilanteissa selvittää useita puhelinsoittoja soittavalle asiakkaalle selväksi, että tällaiset soitot jäävät viime kädessä hänen itsensä maksettaviksi. Tältä osin asian selvittäminen vähentää erimielisyyksiä laskutusvaiheessa.⁶²

Valvontalautakunnan 1. jaosto arvioi toimenpiteiden tarpeellisuutta 20.9.2013 annetussa ratkaisussa, jossa asianajaja toimi testamentin toimeenpanijana ja pesänselvittäjänä kuolinpesässä, jossa hakijat olivat osakkaina. Hakijat katsoivat, että asianajajan lasku, oli kohtuuton. Tapauksessa valvontalautakunta totesi asianajajan laskun perustuneen 180 euron tuntilaskutukseen (sis. alv.). Laskussa oli yksilöity toimenpiteet, mutta niihin käytetty aika ei ilmennyt laskusta. Yhteensä asianajaja oli laskuttanut 82 työtuntia eli 14 785 euroa. Valvontalautakunta totesi, että toimenpiteet perustuivat testamentin tiedoksiantoon, pesänselvittäjähakemuksen tekemiseen ja siihen liittyvään oikeusprosessiin sekä pesänselvittäjän toimiin. Näiltä osin valvontalautakunnalla ei ollut perusteita katsoa, että toimenpiteet olisivat lähtökohtaisesti olleet perusteettomia.

Asiakirja-aineiston perusteella valvontalautakunta kuitenkin katsoi, että asianajajan toimet pesänselvittäjänä olivat pesän laajuuteen ja selvitettyyn tilaan nähden ylimitoitettuja

⁶¹ Tervonen 2006, s. 716.

⁶² Tervonen 2006, s. 716.

ja osin tarpeettomia. Tapauksessa asianajaja oli suorittanut useita neuvotteluja ja puhe-
linneuvotteluja asiakkaiden ja viranomaisten kanssa vielä senkin jälkeen, kun kuolinpe-
sän osakkaat olivat maksaneet vainajan avovaimolle rahalegaatin ja testamentti oli tullut
lainvoimaiseksi sekä osittaisessa perinnönjaossa oli toteutettu avovaimon käyttöoikeus
kiinteistöihin. Näiden seikkojen perusteella valvontalautakunta arvioi kohtuulliseksi
ajankäytöksi kokonaisuudessaan 40 tuntia ja suositti, että asianajajan palkkion määrää
alennetaan 14 785 eurosta 7 200 euroon.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien
säännösten muuttamisesta on katsottu, että oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täy-
sin vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asia-
miehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia. Edellytyksenä asiamiehen ja
avustajan kustannusten korvaamiselle on, että nämä kustannukset ovat olleet aiheellisia
kohtuuden mukaan asianosaisen oikeuden valvomiseksi.⁶³ Palkkiota tulee OK 21:8 mu-
kaan suorittaa asianosaisen työstä ja ajanhukasta oikeudenkäynnin takia. Tällöin tarkoi-
tetaan nimenomaan oikeudenkäynnistä aiheutunutta välitöntä työtä ja ajanhukkaa. Lain
esitöiden mukaan myös sellaiset riitakysymyksen sopimiseksi suoritetut neuvottelut,
joilla on asianosaisen vaatimuksen kannalta välitöntä merkitystä, luetaan oikeudenkäyn-
nin valmisteluun. Ilman tätä seurauksena saattaisi olla ennen istuntoa käytävien sovinto-
neuvottelujen välttäminen, mikä ei vastaa oikeudenhoidon päämääriä. Näin ollen myös
asianajajan palkkion voidaan katsoa sisältävän oikeudenkäynnin valmisteluun liittyviä
toimia.⁶⁴

Itse suorittamansa työn lisäksi asianajajalla on siis oikeus laskuttaa oikeudenkäynnin syn-
nyttämästä ajanhukasta ja siitä työstä, jonka asianajajan lainopillinen avustaja tai henki-
lökunta tekee asianajajan sijasta. Kuten aikaisemmin tuli jo ilmi asianajaja ei voi kuiten-
kaan laskutuksessa käyttää omaa normaalia veloitustaan, mikäli hän itse suorittaa tyypil-
lisesti asianajosihteerin tehtäviin kuuluvia tehtäviä. Tästä hyvä esimerkki on autolla aja-
minen vieraalle paikkakunnalle, mihin kuluu työaika. Tästä työajan menetyksestä ei
voida laskuttaa sen tuntiveloitusperusteen mukaisesti, mitä asianajaja käyttää normaalia

⁶³ HE 191/1993 s. 16.

⁶⁴ HE 191/1993 s. 16.

toimeksiantoa hoitaessaan. Kohtuullinen korvaus työajan menetyksestä pitää voida kuitenkin laskuttaa.⁶⁵

Asianajajan palkkioon eivät sisälly suorat kulut, kuten matka- ja majoituskulut, jotka on korvattava erikseen. Kulujen kohtuusharkinta tulee muun muassa käytettäväksi, jos asianosainen on käyttänyt kaukaa saapunutta asiamiestä tai avustajaa ja tästä aiheutuu tarpeettomia lisäkustannuksia.⁶⁶ Tältä osin asiaan valvontalautakunnan 2. jaosto 30.10.2009 on ottanut kantaa tapauksessa, jossa asianajaja oli hoitanut toimeksiantoa X:n kaupungissa pidetyssä käräjäoikeuden istunnossa. Asianajajan päätoimisto oli Y:n kaupungissa ja vastaanottopiste, joka ei ollut varsinainen sivutoimisto ja jonka asianajaja oli ilmoittanut sivutoimistokseen Asianajajaliiton jäsenrekisteriin, oli X:n kaupungissa. Asianajaja oli laskuttanut asiakkaaltaan palkkiota Y:n ja X:n kaupunkien välisestä matka-ajasta. Valvontalautakunta katsoi, että asianajaja oli, ilmoittaessaan toimistonsa sijaintipaikaksi myös X:n kaupungin, ilmoittanut harjoittavansa asianajotoimintaa kyseisellä paikkakunnalla ja näin palkkion veloittaminen matka-ajalta ei ollut hyvän asianajajatavan mukaista. Asianajajalle annettiin huomautus.

Palkkion suhdetta tehtävän laajuuteen on täydennetty myös arvioimalla rajaa palkkioon oikeuttavan työn ja sellaisen työn välillä, mikä ei oikeuta palkkioon. Asianajajalta edellytetään riittävää ammattitaitoa ja sen ylläpitämistä. Oikeus muuttuu kaiken aikaa, minkä vuoksi uuden lainsäädännön ja oikeuskäytännön seuraaminen on välttämätön edellytys ammatissa olemiseen. Asianajajaliitto edellyttää asianajajalta vuosittain koulutusvelvollisuuden täyttävien 18 koulutustunnin suorittamista. Jos asianajaja on ilmoittanut jonkin oikeudenalan painopistealueeseen tai erikoistuneensa tiettyyn alaan, asetetaan hänelle tältä osin suurempia osaamisvaatimuksia. Näin ollen asiakkaalla on aina oikeus odottaa, että asianajajalla on tehtävän laadun ja laajuuden edellyttämä ammattitaito tehtävän suo-

⁶⁵ Ylönen 2018, s. 548 ja Tervonen 2006, s. 717. Esim. oikeusturva-asioissa matka-aika korvataan yleensä alemman tuntitaksan mukaan kuin normaali työaika. Mitään vakioitua tuntiveloitusterustetta esimerkiksi oikeusturvavakuutuksia koskevassa käytännössä ei kuitenkaan liene olevan.

⁶⁶ HE 191/1993 s. 16.

rittamiseen. Vastaavasti asiakkaalla on myös oikeus odottaa, että asianajaja ei ota hoitaakseen tehtävää, josta asianajajan pitäisi itsekkin tietää, ettei oma ammattitaito riitä tehtävän hoitamiseen.⁶⁷

Tämän seurauksena asianajajan oikeudesta palkkioon on katsottu, että asianajaja ei voi pyytää palkkiota asiakkaalta opiskelustaan, vaikka se on välttämätön osa ammattia.⁶⁸ Jotta asiakasta voitaisiin laskuttaa lainsäädäntöön tai oikeuskirjallisuuteen perehtymisestä, on tällaiseen perehtymiseen oltava erityinen syy. Oikeusturvan palkkioritilautakunnan mukaan kirjallisuuteen perehtyminen on voitu hyväksyä maksettavaksi oikeusturvavakuutuksesta sen mukaan, onko kyseessä ollut tavanomainen juttu vai ei. Erillisenä toimenpiteenä voidaan lautakunnan käytännön mukaan hyväksyä kirjallisuuteen perehtyminen ja kirjallisuuteen viittaaminen, jos kyseessä on uusi lainsäädäntö tai asia, josta ei ole oikeuskäytäntöä taikka jos joudutaan tarkistamaan vastapuolen asiamiehen kirjallisuusviitteet.⁶⁹ Raja on kuitenkin häilyvä. Vaativissa asioissa korkeatasoiseen asianajoon kuuluu kirjallisuuteen perehtyminen välttämättömänä osana ja tällöin asiasta voidaan myös laskuttaa. Sen sijaan asiassa, jonka pitäisi olla asianajajalle entuudestaan tuttu, kirjallisuuden parissa vietetystä ajasta ei saa laskuttaa, sillä periaate on, että asianajajan tulisi tuntea approbatur-tasoinen juridiikka.⁷⁰

2.2 ASIANAJOPALKKION HINNAN ILMOITTAMINEN JA LASKUTTAMINEN

2.2.1 Hinta-arvion antaminen

Valtioneuvoston asetuksessa kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamisesta markkinoinnissa 11.7.2013/553 (VAk) velvoitetaan palveluntarjoajaa pitämään esillä liikehuoneistossaan ja mahdollisuuksien mukaan myös liikehuoneiston ulkopuolella palveluita koskevaa hinnastoa. Asetuksen mukaan esitettävien myyntihintojen tulee olla täsmällisiä. Hinnaston tulee olla kuluttajan helposti havaittavissa (VAk 5 §). Asetus koskee myös asianajotoi-

⁶⁷ Halila 2004, s. 279.

⁶⁸ Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 31.

⁶⁹ Valvontalautakunta 1. jaosto 16.11.2012 ja Eskuri, Hujala ym. 1999, s. 114.

⁷⁰ Halila 2004, s. 279 ja Ylönen 2018, s. 552.

mistoja. Hinnaston lisäksi kuluttajat saattavat tiedustella hinta-arvioita heidän yksilöllisesti tarjoamalleen toimeksiannolle. Hinnoittelua ja laskutusta on ohjeistettu Asianajajaliiton palkkio-ohjeessa tiedonantovelvollisuuden ja hinta-arvion antamisen osalta seuraavasti:

”Asianajajan on asiakkaan pyynnöstä ilmoitettava tehtävää vastaanotettaessa palkkioperusteensa ja laskutuskäytäntönsä sekä arvioitava tehtävän tai sen osan hoitamisesta veloittava palkkio. Kuluttajasuhteissa arvio on annettava arvonlisäverollisena.

Arvio annetaan niillä tiedoilla, jotka ovat tuolloin asianajajan käytettävissä. Mikäli tehtävää hoidettaessa ilmenee, että arvioitu palkkio ylittyy, asianajajan on ilmoitettava siitä asiakkaalle.”

Palkkio-ohjeen määräys hinta-arvion antamisesta vastaa palvelujen tarjoamisesta annetun lain 22.12.2009/1166 8 §:ää, jonka mukaan palveluntarjoajan on pyynnöstä annettava palvelun vastaanottajalle tieto palvelun hinnasta, jos palveluntarjoaja ei ole määritellyt palvelulle hintaa ennakolta, taikka, jos täsmällistä hintaa ei voida ilmoittaa, hinnan määrittymisen perusteet tai riittävän yksityiskohtainen hinta-arvio. Näin on erittäin usein myös asianajajan palkkion kohdalla sen perustuessa aikaveloitukseen. Tällöin täsmällisen arvion antamista ei voida edellyttää. Asianajajan tulee kuitenkin kyetä esittämään jonkinlaisen vaihteluvälin palkkionsa suuruudesta. Hinta-arvion tulee perustua siihen, kuinka paljon tarpeellisia toimenpiteitä ja aikaa kyseinen toimeksianto vaatii normaalitilanteessa ammattitaitoiselta asianajajalta. Samalla asiakkaalle on tehtävä selko, mistä eri tekijöistä palkkion suuruus riippuu. Arvio on annettava tiedoilla, jotka arviota annettaessa ovat asianajajan tiedossa. Palkkio-ohjeessa mainituilla laskutuskäytännöillä tarkoitetaan puolestaan asianajajan tapaa laskuttaa tehtävän hoitamisesta, eli laskuttaako asianajaja asiakastaan esimerkiksi kuukausittain, oikeusasteittain tai jollakin muulla perusteella.⁷¹

Hinta-arvion virheellisyydestä tehdyssä kantelussa valvontalautakunnan 1. jaosto 23.9.2016 katsoi, että asianajajan menettely oli ollut huolimatonta, kun hän oli arvioinut

⁷¹ Ylönen 2018, s.550, 551 ja 562.

käräjäoikeuden kuluiksi vuonna 2015 noin 2 000–3 000 euroa. Elokuussa 2014 asianajaja oli ilmoittanut kantelijoille, että laskutettavaa oli kertynyt 5 704 euroa ja että käräjäoikeudessa tulee helposti toinen samanlainen summa. Kesäkuussa 2015 kantelijoille oli ilmoitettu, että laskutettavan työn määrä oli 10 726 euroa. Jo ennen käräjäoikeusvaihetta lasku oli lopulta ylittynyt noin 6 000 eurolla annetusta arviosta. Valvontalautakunta katsoi, että jutun laatu ja odotettavissa olevien erillisten valmisteluistunnon ja pääkäsittelyn tarpeellisuus huomioon ottaen heinäkuussa 2015 annettu arvio vielä tulevista kustannuksista oli liian alhainen.

Mikäli annettu arvio tulee ylittymään, asianajajan velvollisuutena on ilmoittaa tästä asiakkaalle. Näin asiakkaalla on mahdollisuus varautua aiemmin oletettua suurempiin kustannuksiin tai lopettaa toimeksianto. Palkkio-ohjeessa ei ole suoraan otettu kantaa siihen, mitä annetun hinta-arvion ylittyminen vaikuttaa asianajajan oikeuteen saada palkkio arvion ylittävältä osalta. Kuluttajansuojalain eräitä kuluttajapalvelussopimuksia koskevan 8:24 säädetään hinta-arviosta siten, että tapauksissa, joissa toimeksisaaja on antanut palveluksesta hinta-arvion, lopullinen hinta saa ylittää arvion enintään 15 prosentilla. Tilaaja ja toimeksisaaja voivat kuitenkin erikseen sopia siitä, kuinka paljon annettu hinta-arvio saadaan ylittää. Vaikka kuluttajansuojalain 8 luku ei koske asianajopalveluja, siitä voidaan saada jonkinlainen tulkintaohje kysymykseen vastaamiseksi.⁷² Tosin valvontalautakunta on ratkaisussaan pitänyt annettuja hinta-arvioita hyvinkin asiakasta sitovina.

Kurinpitolautakunnan 21.4.1999 ratkaisemassa tapauksessa asianajaja oli ottanut vastaan ositusta ja perinnönjakoa koskevan toimeksiannon sen jälkeen, kun hän oli toimeksiantajien hintatiedusteluun vastannut hinnan olevan 4 000–5 000 markkaa, jollei mitään erityistä ilmaantuisi. Palkkion määrästä ei sen jälkeen ollut toimeksiannon kestäessä mitään puhetta. Hoidettuaan toimeksiannon asianajaja oli lähettänyt toimeksiantajien maksettavaksi laskun, jonka loppusumma arvonlisäveroineen oli 10 248 markkaa. Toimeksiantajat olivat pitäneet asianajajan ennakoilmoitusta sitovana, maksaneet hinta-arvion ylärajan mukaisen määrän 5 000 markkaa ja saattaneet loppumäärää koskevan erimielisyyden asi-

⁷² Ylönen 2018, s. 562–563.

asianajalain mukaisessa välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi. Välimiehet olivat hyväksyneet toimeksiantajien vaatimuksen ja vahvistaneet palkkion määräksi arvonlisäveroineen 5 000 markkaa. Kurinpitolautakunta katsoi välimiesoikeuden tavoin, että asianajajan olisi pitänyt ilmoittaa asiakkaille hinta-arvion ylittymisestä. Kun asianajaja toimeksiantajilleen mitään ilmoittamatta oli laskussaan poikennut hinta-arviosta niin suuresti, että laskun loppusumma oli ollut yli kaksinkertainen hinta-arvioon verrattuna, asianajajan menettelyä oli pidettävä päämiehen ja asianajajan välisen luottamussuhteen valossa epäkorrektina ja siten hyvän asianajajatavan vastaisena siitä riippumatta, oliko laskun loppusumma sellaisenaan asian laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullinen ja palkkioperusteiden mukainen.

Myös palkkioperusteen muuttamisesta tulee informoida asiakasta.⁷³ Valvontalautakunnan 2. jaoston antamassa ratkaisussa 27.4.2017 asianajaja oli avustanut kantelijaa häiritä ja epäasiallista kohtelua koskevassa asiassa. Asianajaja oli ilmoittanut kantelijalle asian käsittelyn maksavan hovioikeudessa noin 10 000 euroa per osapuoli. Kantelijan oikeudenkäyntikulujen määrä oli hovioikeudessa ollut noin 28 700 euroa. Lisäksi hovioikeus oli velvoittanut kantelijan korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikuluja noin 27 500 euroa. Asiaa oli käsitelty hovioikeudessa ensimmäisen kerran 22.1.2014, jolloin asianajajan palkkion määrä oli ollut 9 275,20 euroa. Asiaa oli tämän jälkeen käsitelty hovioikeudessa vielä kaksi kertaa. Valvontalautakunta katsoi, että asianajajan olisi tullut hovioikeuden ensimmäisen suullisen käsittelyn jälkeen ilmoittaa kantelijalle hinta-arvion ylittymisestä. Valvontalautakunta piti ilmoituksen antamatta jättämistä hyvän asianajajatavan vastaisena. Toimeksiannon aikana asianajajan tuntiveloitus oli lisäksi noussut 200 eurosta 220 euroon. Asianajaja ei ollut informoinut tästäkään asiakastaan ja oli siten menetellyt myös tältä osin hyvän asianajajatavan vastaisesti. Tapauksen muutkin seikat huomioiden asianajajalle annettiin varoitus.

2.2.2 Asianajolasku ja sen laatiminen

Asianajajaliitto on palkkio-ohjeen kohdassa 5 määrännyt asianajolaskusta seuraavasti:

⁷³ Ylönen 2018, s. 563.

”Lasku on eriteltävä asiakkaan kanssa sovituin tavoin. Ellei muuta ole sovittu, asianajolaskussa on oltava tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden tarkoituksenmukainen erittely, jonka perusteella asiakas voi arvioida laskun sopimuksenmukaisuutta ja kohtuullisuutta.”

Pääsääntö laskun erittelystä on, että lasku eritellään asiakkaan kanssa sovituin tavoin.⁷⁴ Jos asiakas hyväksyy yksilöimättömänkin laskun, se on asiakkaan asia.⁷⁵ Jos erittelystä ei ole sovittu mitään, asianajolaskussa on oltava sellainen tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden tarkoituksenmukainen erittely, että asiakas voi erittelyn perusteella arvioida laskun sopimuksenmukaisuutta ja kohtuullisuutta. Valvontalautakunnan 2. jaoston ratkaisussa 8.11.2013 kävi kuitenkin ilmi, että vaikka asianajaja ilmoitti sopineensa pesän ilmoittajan kanssa, että hän veloittaisi perunkirjoituksen suorittamisesta kokonaispalkkion ja esittäisi palkkion maksamista varten pankkisiirron, tämä ei ollut riittävä. Valvontalautakunta totesi, että asiakkaalla oli oikeus saada erittely asiassa suoritetuista toimenpiteistä. Lisäksi valvontalautakunta moitti asianajajaa asianajajakunnan arvoa alentavasta toiminnasta, kun tämä oli esittänyt, että toimenpide-erittelyn laadinnasta veloitettaisiin erikseen.

Jos asianajajan laskutusperusteena on aikaperusteinen veloitus, erittelyvelvollisuus voidaan täyttää ilmoittamalla tuntiveloituksen määrä ja kuhunkin toimenpiteeseen käytetty aika. Jos taas veloitusperusteena on toimenpidekohtainen veloitus, erittelyvelvollisuus voidaan täyttää ilmoittamalla kuhunkin toimenpiteeseen käytetty aika ja siitä veloitettu palkkio.⁷⁶ Hyvänä ohjenuorana voidaan pitää Euroopan Unionin asianajajien tapaohjeen määräystä siitä, että asianajopalkkion ja laskun tulee olla perusteeltaan selkeä. Erityisesti tätä selkeyttä tarvitaan, jos laskua joudutaan käsittelemään oikeudessa oikeudenkäyntikuluvaatimuksen yhteydessä tai esimerkiksi vakuutusyhtiössä oikeusturvavakuutuksen perusteella. Selkeyttä edellyttää myös OK 21:14. Oikeudenkäyntikuluvuatuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.⁷⁷

⁷⁴ Ylönen 2018, s. 568.

⁷⁵ Tervonen 2006, s. 714.

⁷⁶ Ylönen 2018, s. 568–569.

⁷⁷ Kts. myös Hyvää asianajaja tapaa koskeva ohje kohta 7.5 ja Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 49. Oikeudenkäyntiasiassa on annettava vastapuolelta vaadittavista asianajokuluista riittävä erittely niin, että vastapuolella on mahdollisuus arvioida niiden kohtuullisuutta.

Laskun tulee aina olla asian kulkua vastaava, realistinen ja sen tulee antaa konkreettinen kuva asian hoitamisesta. Tässä mielessä lasku on laadittava niin, että laskuun sisältyvä selonteko on asiakkaankin silmin tarkasteltuna selvä ja helposti ymmärrettävä. Asianajolasku on aina muun ohella asianajajan työn esite ja eräänlainen asianajajan käyntikortti.⁷⁸ Laskun riittävä yksilöinti on myös asianajajan oma etu. Vain asianajaja itse tietää, mitä kaikkea toimeksiannon hoitaminen on edellyttänyt. Mitä poikkeuksellisempi ja vaativampi toimeksianto on ollut, sen perusteellisemmin asianajajan on syytä lasku tehdä. Jos laskusta ei ilmene toimeksiannon vaativuus, laatu ja laajuus, lasku näyttääytyy ulkopuolisen silmiin kohtuuttomana veloituksena tavanomaisesta toimeksiannosta. Näin on tapahtunut myös oikeuskäytännössä.⁷⁹

Ennakkopäätöksessään korkein oikeus (KKO 1997:195) on kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeudenkäyntikulujen korvaamista vaativan on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat. Jos siis asianajaja haluaa saada palkkionsa täysimääräisenä, hänen on syytä laatia huolellisesti perusteltu ja eritelty lasku.⁸⁰ Asianajajalla on todistustaakka laskunsa oikeellisuudesta.⁸¹ Selvän ja helposti ymmärrettävän laskun ei ole katsottu uhkaavan asianajosalaisuuden asemaa. Toimenpiteeseen käytetty aika tai toimenpiteestä veloitetun hinnan ilmoittaminen ei ole asianajosalaisuuden piirissä, sillä ilman tällaista tietoa vaatimuksen kohtuullisuutta arvioivan tuomioistuimen ja vastapuolen on mahdotonta ottaa kantaa kuluvaatimuksen kohtuullisuuteen tai oikeellisuuteen. Kuluvaatimuksen erittelyvelvollisuus korostuu tilanteissa, joissa kysymys on huomattavan suurista korvausvaatimuksista.⁸²

⁷⁸ Santala 1985, s. 131.

⁷⁹ Tervonen 2006, s. 714. Oikeuskäytännön ohella myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että asianajolaskun kirjoittamiselle ei anneta riittävästi huomiota. Santala 1985, s. 130.

⁸⁰ Kts. myös valvontalautakunnan 3. jaoston 18.9.2015 ratkaisema tapaus, jossa asianajaja oli pesänselvittäjänä ja -jakajana myytyään kuolinpesän ja lesken omistaman asunto-osakkeen antanut pesän osakkaille tiedoksi erittelyn kauppahinnasta ja huoneistoon liittyvistä kuluista sekä omasta palkkiostaan, mutta ei sellaista laskua, jossa pesänselvittäjän palkkio ja huoneiston myyntiin liittyvät toimenpiteet olisi eritelty. Valvontalautakunta katsoi asianajajan laiminlyöneen velvollisuutensa antaa palkkio-ohjeen 5 kohdan mukaisen tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden tarkoituksenmukaisen erittelyn laskustaan ja antoi huomautuksen. Tapaus käsiteltiin vielä Helsingin hovioikeudessa 23.5.2017 nro:lla 613 mutta hovioikeus ei muuttanut ratkaisua.

⁸¹ Kts. KKO 1995:139, jossa rakennustöidentekijä ei ollut kyennyt riittävästi yksilöimään tekemiään työtunteja ja tämän johdosta joutui kärsimään haitallisen seuraamuksen siitä, että tehtyjen työtuntien määrä oli jäänyt epäselväksi.

⁸² Suomen Asianajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 49.

Laskussa toimenpiteiden keston ja niistä veloitetun tuntihinnan näkyminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa eri toimia veloitetaan eri tuntiveloituksella. Usein on esimerkiksi katsottu, että asiakkaan edustaminen oikeudessa on vaativampaa ja raskaampaa kuin kirjelmien laadinta toimistolla, minkä vuoksi perusteltua on käyttää näiden osalta erilaista tuntiveloitusta. Jos laskussa on vain lueteltu joukko toimenpiteitä esittämättä kunkin toimenpiteen veloitushintaa tai ilmoittamalla vain laskun lopussa, että aikaa kaikkien toimenpiteiden hoitamiseen on yhteensä kulunut esimerkiksi 50 tuntia, on ulkopuolisten kuten tuomarin tai vastapuolen asiamiehen mahdotonta arvioida onko lasku kohtuullinen. Asiamiehillä on mahdollisuus oikeudenkäynnissä paljoksua vastapuolen laskua. Myös paljoksumiselta kuitenkin usein edellytetään jonkin tietyn kohdan yksilöintiä eikä vain loppusumman arviointia.⁸³

Hyvin eritelty lasku tarkoittaa sitä, että toimenpidenimikkeiden lisäksi tehtäviä toimia on yksilöity. Toimenpidenimikkeiden takana olevat toimet tuskin koskaan ovat samanlaisia. Tällaisesta hyvänä esimerkkinä voidaan pitää oikeudenkäyntikirjelmää. Osa tällaisista kirjelmistä on lyhyitä ja yksinkertaisia ja toiset taas hyvinkin laajoja ja monimutkaisia. Näin ollen laskun erittelyn tulisi sisältää tieto siitä, millaisesta kirjelmästä on kyse ja mitkä tekijät ja seikat ovat mahdollisesti aiheuttaneet enemmän toimia tai vieneet tavanomaista enemmän aikaa. Santala ehdottaa artikkelissaan, että laskua laadittaessa kirjelmän lisätietoihin tulisi laittaa tieto asian laadusta, kirjelmän pituudesta, sen teon yhteydessä suoritetusta oikeusteorian ja -käytännön selvittelystä sekä tehtävään käytetty aika. Jos juttu on niin yksinkertainen, ettei siinä neuvottelun lisäksi ole juuri muuta tutkimista tai valmistelua kuin se, joka suoritetaan kirjelmän laatimisen yhteydessä, tällöin Santala suosittaa kahden toimenpide nimikkeen yhdistämistä esimerkiksi seuraavasti: ”puolustuskirjelmän laatiminen sekä sitä edeltänyt asian tutkiminen ja valmistelu.”⁸⁴

Laskutuksesta Asianajajaliiton palkkio-ohjeessa on lisäksi todettu:

⁸³ Tervonen 2006, s. 715.

⁸⁴ Santala 1985, s. 140.

”Ellei muuta ole sovittu, asianajolasku voidaan asettaa asiakkaan maksettavaksi tehtävän laadun, laajuuden ja muiden olosuhteiden perusteella kohtuullisin väliajoin tai oikeusasteittain.

Laskun maksamiseen on annettava kohtuullinen aika.”

Sääntö oikeuttaa asianajajan, ellei muuta ole sovittu, laskuttamaan asiakastaan tehtävän laadun, laajuuden tai muiden olosuhteiden perusteella kohtuullisin väliajoin tai oikeusasteittain. Laskutuksen ajankohdista on kuitenkin aina hyvä sopia asiakkaan kanssa erikseen. Palkkio-ohjeen sääntö edellyttää myös, että asiakkaalle on annettava kohtuullinen maksuaika. Yleensä kohtuullisena maksuaikana pidetään sitä, että laskun lähettämisen ja eräpäivän välille jää vähintään 14 päivää.⁸⁵

Laskutus on mahdollista tehdä myös ennakolta.⁸⁶ Palkkioennakolla tarkoitetaan tulevaisuudessa tehtävästä työstä maksettavaa palkkiota ja tulevaisuudessa kertyvien kulujen kattamista.⁸⁷ Asianajajaliiton palkkio-ohje (4. kohta) antaa asianajajan käyttää ennakko-palkkiota toimeksiannon vastaanottamisen edellytyksenä. Tästä tulee kuitenkin aina sopia ja sopimiselle täytyy olla olosuhteisiin nähden perusteltu syy. Perusteltu syy voi esimerkiksi olla se, että tehtävää vastaanotettaessa olleet edellytykset osoittautuvat virheellisiksi tai epätäydellisiksi. Jos asianajaja tehtävää vastaanottaessaan on saanut käsityksen, että kysymys on suhteellisen normaalin tehtävän suorittamisesta ja jälkepäin osoittautuu, että tehtävän suorittaminen on huomattavasti vaikeampaa ja enemmän asianajajan toimenpiteitä vaativa kuin on voitu olettaa, asianajajalla on oikeus vaatia asiakkaalta ennakkoa. Perusteltu syy on olemassa myös silloin, jos on olemassa vakava vaara siitä, että asianajaja ei asiakkaan heikon maksukyvyyn vuoksi saa maksua toimenpiteistään. Tällöin voi olla myös kysymys siitä, että asiakas on johtanut asianajajaa harhaan maksukyvyttään.⁸⁸

⁸⁵ Ylönen 2018, s. 570.

⁸⁶ Jos asianajajan palkkio ja kulut korvataan kokonaisuudessaan oikeusavun kautta, ei asianajajalla ole oikeutta vaatia ennakkoa. Ylönen 2018, s. 567.

⁸⁷ Ylönen 2018, s. 567.

⁸⁸ Ylönen 2018, s. 567.

Palkkio-ohjeen 4. kohdan mukaan suoranaisiin kuluihin on mahdollista vaatia ennakkoa myös tehtävän vastaanottamisen jälkeenkin, vaikka asiasta ei olisi sovittu ennen toimeksiannon alkamista. Ennakko tulee suhteuttaa arvioituun palkkioon ja tehtävän vaatimiin suoranaisiin kuluihin. Ennakon ottaminen asiakasvaroista edellyttää asiakkaan suostumusta. Lisäksi ennakon ottamisesta on tehtävä aina viipymättä tilitys asiakkaalle ja se on myöhemmin eriteltävä lopullisessa asianajolaskussa.

2.2.3 Suorien kulujen ja yleiskulujen laskuttaminen

Suorien kulujen veloittamisesta asiakkaalta on annettu ohjeistus Asianajajaliiton palkkio-ohjeessa. Suoranaisille kuluille tunnusomaista on, että niiden voidaan selvästi osoittaa kuuluvan tietyn tehtävän hoitamiseen. Palkkio-ohjeen määräyksessä on lueteltu esimerkkejä suorista kuluista.⁸⁹

”Palkkion lisäksi tehtävän hoidosta voidaan veloittaa suoranaiset kulut. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi viranomaismaksut, matka- ja majoituskulut sekä posti-, puhelin- ja kopiointikulut. Suoranaiset kulut on yksilöitävä laskussa, ellei asiakkaan kanssa ole sovittu muusta laskutusperusteesta.”

Jotta suorat kulut voidaan ohjata kuuluvaksi kuhunkin toimeksiantoon, edellyttää se, että asianajajan on järjestettävä kirjanpitoa niin, että tällaiset kulut voidaan kirjanpidossa kirjata kuuluvan jonkin tietyn tehtävän hoitamiseen.⁹⁰ Suoranaiset kulut on yksilöitävä asiakkaalle annettavassa laskussa, ellei asiakkaan kanssa ole sovittu muusta laskutusperusteesta.⁹¹ Suorien kulujen rahallisiin arvoihin on otettu kantaa ainakin valokopioiden ja auton käytön osalta. Markka-aikana noudatettiin käytäntöä, jossa valokopiokuluna sai laskuttaa 2 markkaa sivulta, mikä vastaisi noin 35 senttiä. Auton käytön todellisina kuluina on voitu pitää verohallinnon päätöksen mukaista korvausta, joka tällä hetkellä on

⁸⁹ Ylönen 2018, s. 565. Oikeusapuasioissa palkkioperusteasetuksen mukaisia suoranaisia kuluja ovat matkakulut, tavanomaista suuremmat posti-, puhelin- ja kopiointikulut sekä muut suoranaiset kulut. Oikeusapuasiassa korvausta matkakuluista maksetaan kuitenkin vain, jos avustajalle maksetaan asetuksen mukaista palkkiota matka-ajalta.

⁹⁰ Tervonen on postikulujen katsonut kohdistuvan tietyille toimeksiannolle, mikäli toimistossa pidetään postituskirjaa tai muuta vastaavaa kirjanpitoa, johon merkitään toimeksiantaja ja toimeksiantoon liittyvä postimerkkikulu. Tervonen 2006, s. 717.

⁹¹ Ylönen 2018, s. 566.

42 senttiä kilometriltä.⁹² Mikäli pysäköintikulut kirjanpidossa voidaan kohdistaa tiettyyn toimeksiantoon, voidaan ne myös erikseen laskuttaa suorina kuluina.⁹³

Edellä mainitussa Asianajajaliiton säännössä mainitulla muulla laskutusperusteella viitataan lähinnä ns. toimistokuluprosenttiin. Toimistokuluprosentin käyttämisellä tarkoitetaan tilanteita, joissa asiakkaan kanssa on sovittu, että asiakkaalta voidaan laskuttaa suoranaisia kuluina tietty prosenttiosuus palkkiosta, tavallisesti 1–4 prosenttia, ilman, että kuluja tarvitsee sen enempää eritellä tai perustella. Tapa edellyttää sopimista mutta voi yksinkertaistaa asianajajan maksamien kulujen kirjanpitoa. Toimistokuluprosenttiin perustuvaa kulujen korvausta ei voida kuitenkaan käyttää oikeudenkäyntikulukorvausta vaadittaessa, koska sekä oikeudenkäymiskaari että laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa edellyttävät myös suoranaisten kulujen yksilöintiä niistä vastapuolelta korvausta vaadittaessa.⁹⁴

Yleiskuluista Asianajajaliiton palkkio-ohjeen 1.3 kohta määrää seuraavaa:

”Asianajopalkkiosta katetaan toiminnan aiheuttamat yleiskulut. Tällaisia kuluja ovat toimistohenkilökunnan palkat sosiaalikuluneen, tavanomaiset vakuutusmaksut mukaan lukien eläkevakuutusmaksut sekä toimiston ylläpitämisen kulut, kuten vuokra, koneet ja laitteet.”

Näin ollen yleiskuluja ei tule veloittaa erikseen vaan asianajajapalkkion tulee ne kattaa, olisivatpa ne laskussa eriteltynä tai yhteissummaksi merkittynä.⁹⁵ Suorien kulujen ja yleiskulujen rajanvetoon kannattaa hyödyttää pääsääntönä sitä, että kulut ovat yleisku-

⁹² Verohallinnon päätös verovapaista matkakustannusten korvauksista vuonna 2019.

⁹³ Tervonen 2006, s. 717.

⁹⁴ Ylönen 2018, s. 566.

⁹⁵ Oikeusapuasiassa palkkioperusteasetuksen 11 §:n mukaan korvaus asianajotoiminnan yleiskuluista sisältyy palkkioon. Yleiskuluja ovat asetuksen mukaan toimistohenkilökunnan palkat, toimiston vuokra- ja hoitokulut, vakuutusmaksut, kulut toimiston koneista ja muut kiinteät kuluerät. Yleiskuluja ovat lisäksi tavanomaiset posti-, puhelin- ja kopiointikulut. Oikeusturvavakuutusasioissa vakuutusyhtiöt tulkitsevat yleiskulut samansuuntaisesti kuin mitä palkkioperusteasetuksen 11 §:ssä säädetään.

luja, jos niitä ei voida kohdistaa yksittäiseen toimeksiantoon ja suoria kuluja, jos kohdistaminen toimeksiantoon on mahdollista.⁹⁶ Yleiskuluina voidaan myös pitää esimerkiksi asiakirjojen hankkimista, toimittamista ja lähettämistä, jos kysymyksessä on toimistohenkilökunnan rutiineihin kuuluva asia sekä asianajajan toimistonsa kotipaikkakunnalla ajamat ajot ja pysäköintikulut kotipaikkakunnalla.⁹⁷

2.2.4 Asianajolaskun kohtuullistaminen

Hyvän asianajajatavan 5.15 kohdan mukaan palkkioerimielisyyksien ratkomisesta sanotaan seuraavaa:

”Asianajajan on pyrittävä ratkaisemaan sovinnollisesti asiakkaan ja asianajajan välinen laskua koskeva erimielisyys. Jos asiakas ei hyväksy laskua, asianajajan on annettava asiakkaalle tieto siitä, miten tämä voi saattaa erimielisyyden palkkioriiita-asiana Asianajajaliiton valvontalautakunnan käsiteltäväksi.”

Asianajajan ja asiakkaan välillä on luottamussuhde. Luottamussuhde voi järkkäytyä, jos palkkion suuruus aiheuttaa näkemyseroja tai jos asiakas ei maksa laskua. Luottamussuhteen säilyttäminen on asianajajakunnan arvon ja tehtävien kannalta tärkeää. Tämän vuoksi palkkioita koskevat näkemyserot tulee pyrkiä ratkaisemaan sovinnollisesti. Tilanteesta riippuen sovinnollisuus voi edellyttää laskun kohtuullisuuden objektiivista arviointia, maksuaikajärjestelyjä ja muita vastaavia toimia. Vaikka asianajaja katsoisi laskunsa kaikin osin perustelluksi ja pyrkisi tapaohjeiden mukaisesti asian sovinnolliseen ratkaisuun, hyvä asianajajatapa velvoittaa asianajajaa viipymättä antamaan asiakkaalle tiedon Asianajajaliiton palkkioritamenettelystä ja riittävän selvityksen siitä, miten asiakkaan tulee menetellä, jos tämä haluaa asian tuohon menettelyyn saattaa.⁹⁸

⁹⁶ Tervonen 2006, s. 716. Asianajajaliiton määräyksen esimerkeistä poiketen Tervonen on katsonut artikkelissaan Asianajolaskusta, että telekopio- tai puhelinkulut eivät ole erittelykelpoisia eivätkä siten laskutuskelpoisia.

⁹⁷ Tervonen 2006, s. 717.

⁹⁸ Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 32.

Jos asianajajan toimeksiannon hoitamisesta syntynyt palkkio katsotaan kohtuuttomaksi, sitä voidaan kohtuullistaa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 13.6.1929/228 (OikTL) tai kuluttajansuojalain säännösten avulla.⁹⁹ Säännökset ovat sisälöltään pitkälti samanlaiset. Kuluttajansuojalaissa on kuitenkin tarkennettu hinnan sovitteluperusteita.¹⁰⁰ Velvoiteoikeudellisessa kirjallisuudessa hinnan sovitteluun on puolestaan suhtauduttu pidättyvästi.¹⁰¹ Tukea edellä lausuttuun voidaan hakea oikeuskäytännöstä. Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 1996:83 kiinteistön kauppahinnasta todennut, että kauppahinta oli ollut kaupantekoa jankohdan hintatasoon nähden korkea. Se oli kuitenkin myyjien ja ostajien vapaasti sopima eikä ollut näytetty, että myyjät olisivat erehdyttäneet ostajia kiinteistön arvosta. Näin ollen hinnanalennusvaatimus hylättiin.

Hinnan sovittelussa noudatetut periaatteet soveltuvat myös etukäteen sovittuun asiamiespalkkion sovitteluun. Sovittelu on mahdollista ainoastaan poikkeustilanteissa. Yleistä palkkiotasoa korkeampi hinnoittelu ei ole sovittelun peruste. Sovittelun mahdollistavilla poikkeustilanteilla tarkoitetaan tapauksia, joissa päämiehen hädänalaista ja asiamiehestä riippuvaa tilannetta on käytetty hyväksi. Näin on asianlaita esimerkiksi silloin, kun kyseessä on kiireellisesti hoidettava asia ja päämiehellä on käytännössä mahdollisuus turvautua ainoastaan yhteen asiamieheen. Jos asiamies tällöin painostaa päämiehen sopimaan selvästi yleistä palkkiotasoa korkeammasta palkkiosta, voi sovittelu tulla kysymykseen. Kyseessä on kuitenkin oltava selvästi normaalia palkkiotasoa korkeampi palkkio. Lisäksi tulee huomioida, että asianajajien palkkio-ohjeen mukaan vaatimus asian erityisen kiireellisestä hoitamisesta on myös mahdollinen palkkiota korottavana seikka.¹⁰²

2.3 ASIANAJAJALIITON PALKKIORIITALEUTAKUNTA

Asianajajien ammatillinen valvonta kuuluu ensisijaisesti Suomen Asianajajaliiton omille toimielimille ja toissijaisesti oikeuskanslerille. Asianajajaliiton hallituksen velvollisuu-

⁹⁹ Päämiehen ollessa kuluttaja ja asiamiehen elinkeinonharjoittaja tulevat sovellettaviksi kuluttajansuojalain 4:1 ja 4:2 säännökset. Muissa tapauksissa sovellettavaksi tulee oikeustoimilain 36 §:n säännös.

¹⁰⁰ Hemmo 2006, s. 119.

¹⁰¹ Hemmo 2003, s. 5.

¹⁰² Halijoki 2000, s. 207.

tena on valvoa, että asianajajat täyttävät velvollisuutensa ja noudattavat hyvää asianajajatapaa. Tätä varten liitolla on valvontalautakunta.¹⁰³ Valvontalautakunnan toiminnasta säädetään AAL 6a.1 §:n, jonka mukaan asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivat riippumattomat valvontalautakunta ja valvontayksikkö, joille kuuluvat asianajajalaissa säädettyt asianajajien toiminnan valvontaan liittyvät tehtävät.¹⁰⁴ Valvontalautakunta käsittelee asianajajiin, julkisiin oikeusavustajiin ja luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvat kantelut. Valvontalautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja yksitoista muuta jäsentä sekä heidän henkilökohtaiset varajäsenensä. Puheenjohtajan ja hänen varajäsenensä sekä kuuden muun jäsenen ja heidän varajäsentensä tulee olla asianajajia ja heidät valitsee tehtävänsä Asianajajaliiton valtuuskunta. Kolmen jäsenen ja heidän varajäsentensä tulee olla asianajajakuntaan kuulumattomia oikeustieteen kandidaatin/maisterin tutkinnon suorittaneita henkilöitä. Valvontalautakunnassa käsiteltävät asiat jakautuvat valvonta-asioihin ja palkkioriiita-asioihin. Vuonna 2018 valvontalautakuntaan tuli vireille 615 asiaa, joista 512 oli valvonta-asioita ja 103 palkkioriiita-asioita. Yleisimmät syyt kanteluille olivat huolimattomuus, viivyttely, laiminlyönnit päämiehen informoimisessa ja esteellisyys.¹⁰⁵

Valvonta-asioissa asianajajan kohdalla on tarkoituksena selvittää, onko asianajaja noudattanut hyvää asianajajatapaa. Hyvän asianajajatavan vastaisesta menettelystä voi kantella kuka tahansa. Kantelun tekeminen ei edellytä sitä, että kantelun tekijä olisi esimerkiksi asianajajan asiakas. Hyvän asianajajatavan vastaisesti toimineelle asianajajalle lautakunta voi antaa huomautuksen tai varoituksen tai hänet voidaan erottaa liiton jäsenyydestä. Varoitus voidaan antaa myös julkisesti, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että se

¹⁰³ Oikeusministeriö: Asianajajien ammatillinen valvonta uudistettavaksi.

¹⁰⁴ Vuoteen 2004 asti asianajajansa laskuun tyytymätön asiakas saattoi asianajajista annetun lain mukaan vaatia palkkion alentamista välimiesmenettelyssä, joka oli asiakkaalle maksuton. Välimiesmenettely korvattiin sittemmin valvontalautakunnan palkkioriiita-asioden ratkaisu menettelyllä. HE 54/2004 vp s. 1. Asianajajaliiton valvontalautakunnan lisäksi Suomessa on toiminut Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton ja Suomen Asianajajaliiton välinen oma palkkioriiitalautakunta vuodesta 1982-2017. Tämä lautakunta käsittelee vakuutusyhtiöiden ja asianajajien välisiä laskutuserimielisyyksiä oikeusturvavakuutuksiin perustuvissa asioissa. Tervonen 2006, s. 716.

¹⁰⁵ Suomen Asianajajaliitto: Valvontakertomus 2018, s. 6 ja 13–14.

julkaistaan liiton lehdessä. Liitosta erotettu menettää oikeuden käyttää nimikettä asianajaja.¹⁰⁶ Palkkioriita-asioina käsitellään asianajajan asiakkaan tyytymättömyys asianajajan palkkioon. Palkkioriita-asian voi saattaa vireille vain asianajajan asiakas tai asiakkaaseen rinnastuva taho kuten kuolinpesän osakas, joka voi kannella pesänselvittäjän ja -jakajan palkkion kohtuullisuudesta. Menettelyn vireille saattamiseen ei näin ole mahdollisuutta esimerkiksi asian hävinneellä vastapuolella. Palkkioriitamenettelyn käyttäminen ei koske julkisten oikeusavustajien tai luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien asiakkaita.¹⁰⁷

Tässä tutkielmassa keskitytään nimenomaisesti Asianajajaliiton valvontalautakunnan palkkioriita-asioden ratkaisuun. Palkkioriita-asian käsittely valvontalautakunnassa on asianajajan asiakkaalle maksuton palvelu. Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 12.1 kohdan mukaan asianajaja ei saa vaatia korvausta valvontalautakunnan käsittelemän valvonta-asian tai palkkioriita-asian hänelle aiheuttamista kuluista valvonta- tai palkkioriita-asian käynnistäneeltä henkilöltä tai muultakaan taholta. Palkkioriita-asian ratkaisu on luonteeltaan suositus. Täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun saamiseksi palkkioriidan osapuolet voivat viedä asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.¹⁰⁸

Palkkioriita-asioissa valvontalautakunnan suosituksen kohteena on palkkio ja kulujen korvaus, jonka asianajaja tai asianajotoimisto on toimeksiannosta veloittanut. Suositusta ei voida hakea esimerkiksi vahingonkorvausta koskevasta vaatimuksesta. Suosituksen hakija voi kohdistaa hakemuksen suosituksen antamisesta valintansa mukaan joko asianajajaan tai yhtiöön tai molempiin. Palkkioriitaan annettavaa suositusta koskeva asia tulee vireille asianajajan päämiehen tai muun asiakkaan kirjallisesta hakemuksesta hakemuksen saapuessa Asianajajaliiton toimistoon. Samalla tavoin kuin oikeudenkäymiskaaren 5:5 on säädetty haastehakemuksen täydentämisestä, tulee puutteellista hakemusta asetettavassa määräajassa korjata uhalla, että valvontalautakunta voi jättää hakemuksen otta-

¹⁰⁶ Oikeusministeriö: Asianajajien ammatillinen valvonta uudistettavaksi.

¹⁰⁷ Suomen Asianajajaliitto: Valvontamenettely.

¹⁰⁸ Suomen Asianajajaliitto: Valvontakertomus 2018, s. 13–14. Vrt. Kuluttaja-asiakkaat voivat saattaa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien palkkiota koskevan riitaisuuden kuluttajariitalautakunnan ratkaistavaksi. Myös kuluttajariitalautakunnan ratkaisut ovat luonteeltaan suosituksia.

matta käsiteltäväksi. Suositusta palkkioriihtaan voi pyytää aina siihen saakka, kunnes hakijan oikeus vaatia palkkion alentamista on vanhentunut. Vanhentuminen määräytyy muualla laissa olevien säännösten perusteella. Vanhentumiseen vetoaminen on tahdonvaltainen edellytys eikä vanhentumista tutkita viran puolesta.¹⁰⁹

Palkkioriiht-asiat valmistellaan liiton toimistossa samaan tapaan kuin valvonta-asiatkin. Kun kirjeenvaihto asiassa on päättynyt, asiakirjat toimitetaan valvontalautakunnan sille jäsenelle, jonka tehtävänä on laatia asiassa ratkaisuehdotus ja esitellä asia jaoston kokouksessa. Suosituksen antamista koskeva asia käsitellään aina valvontalautakunnan jaostossa ja jaoston puheenjohtajana tällöin aina toimii jaoston asianajajakuntaan kuulumaton jäsen. Käsittely on pääsääntöisesti kirjallista mutta jaosto voi tarvittaessa järjestää suullisen käsittelyn, johon asianosaiset on kutsuttava.

Asianajajista annetun lain 7f §:ssä säädetään suositusmenettelyn ja tuomioistuimenmenettelyn välisestä suhteesta. Jos asianajolaskua koskeva velkomus on saatettu vireille tuomioistuimessa, asianajajan päämies tai muu asiakas voi estää asian käsittelyn tuomioistuimessa saattamalla palkkioriihtaa koskevan suosituksen vireille asianajajayhdistykseen toimitetulla hakemuksella ja tekemällä väitteen palkkioriidan saattamisesta vireille ennen vastaamistaan pääasiaan tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa. Tuomioistuimessa vireillä olevaa asiaa ei kuitenkaan jätetä tutkittavaksi ottamatta, vaan asian käsittely keskeytetään, kunnes valvontalautakunnan suositus on annettu. Suosituksen antamisen jälkeen jää asianajajan tai asianajajayhtiön ratkaistavaksi, halutaanko tuomioistuimessa vireillä olevaa asiaa jatkaa. Palkkioriiht-asiassa annettava ratkaisu on valvonta-asian ratkaisun tavoin laadittava erilliseksi asiakirjaksi, josta on käytävä ilmi edellä valvonta-asian ratkaisun yhteydessä mainittujen tietojen lisäksi se, miten suositusta hakeneen on toimitettava, jos hän haluaa saattaa palkkioriidan tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tiedoksi annettava asiakirja on oikeaksi todistettu ote valvontalautakunnan jaoston pöytäkirjasta, ja se lähetetään asianosaisille postitse kirjeellä (hallintolaki 6.6.2003/434 59 §).

¹⁰⁹ Ylönen 2005, s. 618–619. Vrt. Palkkioriiht-asioita aikaisemmin käsitelleen välimiesmenettelyn aikarajana oli vuosi palkkion ja kustannusten laskuttamisesta.

Annettu suositus ei AAL 7e.5 §:n mukaan ole täytäntöönpanokelpoinen eikä sillä ole tuomion oikeusvaikutuksia. Palkkioriiita voidaan siis vielä suosituksen antamisen jälkeenkin saattaa suositukseen tyytymättömän toimesta tuomioistuimen käsiteltäväksi riita-asiana. Asianajajan tai asianajajayhtiön kannalta annettu suositus kuitenkin merkitsee käytännössä lähes sitovan ratkaisun antamista palkkioriiitaan.¹¹⁰ Jos lautakunta päätyy suosittamaan asianajajan palkkion alentamista eikä asianajaja tähän suostu, voi asianajajan menettely tulla arvioitavaksi myös valvontamenettelyssä, jossa arvioidaan, onko asianajajan palkkio tapaohjeiden edellyttämällä tavalla kohtuullinen. Valvontalautakunnan antaman suosituksen noudattamatta jättäminen ei ole hyvän asianajajatavan vastaista.¹¹¹

Tuoreessa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2019:11 on otettu kantaa asianajajan palkkion kohtuullisuuden arviointiin ja yleisten tuomioistuinten ja valvontalautakunnan keskinäiseen suhteeseen sekä näiden menettelyyn. Tapauksessa asianajaja oli toiminut kantelijoiden asiamiehenä näiden asuinhuoneiston remonttia koskeneessa riita-asiaassa. Asianajajaliiton valvontalautakunta oli palkkioriiita-asiaassa 15.4.2016 suositellut asianajajan palkkion alentamista, koska asianajaja oli menetellyt hyvän asianajajatavan vastaisesti laskuttaessaan päämiehiään ylittäen olennaisesti sen, mitä voitiin pitää asiassa kohtuullisena.

Korkein oikeus katsoi, että valvontalautakunta oli menetellyt harkintavaltansa puitteissa, kun se oli määrännyt asianajajalle varoituksen kohtuuttoman laskutuksen perusteella. Tapauksessa valvontalautakunta oli palkkioriiita-asiaassa antamassaan ratkaisussa katsonut, että kantelijoiden intressi oli ollut huomattavasti A:n ilmoittamaa alhaisempi eikä se poikennut laajuudeltaan tai vaikeusasteeltaan tavanomaisesta urakkariidasta. A:n laskutus ei ollut ollut oikeassa suhteessa tehtävän laatuun, laajuuteen ja sen vaatimaan työmäärään, vaan oli kokonaisuutta arvioiden kohtuuton. Valvontalautakunta on tämän vuoksi suositellut, että A:n asianajotoimiston laskutusta alennetaan arvonlisäveroineen 34 858,47 euroa, jolloin kohtuulliseksi laskutuksen määräksi jää 35 000 euroa arvonlisäveroineen. Asiaa käsiteltiin samana päivänä myös valvontalautakunnan valvonta-asioissa, jossa palkkioriiita-asian ratkaisuun viitaten lautakunta antoi varoituksen katsoessaan, että A oli

¹¹⁰ Ylönen 2005, s. 618–619.

¹¹¹ Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 32.

toiminut hyvän asianajajattavan vastaisesti laskuttaessaan päämiehiään tavalla, joka olen-
naisesti ylitti sen, mitä voitiin pitää asiassa kohtuullisena.

Tapauksessa esiin nousi hyvin se, että laskun kohtuullisuusarvioinnissa on kyse kokonai-
suudesta. Valvontalautakunnan arviota toimeksiannon luonteesta ei voitu pitää ilmeisen
virheellisenä, vaikka se ei ollutkaan arvioinut laskua kaikkien toimenpiteiden osalta erik-
seen. Tapauksessa hovioikeus piti mahdollisena asianajajan kertomaa siitä, että A:n asi-
akkaat olivat edellyttäneet asian luonteeseen nähden tavanomaista enemmän tai tavan-
omaisesta poikkeavia toimenpiteitä. Tätä ei kuitenkaan pidetty riittävänä perusteena las-
kun kohtuullisuudelle. Hovioikeus korosti tältä osin asianajajan ammattitaitovaatimusta
ja velvollisuutta tarvittaessa ohjata asiakastaan asian vaatima ajankäyttö, kustannustehok-
kuus ja todennäköinen lopputulos huomioon ottaen, minkä noudattamatta jättäminen an-
toi perusteen antaa varoitus hyvän asianajajattavan rikkomisesta.

Ratkaisussa kiinnostavaa oli korkeimman oikeuden pohdinta hyvän asianajajattavan mer-
kityksestä ja sen valvomisesta. Korkein oikeus toteaa ratkaisussaan muun muassa, että
asianajajia sitovat ammattieettiset ohjeet perustuvat keskeisesti ammattikunnan omassa
piirissä hyväksytyihin sääntöihin ja käytäntöihin. Hyvä asianajajattava asettaa asianaja-
jille pidemmälle meneviä velvollisuuksia kuin asianajotehtävän suorittamista koskevat
lain säännökset. Tavan sisältö kehittyy ja täsmentyy toimintaympäristössä tapahtuvien
muutosten vuoksi. Tähän nähden hyvän asianajajattavan valvonta onkin lähtökohtaisesti
uskottu asianajajalaitokselle itselleen ja siellä Asianajajaliiton yhteydessä toimivalle riip-
pumattomalle valvontalautakunnalle. Tuomioistuimet toimivat valvonta-asioissa oikeus-
suojaaja takaavina valitusasteina. Niissä korostuvat kysymykset kurinpitöratkaisujen mah-
dollisesta kohtuuttomuudesta tai ilmeisestä virheellisyydestä sekä ihmis- ja perusoikeuk-
sien asettamien vaatimusten täyttymisestä valvonta-asiassa. Näin ollen korkeimman oi-
keuden mukaan tuomioistuimen rooliin oikeussuojaaja takaavana valitusasteena kuuluu hy-
vän asianajajattavan tulkinta vain siinä laajuudessa kuin se on tarpeen sellaisten kysymys-
ten arvioimiseksi, onko valvontalautakunta toiminut harkintavaltansa puitteissa, onko
valvontalautakunnan ratkaisu esimerkiksi sen aiemmasta käytännöstä poikkeava ja onko

se ilmeisesti virheellinen tai ennalta arvaamattomana kohtuuton. Tuomioistuin tekee tämän arvionsa erityisesti valvontalautakunnan ratkaisun perustelujen valossa, mikä edellyttää mainituilta perusteluilta riittävää yksityiskohtaisuutta ja avoimuutta.

Palkkion kohtuullisuuden arvioinnin osalta ratkaisussa todettiin valvontalautakunnan otaneen ratkaisukäytännössään huomioon muun ohella asian taloudellisen intressin (ratkaisu 18.-19.4.2002 § 55), veloituserusteen kohtuullisuuden ja tehtyjen toimenpiteiden tarpeellisuuden (ratkaisu 18.-19.4.2002 § 57) sekä asian laadun, laajuuden ja oikeudellisen vaativuuden (ratkaisu 19.11.2003 § 13). Lisäksi valvontalautakunta on katsonut ratkaisukäytännössään, että asianajajan tulee valita asiakkaalleen kustannustehokas tapa hoitaa toimeksiantoa ja välttää tarpeettomia kustannuksia. Asianajajan tulee tarvittaessa ohjata asiakastaan asian vaatima ajankäyttö, kustannustehokkuus ja todennäköinen lopputulos huomioiden (täysistuntoratkaisu 2.10.2015 § 5).

Korkein oikeus katsoi, ettei valvontalautakunta käsillä olevassa tapauksessa toiminut tältä osin aiemmasta ratkaisukäytännöstä poikkeavasti, kun se katsoi, että palkkion kohtuullisuutta harkittaessa arvioinnin tulee suhteutua kulloisenkin asian erityispiirteisiin mutta yleensä myös asian vaikeuteen, asiamiehen suorittaman työn määrään ja laatuun sekä samanlaisissa asioissa yleensä käytettyyn laskutukseen. Perusteltua oli katsoa asianajajalla olevan näyttövelvollisuus siitä, että hänen laskutuksensa on ollut kohtuullista. Korkeimman oikeuden mukaan palkkion katsominen kohtuuttomaksi ei valvontalautakunnan käytännössä ole edellyttänyt palkkion toimenpidekohtaista tarkastelua. Kuten hovioikeuskin oli asiassa todennut, tämä ei laajoissa toimeksiantoissa usein ole tarkoituksenmukaistakaan. Palkkion tulee kokonaisuutena tarkastellen olla kohtuullinen.

Lisäksi korkein oikeus totesi Asianajajaliiton hallituksen kannasta poiketen, että palkkion kohtuullisuuden arvioimista valvonta-asiassa ei ole estänyt se, että asiakkaat olivat maksaneet asianajolaskun tästä reklamoimatta. Korkein oikeus toteaa, että tapaohjeiden ja palkkio-ohjeen mukaan asianajajan ja asiakkaan välinen sopimus ei sivuuta ohjeiden soveltamista. Valvonta-asiassa ei ole kysymys siitä, ovatko asiakkaat olleet velvollisia maksamaan laskut, vaan siitä, onko asianajajan palkkio ollut kohtuuton ja onko hänen sen vuoksi katsottava toimineen hyvän asianajajatavan vastaisesti.

3. HINNOITTELUN MÄÄRÄYTYMISPERUSTEET

3.1 LÄHTÖKOHTANA LIKETOIMINNAN KANNATTAVUUS

Yritystoiminnan lähtökohtana on liiketoiminnan kannattavuus. Kannattavuus riippuu liiketoiminnasta syntyneiden tuottojen ja kustannusten määrästä.¹¹² Peruslähtökohta on, että yritystoiminta on kannattavaa, jos tuotot ovat suuremmat kuin kustannukset. Tuottoja yritys saa tuotteiden myynnistä. Näitä kutsutaan myyntituotoiksi. Muita tuottoja voi tulla esimerkiksi korkotuloista. Myyntituottojen yhteenlaskettu määrä tietyllä aikavälillä vastaa yrityksen liikevaihtoa tällä aikavälillä. Kustannuksia puolestaan aiheutuu hankinnoista, joita ovat muun muassa aine- ja tavarakustannukset, alihankintakustannukset, henkilökustannukset ja rahoituskustannukset.¹¹³ Yrityksen hinnoittelustrategialla tarkoitetaan strategiaa, joka kertoo, miten hinnoittelulla pyritään kasvuun ja tuottoihin. Hinnoittelumenetelmä puolestaan kertoo sen, mihin tarjottavan hyödykkeen hinta perustuu.¹¹⁴

Hinnan asettaminen on yksi merkittävimpiä markkinointipäätöksiä, joka linkitetään suoraan yrityksen tulokseen myyntituottojen kautta.¹¹⁵ Hinnan asetannan keinoja ja prosessia on tutkittu paljon.¹¹⁶ Esimerkiksi Smith on artikkelissaan jakanut hinnoittelumenetelmät neljään eri luokkaan: kustannusperusteisiin, myyntiperusteisiin, kilpailuperusteiseen ja hinnoittelustrategiaperusteisiin.¹¹⁷ Kotler ja Keller taas ovat katsoneet, että hinnoittelun tulisi perustua yhteen tai useampaan seuraavista seikoista: tuotteen vähimmäishintaan, joka perustuu kustannuksiin, kilpailijoiden ja korvikkeiden hintoihin ja/tai asiakkaiden arvioon tuotteiden ainutlaatuisista ominaisuuksista.¹¹⁸

¹¹² Kannattavuuden mittaamiseksi on olemassa erilaisia talouden tunnuslukuja, joita voidaan laskea yrityksen tuloslaskelmasta. Keskeiset kannattavuutta mittaavat tunnusluvut ovat myynninkate, käyttökate, liiketulos ja kokonaistulos (tilikauden tulos). Kannattavuutta mittaavat tunnusluvut voidaan laskea myös suhteellisena osana liikevaihdosta, jolloin saadaan myyntikate-, käyttökate- liiketulos- ja tulosprosentti. Eklund ja Kekkonen 2018, s. 76.

¹¹³ Eklund & Kekkonen 2018, s. 30 ja 76.

¹¹⁴ Tässä yhteydessä voitaisiin käyttää myös termiä hinnoittelumalli kts. TIEKE 2005, s. 5.

¹¹⁵ Urbany 2001, s. 141.

¹¹⁶ Kts. esim. Guerreiro ja Amaral 2018, Shipley ja Jobber 2001 tai Indounas 2009.

¹¹⁷ Smith 1995, s. 29.

¹¹⁸ Kotler ja Keller 2016, s. 497.

Kysynnän hintajousto (engl. price elasticity of demand) on taloustieteessä käytetty suure, jolla mitataan tuotteen kysynnän joustoa eli suhteellista muutosta sen suhteellisen hinnan muuttuessa.¹¹⁹ Tässä kontekstissa kysynnän hintajoustopa voidaan tarkastella sitä, miten asianajopalveluja tarvitsevien asiakkaiden ostopäätöksiin vaikuttaa asianajotoimistojen asettamien hintojen laskeminen tai korottaminen. Kysynnän hintajousto saadaan jakamalla kysytyn määrän suhteellinen muutos hyödykkeen hinnan suhteellisella muutoksella. Kysynnän hintajousto on sitä suurempaa, mitä suurempi muutos hyödykkeen kysyntään aiheutuu hinnan muuttuessa.¹²⁰ Normaalihyödykkeille hintajousto on negatiivinen eli hinnan noustessa kysyntä laskee.¹²¹ Hintajoustopa tarkka tunteminen helpottaa toiminnan ohjausta ja hinnoittelu päätösten tekemistä.¹²² Asianajopalveluiden hintajousto lienee suhteellisen pieni. Toki mitä suurempi hinta asianajopalveluilla on, sitä enemmän kuluttajien kiinnostus hintavertailuun eri palveluntarjoajien välillä kasvaa. Lisäksi harkitaan oikeudellisten asiakirjojen tekemistä itse tai puolittutun avulla.

Rahallisen vastikkeen määrän esittämisen lisäksi hinnalla on myös monia muita rooleja tuotteen myyntiprosessissa. Haverila, Uusi-Rauva, Kouri ja Miettinen ovat listanneet hinnalle seuraavia tehtäviä: 1. tuotteen arvon mittarina toimiminen, 2. tuotteen arvon muodostaminen, 3. kilpailuun vaikuttavana tekijänä oleminen ja 4. tuotteen asemointiin vaikuttavana tekijänä oleminen. Hinta kuvaa asiakkaalle tuotteen arvoa ja laatua, mikä tarkoittaa usein sitä, että haluttaessa parantaa hyödykkeen laatumielikuvaa tulisi myös hintaa nostaa. Jos hinta asetetaan korkealle, asiakkaat olettavat laadun olevan korkea ja vastaavasti edulliselta hyödykkeeltä ei oleteta vastaavaa laadukkuutta kuin kalliilta hyödykkeeltä.¹²³

Asianajajan palkkion kohtuullisen hinnoittelun kannalta hinnan roolia tuotteen arvon mittarina ja arvon muodostajana voidaan nähdä yhtenä asianajopalveluiden kalleutta selventävänä tekijänä. Useimmiten asiakkaat saattavat kokea oikeudellisen ongelmansa sellai-

¹¹⁹ Pekkarinen ja Sutela 2002, s. 80–81.

¹²⁰ Pohjola 2018, s. 58–59, Kotler ym. 2016, 661–662.

¹²¹ Pekkarinen ja Sutela 2002, s. 81.

¹²² Haverila, Uusi-Rauva ym. 2009, s. 183–184.

¹²³ Haverila, Uusi-Rauva ym. 2009, s. 183–185 ja 313–314.

sena, että haluavat ratkaista sen parhaalla mahdollisella tavalla. Kuten muidenkin palveluiden hinnoittelussa, kalliin hinnan ajatellaan kertovan hyödykkeen laadusta. Näin monet asiakkaat saattavat halvimman palveluntarjoajan sijasta valita kalliinmaman palveluntarjoajan odottaen saavansa rahoilleen parempaa vastinetta. Tämä vaikuttaisi olevan yksi selitys sille, miksi asianajopalveluiden tarjoajat eivät ole kiinnostuneita hintojen alentamisesta vaan päinvastoin haluavat hinnoitella palvelunsa laadukkaan tuntuiseksi.

Kannattavan liiketoiminnan perustana oleva optimaalinen hinnoittelu kannattaa toteuttaa prosessina. Hinnanasetannan prosessissa ensimmäinen vaihe on markkinatilanneanalyysin laadinta. Analyysissä tulisi käydä läpi markkinoilla tällä hetkellä olevat kilpailevat tuotteet ja palvelut sekä niiden ominaisuudet ja hinnat.¹²⁴ Yleinen hintataso markkinoilla useimmiten määrittelee sen, mitä asiakkaat ovat tuotteesta tai palvelusta enimmillään maksamassa.¹²⁵ Analyysin seurauksena pystytään myös selvittämään, onko oma myyntiin tuleva hyödyke tyypillinen markkinoilla oleva tuote vai erikoistuote eli tulisiko oman hyödykkeen hinnan vastata muiden hintaa vai voiko se poiketa markkinahinnasta. Lisäksi markkina-analyysissä tulisi arvioida potentiaalinen asiakasryhmä, hyödykkeen kysyntä ja kysynnän kehittyminen tulevaisuudessa. Markkina-analyysin jälkeen yrityksen tulee selvittää tuotteen ja yrityksen kustannukset. Kustannuksista on huomioitava myös mahdolliset tuotekehityskustannukset, investoinnit ja rahoituskustannukset. Tämän jälkeen yrityksen tulisi valita hinnoittelumalli, jonka avulla hinta asetetaan oikealle tasolle. Kun hinta on asetettu ja tuote laskettu markkinoille, tulisi aloittaa myynnin aktiivinen seuranta, jossa tarkkailukohteena ovat asiakkaiden ja kilpailijoiden käyttäytyminen. Aktiivinen seuranta tarjoaa mahdollisuuden muuttaa omaa liiketoimintaa markkinoiden kehittymistä vastaavaksi.¹²⁶

¹²⁴ Eklund & Kekkonen 2014, s. 119.

¹²⁵ Haverila, Uusi-Rauva ym. 2009, s. 315.

¹²⁶ Eklund ja Kekkonen 2014, s. 119–121.

3.2 KUSTANNUSPERUSTEISET HINNOITTELUMENETELMÄT

3.2.1 Katetuotto- ja voittolisähinnoittelun edut ja haitat

Hinnoittelumenetelmistä yleisimmin käytössä on kustannusperusteinen hinnoittelu.¹²⁷ Siinä hyödykkeen hinnoittelu perustuu nimensä mukaisesti hyödykkeen tuotantokustannuksiin. Kustannusten perusteella hinnoiteltaessa tärkeää on se, että yritys pystyy luotettavasti keräämään ja analysoimaan kaikki hyödykkeen markkinoille tuottamiseen liittyvät kustannukset.¹²⁸ Kustannuksiin perustuvia hinnoittelumenetelmiä voidaan jakaa katetuotto- ja voittolisähinnoittelumenetelmiin. Katetuottohinnoittelun lähtökohtana on katetuottolaskenta, jossa tuotteen aiheuttamat muuttuvat eli välittömät kustannukset ovat ensisijainen tarkastelun kohde. Vähittäiskaupassa tuotteen välittömiä kustannuksia ovat tuotteen ostohinta ja siihen liittyvät erilaiset oheiskulut, kuten kuljetus- ja huolintakustannukset. Valmistusyrityksessä muuttuvia kustannuksia ovat esim. raaka-ainekustannukset, valmistuksen henkilöstökustannukset ja alihankintakustannukset. Tuotteen myyntihinta saadaan, kun muuttuviin kustannuksiin lisätään haluttu katetuotto. Katetuoton avulla yrityksen tulee kattaa yrityksen kiinteät kustannukset ja saavuttaa haluttu voitto. Kiinteillä kustannuksilla tarkoitetaan niitä yrityksen kulueriä, jotka eivät ole riippuvaisia hyödykkeiden myynnin määrästä vaan tulevat yrityksen maksettavaksi oli myyntiä tai ei. Tällaisia kulueriä ovat esimerkiksi toimitilojen vuokrat, työntekijöiden kiinteät kuukausipalkat ja yrityksen vakuutusmaksut.¹²⁹ Katetuottohinnoittelusta on lisäksi erilaisia soveltamismenetelmiä kuten esimerkiksi hinnoittelukertoimen käyttö¹³⁰.

Voittolisähinnoittelun lähtökohtana on se, että tuotteelle pyritään kohdentamaan kaikkien aiheuttamat kustannukset (sekä muuttuvat eli välittömät kustannukset että kiinteät eli välilliset kustannukset), jotta saataisiin selville tuotteen omakustannusarvo. Tuotteen hinta saadaan, kun omakustannusarvoon lisätään voittolisä. Voittolisä perustuu yrityksen

¹²⁷ Esim. Myllymäki 2019, s. 35 ja Shipley & Jobber 2001, s. 310.

¹²⁸ Smith 1995, s. 35.

¹²⁹ Eklund & Kekkonen 2014, s. 105–106.

¹³⁰ Etenkin vähittäiskaupassa hinnoittelu toteutetaan usein hinnoittelukertoimen avulla. Menetelmässä kullekin tuoteryhmälle asetetaan katetuottotavoite, ja sen perusteella lasketaan hinnoittelukerroin. Tuotteen myyntihinta saadaan tällöin yksinkertaisesti kertomalla ostohinta hinnoittelukertoimella. Valmiiksi lasketun kertoimen avulla kuka tahansa yrityksessä voi hinnoitella tuotteen nopeasti. Eklund & Kekkonen 2014, s. 113.

asettamaan voittotavoitteeseen ja määräytyy samalla tavalla kuin katetuottohinnoittelussa mukana oleva voittotavoite. Voittotavoite voidaan määritellä euromääräisenä tai prosenttisuutena yrityksen kokonaiskustannuksista. Näin ollen katetuotto- ja voittolisähinnoittelu johtavat samaan lopputulokseen yrityksen kokonaiskannattavuuden näkökulmasta. Laskentamalleissa vain kiinteiden kustannusten käsittely poikkeaa toisistaan. Katetuottohinnoittelussa kiinteät kustannukset sisältyvät katteeseen, kun taas voittolisähinnoittelussa ne sisältyvät tuotteen omakustannusarvoon. Jos tuotteisiin todellisuudessa kohdistuu hyvin erisuuruiset kiinteät kustannukset, katetuottohinnoittelu johtaa virheelliseen hinnoitteluun.¹³¹

Kustannusperusteisen hinnoittelun suosion on nähty perustuvan siihen, että se on yksinkertainen ja helposti ymmärrettävissä oleva hinnoittelumalli. Tarvittavaa informaatiota muuttuvista ja kiinteistä kustannuksista saa kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä. Lisäksi sen on katsottu olevan oikeudenmukainen asiakkaille. Kustannusperusteisen hinnoittelun käyttöä voi puoltaa myös se seikka, että kilpailevat yrityksetkin käyttävät sitä määrittäessään tuottamiensa hyödykkeiden hintaa.¹³² Lisäksi kustannusperusteisella hinnoittelulla yritys saa tietoonsa sen, mikä on kustannusten asettama tuotteen hinnan alaraja, jonka alle myyminen tarkoittaa tuotteen myymistä tappiolla.¹³³

Kustannusperusteisen hinnoittelumallin käyttö edellyttää kuitenkin myyntimäärien ennustamista. Muuttuvien kustannusten määrä muuttuu myyntimäärien, mutta kiinteät kustannukset pysyvät lähtökohtaisesti muuttumattomina. Näin ollen voittolisän ja katetuoton suuruus ovat riippuvaisia myytyjen hyödykkeiden yksikkömäärästä.¹³⁴ Myyntimäärien ennustamisen lisäksi kustannusperusteinen hinnoittelu edellyttää kustannuslaskelmilta virheettömyyttä. Jos laskelmiin on tehty merkittäviä virheitä, ne vaikuttavat tuotteelle laitettaaan hintaan ja sitä kautta välittömästi hyödykkeiden kannattavuuteen.¹³⁵ Muita ka-

¹³¹ Eklund & Kekkonen 2014, s. 108–110.

¹³² Shipley ja Jobber 2001, s. 310. Toisaalta Shipley ja Jobber ovat myös kritisoineet näitä argumentteja sanomalla esimerkiksi, että menetelmän reiluus asiakkaalle ei toteudu, jos se syrjäyttää markkinoiden hintakilpailun.

¹³³ Eklund ja Kekkonen 2014, s. 118.

¹³⁴ Albaum ym. 2016, s. 495.

¹³⁵ Laitinen 2007, s. 157.

tetuottolaskentaan liittyviä ongelmia ovat kustannusten jakaminen muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin. Joskus kyseistä jakoa on mahdotonta tehdä esim. henkilöstökustannusten osalta. Kustannusperusteinen hinnoittelu ei huomioi markkinoiden käyttäytymistä.¹³⁶

3.2.2 Kustannusperusteinen hinnoittelu palveluyrityksessä

Palveluyrityksissä tuotteet syntyvät henkilöstön työstä ja ammattiosaamisesta. Palveluiden tuottamisessa merkittävin kustannuserä ovat henkilöstökustannukset. Tämän vuoksi palveluyrityksille on tyypillistä, että muuttuvien kustannusten osuus on pieni tai tällaisia kustannuksia ei ole juuri lainkaan. Näin ollen palveluyrityksen kannattavuus riippuu usein yrityksen toiminta-asteesta eli siitä, kuinka suuri osa henkilöstön työajasta voidaan laskuttaa asiakkailta. Eklund ja Kekkonen on katsoneet, että palveluyrityksen kustannusperusteista hinnoittelua voi helpoiten arvioida siten, että laskee ensin yrityksen kaikki kustannukset yhteen. Palveluyrityksen hinnoittelussa kustannuksiksi on laskettava kaikki työpäivän tunnit riippumatta siitä, voidaanko ne laskuttaa asiakkaalta. Esimerkiksi siirtymäaika asiakkaan luota toiselle on sisällytettävä kustannuksiin. Kun palveluyrittäjän veloitus on tuntiperusteinen, seuraava vaihe on miettiä, kuinka monta tuntia yrittäjä voi tehdä laskutettavaa työtä. Jakamalla kokonaiskustannukset laskutettavien tuntien määrällä yrittäjä pystyy laskemaan tuntiveloituksen. Yrittäjän ei ole mahdollista laskuttaa tavanomaisesta kahdeksan tunnin päivästä asiakasta kaikilta tunneilta viikoista vuosiin, sillä yrittäjän täytyy huolehtia myös muista kuin välittömästi asiakkaan maksamien palveluiden tuottamisesta. Näin ollen asiakkaalta todellisuudessa laskutettavat tunnit ratkaisevat hinnan. Todellisen toiminta-asteen arvioinnissa helpoiten pääsee liikkeelle tarkastelemalla aikaisempien kausien toteutuneita asiakasmääriä.¹³⁷

Edellä kuvattu palveluyritysten kustannusperusteinen hinnoittelu soveltuu hyvin asianajopalveluiden laskuttamiseen, sillä henkilöstökustannukset ovat useimmiten asianajotoimiston suurin kuluerä. Palvelukohtaiset muuttuvat kustannukset muodostavat oikeudel-

¹³⁶ Eklund ja Kekkonen 2014, s. 97–98 ja 119.

¹³⁷ Eklund ja Kekkonen 2014, s. 114–115. Toiminta-asteen määrittäminen on kuitenkin haaste, erityisesti uusille yrittäjille, jolla ei ole vielä historiatietoja toteutuneista myynneistä.

listen palveluiden kustannuspohjasta vain hyvin pienen osuuden. Asianajotyössä palvelukohtaisia muuttuvia kustannuksia ovat esimerkiksi neuvottelutilan vuokrauskulut, liikumiseen liittyvät julkisen liikenteen liput tai oman auton käytöstä aiheutuvat polttoainekustannukset, paperikulut ja erilaiset hakemusmaksut. Asianajajaliiton palkkio-ohjeen mukaan tällaisia muuttuvia kustannuksia ei tarvitse sisällyttää asianajajan tuntiveloitukseen, vaan ne voi laskuttaa kuluina erikseen. Näin ollen muuttuvia kustannuksia ei tarvitse lainkaan huomioida tuntiveloituksen määrässä. Tämä hinnoitteluratkaisu on käytössä myös muiden palveluiden hinnoittelussa. Esimerkiksi autokorjaamot erittelevät laskuun tuntityön lisäksi tarvittujen varaosien hinnan.

Asiakkaan kannalta hinnoittelumallin hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että muuttuvat kustannukset tulevat vain niiden maksettavaksi, jotka niitä tarvitsevat eikä niin, että muuttuvien kustannusten määrä olisi sisällytettynä kaikkien maksettavaksi tulevaan tuntiveloitukseen. Toisaalta asiakkaiden voi olla hankala arvioida edeltä, millaisia muuttuvia kustannuksia juuri heidän laskulleen tulee. Tämän vuoksi kokonaishinnan arviointi palvelua tilattaessa ei useinkaan ole asiakkaalle itselleen mahdollista. Yrittäjää muuttuvien kustannusten hinnoittelu helpottaa, sillä sen ei tarvitse arvioida esimerkiksi muuttuvien kustannusten vuosittaista kokonaismäärää sisällyttäessään tätä tuntiveloitukseen. Lisäksi oma tuntiveloitus pysyy pienempänä, kun laskulta on nähtävissä, että osa summasta on mennyt kuluihin, joihin palveluntuottaja ei ole itse pystynyt vaikuttamaan. Muuttuvien kustannusten erittely edellyttää kuitenkin niiden kohdistamista aina kyseiseen asiakkaaseen.

3.2.3 Asianajajan palkkion katteen kohtuullisuus ja taloudellinen riippumattomuus

On mielenkiintoista, että hyödykkeiden hinnan kohtuullisuutta ei ole lähtökohtaisesti lähdetty arvioimaan tuotantokustannusten perusteella. Tuotantokustannukset kuitenkin asetavat liiketaloudellisesta näkökulmasta katsottuna tarkan rajan sille, minkälainen hinta hyödykkeestä on vähintään saatava, jotta toiminta on kannattavaa. Yrittämisen edellytyksenä on, että yrittäjälle jää tyydyttävä kate hyödykkeen myynnistä tuotantokustannusten kattamisen jälkeen. Lisäksi asianajopalveluiden tuotantokustannuksia tarkasteltaessa tulisi muistaa, että vastuunkantaja on oikeutettu myös veloittamaan vastuun kantamisesta;

liiketoimintaan liittyvillä riskeillä on yrittäjälle oma hintansa, joka tulisi huomioida myös hyödykkeen hintaa asetettaessa asiakkaalle.¹³⁸ Asianajajan työtehtäviin kuuluu vastuun kantaminen toimeksiannon hoitamisesta asiakkaan puolesta.

Asianajopalkkioiden kohtuullisuudesta puhuttaessa on kiinnitetty huomiota asianajajan taloudellisen riippumattomuuden vaatimukseen.¹³⁹ Hyvään asianajajatapaan sisältyvät asianajajien perusarvot sisältävät vaatimuksen kaikinpuolisesta riippumattomuudesta (kohta 3.2). Asianajajan on tehtävää hoitaessaan oltava riippumaton sellaisista ulkopuolisista vaikutteista, jotka voivat haitata hänen kykyään täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua. Asianajaja ei saa sallia muun muassa omien etujensa vaikuttaa tehtävän suorittamiseen. Taloudellisen riippumattomuuden saavuttaminen edellyttää, että liiketoiminta tuottaa voittoa ilman, että jokaisen yhteyttä ottaneen asiakkaan asiaa tulisi viilata tai riidellä viimeiseen asti. Tällä voidaankin perustella sitä, että asianajajien palkkiotason minimoiminen ei olisi yhteiskunnallisesti tavoiteltava lopputulos.¹⁴⁰ Palkkiotason minimointi voisi aiheuttaa asianajopalveluiden tarjoamiseen / tyrkyttämiseen liittyvien eettisten ongelmien lisäksi myös lisääntyvää riitelyä asianajajien johdolla sekä epätoivottavaa prosessikynnyksen madaltumista.

Oikeuskirjallisuuden mukaan asianajajia tulisi suojata paineelta joutua omien palveluiden polkumyynnin kierteeseen.¹⁴¹ Kilpailun katsotaan johtavan asianajaja-ammattikunnan köyhtymiseen ja muuttumiseen yhteiskunnalliseksi riskitekijäksi.¹⁴² Asianajopalveluiden hinnan lasku saattaisi johtaa epätoivottavaan lopputulokseen, jossa ihmiset eivät enää pyri sopimaan riitojaan keskenään vaan palkkaavat aina asianajajan. Liian pienistä intresseistä riitely ruuhkauttaisi myös julkisia tuomioistuimia tarpeettomasti.¹⁴³ Esimerkiksi Thomas Lindholm on osuvasti todennut, että asianajopalkkio ei yleensä ole – eikä sen tulekaan olla – keino, jolla asianajaja houkuttelee asiakkaita. Asianajajajärjestelmän tarkoituksena on turvata korkeatasoisten oikeudellisten palveluiden saatavuus. Asianajajien ensisijainen kilpailukeino on siten palvelun laatu. Tämän argumentaation ongelmana on tietysti

¹³⁸ Myllymäki 2019, s. 36.

¹³⁹ Halila 1999, s. 918.

¹⁴⁰ Halila 1999, s.918 ja Lindholm 1994, s. 234 ja 239–240.

¹⁴¹ Lindholm 1994, s. 234 ja 239–240.

¹⁴² Kts. Lindholm 1994, s. 234 ja 239–240.

¹⁴³ Kts. esim. Ervasti 1998, s. 111.

se, että potentiaalisen päämiehen on hyvin vaikeaa arvioida ostamansa palvelun laatua, eikä ole olemassa takeita siitä, että vakaa hinta turvaisi palveluiden paremman laadun.¹⁴⁴ Kaiken kaikkiaan pelko polkumyynnin kierteestä lienee aiheeton.

3.3 KILPAILUPERUSTEISET HINNOITTELUMENETELMÄT

3.3.1 Kilpailuperusteisten hinnoittelumenetelmien edut ja haitat

Kun samankaltaisia tuotteita on markkinoilla saatavilla paljon, tällaisille tuotteille on olemassa yleisesti käytössä oleva hinta eli ns. suositushinta. Hinnoittelu on tällöin helppoa. Yrittäjä ei pääse vaikuttamaan hintaan, sillä hinnan on vastattava markkinoilla käytössä olevaa hintaa. Tällöin yrittäjän ainoa vaihtoehto vaikuttaa kannattavuuteen on muokata myyntimääriä, kustannustehokkuutta tai tuotteen brändiä. Kilpailuperusteisessa hinnoittelussa hinta on asetettava joko kilpailijoiden hinnan alle, samalle tasolle tai korkeammalle.¹⁴⁵ Asetanta voidaan tehdä sen mukaan, onko tarkoitus suojata markkinaosuutta, suojata asiakkaita tai voittaa tarjouksia.¹⁴⁶ Kilpailuperusteisen hinnoittelumenetelmän käyttäjän on silti syytä käyttää myös kustannusperusteista hinnan asetantaa vertailuarvona, jotta tiedetään, mikä hinta ei enää kata siitä aiheutuvia kustannuksia.¹⁴⁷ Kysyntäperusteinen hinnoittelu perustuu puolestaan arviointiin siitä, millainen hyödykkeen kysyntä eri hinnoilla olisi. Tässäkin tapauksessa on kuitenkin hyvä tietää ensin kustannusperusteinen hinta ja sen käyttäytyminen eri tilausmäärillä ennen kuin asettaa tuotteelle kysyntäperusteisen hinnan.¹⁴⁸

Kilpailuperusteinen hinnoittelu on siinä mielessä helppoa, että se mahdollistaa muiden peesaamisen ja mahdollisuuden hyötyä yhteisistä hinnankorotuksista. Lisäksi muiden hintoja seuraamalla on mahdollista välttää kilpailijoiden hinnanalennuksien aiheuttamaa haittaa omien hyödykkeiden myynnille. Yleinen tapa toteuttaa hintamuutokset kilpailupohjaisessa hinnoittelussa on tehdä omat hinnanmuutokset samassa suhteessa aiempaan

¹⁴⁴ Turunen 2002, s. 771.

¹⁴⁵ Albaum ym. 2016, s. 499–500.

¹⁴⁶ Smith 1995, s. 36.

¹⁴⁷ Myllymäki 2019, s. 35.

¹⁴⁸ Myllymäki 2019, s. 36.

hintaeroon kilpailijan ja oman tuotteen välillä.¹⁴⁹ Jos markkinoilla olevat hyödykkeet ovat hyvin eriytettyjä, yritykset eivät aina pysty käyttämään kilpailijoiden hintoja perustana viitehinnan määrittämiselle, koska yleistä suositushintaa ei ole saatavilla.¹⁵⁰ Hyödykkeiden erottuvuus, tuotemerkin maine ja vakiintunut jakelukanava taas voivat toimia myös markkinoille pääsyn esteinä muille ja estää uutta kilpailua pääsemästä markkinoille. Tällöin markkinat vallanneet hyödykkeet voivat asettaa korkeampia hintoja. Monopoliase-
man kaltaisen tilanteen hyödyntäminen ei usein ole mahdollista pitkään. Siksi yritysten on aina nykyisten kilpailijoiden lisäksi kannattavaa huomioida myös markkinoille tulevat mahdolliset uudet kilpailijat hinnoittelupäätöksiä tehtäessä.¹⁵¹ Kilpailuperusteinen hinnoittelu on reaktiivinen tapa hinnoitella, koska yritys kiinnittää hinnoitteluun erityistä huomiota markkinoilla ja toimii sen mukaisesti.¹⁵²

Suurin kilpailuperusteisen hinnoittelun riski on liian pitkälle menevä kilpailijoiden hintojen seuraaminen. Pahimmassa tapauksessa kilpailijan seuraaminen voi johtaa oman hyödykkeen hinnoitteluun alle kustannusten. Vastaavasti kilpailupohjaiset menetelmät voivat jättää huomioimatta tarjonnan todellisen asiakaskysynnän sekä muut tavoitteet. Asiakkaiden kannalta kilpailuperusteinen hinnoittelu saattaa johtaa toivottuun hintakilpailuun, jolloin asiakkaat saavat ostaa hyödykkeitä yhä halvemmalla mutta se voi johtaa myös epätoivottavaan kehitykseen, joka estää hintasodan markkinoilla.¹⁵³ Kilpailuperusteinen hinnoittelu on vaikeampaa hyödykkeille, joiden hintaa ei voi nähdä suoraan jostakin hinnastosta. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi yksilölliset tuotteet, neuvottelun tuloksena saavutetut hinnat ja aikaveloitukseen perustuvat tuotteet. Kilpailijoilta saatava hintatieto on yleensä myös aina historiatietoa.¹⁵⁴

3.3.2 Asianajopalveluiden keskinäinen kilpailu markkinoilla

Vuoteen 1993 asti Asianajajaliiton palkkio-ohje sisälsi työn määrän, laadun, etuuden arvon ja merkityksen mukaan arvostellen tyyppitapauksina pidettävien asianajotehtävien

¹⁴⁹ Shipley ja Jobber 2001, s. 311.

¹⁵⁰ Guerreiro ja Amaral 2018, s. 395.

¹⁵¹ Albaum ym. 2016, s. 499–500.

¹⁵² Indounas 2015, s. 94.

¹⁵³ Shipley & Jobber 2001, s. 311.

¹⁵⁴ Nagle ym. 2011, s. 20.

toimenpidekohtaisten veloitusten hintahaitarin.¹⁵⁵ Asianajajaliitto laati asianajajapalkkioiden määräämisperusteiden erityisen osan yksin ilman ministeriön myötävaikutusta. Sääntöjen voimaantulo ei edellyttänyt oikeusministeriön vahvistamista, ja vahvistamiseen Asianajajaliiton säännöissä oikeusministeriö oli delegoinut määräysvallan täydellisesti Asianajajaliitolle.¹⁵⁶ Asia nousi laajaan keskusteluun 1990-luvun alussa, kun kilpailuviranomaiset vaativat kilpailunrajoituslain perusteella Asianajajaliittoa luopumaan asianajopalkkioiden määräytymisperusteiden erityisestä osasta, jossa kustakin toimenpiteestä perittävät korvaukset oli määrätty. Erityisen osan kaltaisten vähimmäis- ja enimmäisveloitukset asettavien ohjeiden katsottiin olevan horisontaalisia, kilpailunrajoituslain mukaan nimenomaisesti kiellettyjä hintasuosituksia. Asianajajaliitto puolestaan katsoi, että hintasuositukset kuuluivat osana asianajajajärjestelmän rakenteeseen, ja ne toimivat pikemminkin kuluttajan suojana kuin kilpailun rajoituksena.¹⁵⁷ Keskustelu päättyi hintasuositusten poistamiseen, sillä ne katsottiin paitsi kansallisen kilpailunrajoituslain, myös eurooppaoikeuden vastaiseksi. Tilannetta eivät muuttaneet perustelut siitä, että palkkio-ohjeistus ei ollut sitova, eikä se, että Suomessa ei ole asianajajamonopolia eikä asianajajakkoa. Näistä seikoista huolimatta hintaohjeistosta seurasi, että kilpailu tosiasiaa rajoittui.¹⁵⁸

Keskustelu hinnoittelun sääntelemisestä ei kuitenkaan ole kokonaan päättynyt. Rajoituksen poistamisen jälkeen 1990-luvulla oikeudenkäyntikulut lähtivät kasvuun ja prosessikynnyksen on katsottu nousseen.¹⁵⁹ On muun muassa esitetty, että pitäisikö oikeuksien saavutettavuuden turvaamiseksi oikeudenkäyntikulut palkkiotaksoittaa, vaikka muut asianajajapalvelut säilyisivätkin vapaan hinnoittelun piirissä.¹⁶⁰ Konkurssipesien hoidossa palkkiotaksoitus on nähty pesänhoitajalle tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona, vaikka palkkiotaksoituksessakin ongelmaksi nousee osapuolten vastakkaiset intressit: pesänhoitajien intressissä on hyvät ansiot takaava korkeampi palkkiotaso ja velkojien ja velallisten

¹⁵⁵ Tervonen 2006, s. 712.

¹⁵⁶ Turunen 2002, s. 770.

¹⁵⁷ Suomen Asianajajaliitto: Kirje Kilpailuvirastolle 1989, s. 281.

¹⁵⁸ Turunen 2002, s. 770.

¹⁵⁹ 1990-luvulta lähtien oikeudenkäyntikulujen kasvuun on vaikuttanut arvonlisäveron periminen sekä prosessiuudistuksen preklusiosäännökset, joiden vuoksi oikeudenkäyntiä varten joudutaan tekemään vielä enemmän valmistelevaa työtä. Turunen 2002, s. 762.

¹⁶⁰ Turunen 2002 s. 771.

intressissä puolestaan suuremman jako-osuuden takaava alempi palkkiotaso.¹⁶¹ Konkurssilain 20.2.2004/120 8:7 mukaan pesänhoitajalla on oikeus saada tehtävästään konkurssipesän varoista työn vaativuuteen, tehtyyn työhön, pesän laajuuteen ja muihin seikkoihin nähden kohtuullinen palkkio. Konkurssilaisissa ei ole yksityiskohtaisia määräyksiä pesänhoitajan palkkiosta, vaan laissa on vain säädetty ne väljät perusteet, joiden pohjalta kohtuullinen palkkio määritellään. Palkkion määräytymisperusteita koskevassa suosituksessa on pyritty määrittelemään kohtuullisen palkkion perusteet tarkemmin.

Suosituksen mukaan kohtuullisen tuntihinnan on perustuttava kunkin konkurssipesän ominaispiirteisiin ja pesänhoitotehtävien hoidossa vaadittavaan ammattitaitoon. Kohtuullinen tuntihinta voi vaihdella eri pesien välillä pesän laadun ja vaativuuden mukaan. Pesänhoitajan tuntipalkkion kohtuullisuuden lähtökohtana ei voida pitää liikejuridisissa toimeksiannoissa noudatettuja markkinahintoja tai pesänhoitajan työnantajana olevan asianajotoimiston mahdollisesti muissa toimeksiannoissa noudattamia tuntipalkkiota (Helsingin hovioikeuden 29.11.2006 antama ratkaisu nro 3656). Pesänhoitoon kuuluvien tavanomaisten tehtävien tuntihinnan on oltava matalampi kuin pesänhoidon erityisosaamista edellyttävissä tehtävissä. Mitä korkeampi tuntiveloitus on, sitä asiantuntevammasta ja tehokkaammin pesänhoitotehtävistä suoriutuvasta henkilöstä on oltava kysymys (Helsingin hovioikeuden 1.9.2014 antama ratkaisu nro 1671). Mikäli avustava henkilökunta – kuten sihteerit ja harjoittelijat – tekevät pesänhoitajalle kuuluvia tehtäviä ja tästä työstä veloitetaan, tuntiveloitusperusteen on oltava selvästi lakimiestuntihintoja alempi. Lähtökohtana on, että tehokkaasti hoidetun tavanomaisen konkurssipesän pesänhoitopalkkio sijoittuu suosituksen kohtien 4.2 ja 4.3 esitettyjen vertailupalkkioiden vaihteluvälin keskivälin tuntumaan. Pesänhoitotoimenpiteiden tuntihinnan kohtuullisuutta on yleensä tarpeen arvioida vain siinä tapauksessa, että palkkioesitys tai vahvistettava palkkio poikkeaa vertailupalkkioista.¹⁶²

Palkkio-ohjeen suosituksen mukaan palkkion tulee olla riittävän korkea, jotta asiansa osaavat pesänhoitajat olisivat jatkossakin kiinnostuneita hoitamaan konkurssipesiä, ja toi-

¹⁶¹ Hämäläinen 2005, s. 797.

¹⁶² Konkurssiasiän neuvottelukunta, palkkio-ohje 2019, s.16–17.

saalta riittävän alhainen, jotta konkurssin perimmäinen tarkoitus, velallisen varojen jakaminen velkojille, toteutuisi. Suosituksessa ei ole määritelty, mikä on täsmällinen palkkion määrä, vaan siinä on annettu perusteet arvioida palkkion kohtuullisuutta erityyppisissä ja -kokoisissa pesissä. Tavanomaisissa pesissä suositus määrittelee kohtuullisen palkkion melko tarkasti, kun taas epätyypillisissä pesissä suosituksen kyky määritellä kohtuullista palkkiota heikkenee.¹⁶³

Suositus sisältää palkkiotaulukon, jota voidaan pitää pesänhoitajan palkkion kohtuullisuusmittarina. Suosituksessa ei ole otettu kantaa pesänhoitotyön kohtuulliseen tuntihintaan, mikä ei olisi kilpailuoikeudellisista syistä edes mahdollistakaan. Palkkio on suosituksessa esitetty tiettyjen kriteerien mukaan kulloinkin määräytyvänä ala- ja ylärajana. Tämä vaihteluväli on antanut käytännössä helpolla tavalla mahdollisuuden ottaa huomioon samantyyppisten ja -kokoisten pesien normaalit eroavaisuudet.¹⁶⁴ Esimerkiksi suosituksen 4.2 kohdan mukaan vertailupalkkion vaihteluväli lyhyessä konkurssimenettelyssä on 2 500–3 500 euroa. Suosituksen mukaan lähtötason suuruinen palkkio on kohtuullinen pesässä, jossa pesäluettelo ja velallisselvitys ovat vaivattomasti laadittavissa, velallisella ei ole omaisuutta tai omaisuus on vähäistä ja vaivatta rahaksi muutettavissa, velallinen täyttää myötävaikutusvelvollisuutensa, velallisen palveluksessa ei ole työntekijöitä ja velkojia on vain muutama.¹⁶⁵

Koko asianajoaalaa katsottaessa lähtökohtaisesti kilpailun voidaan kuitenkin ajatella tehostavan asianajoyritysten toimintaa ja johtavan siihen, että tehokkaimmat yritykset pärjäävät asianajopalveluiden markkinoilla. Oletettavaa on, että myös hinta on laadun lisäksi keskeinen valintaan vaikuttava tekijä markkinoilla. Tällöin vapaa kilpailu asianajomarkkinoilla laskee palveluiden hintoja ainakin teoriassa. Asianajopalveluiden taksoittamista kannattavat taas katsovat, että vaikka asianajopalveluiden hinta olisikin kiinteä, voivat yritykset edelleen kilpailla asianajopalveluiden laadulla. Tällöin tehokkain yritys pystyisi tuottamaan määrähinnalla parhaan palvelun.¹⁶⁶

¹⁶³ Hämäläinen 2005, s. 797.

¹⁶⁴ Hämäläinen 2005, s. 797.

¹⁶⁵ Konkurssiastian neuvottelukunta, palkkio-ohje 2019, s. 11.

¹⁶⁶ Turunen 2002 s. 771.

Hintakilpailukielteisen lähestymistavan taustalla on nähtävissä ajatus siitä, että asianajopalveluja ei pysty tuottamaan kuin yhdellä tavalla: samaa palvelua ei voi tuottaa enemmän tai vähemmän tehokkaasti. Ajatus on osittainen holhoava: kuluttajien katsotaan olevan kyvyttömiä tekemään oikeita valintoja ja asianajaja-ammattikunnan katsotaan olevan kompetentti tekemään valinnat kuluttajien puolesta. Lisäksi taustalla on usein näkemys siitä, että kilpailu asianajomarkkinoilla ei voi toimia toimeksiantosuhteen erityispiirteiden vuoksi. Erityispiirteellä tarkoitetaan sitä, että päämiehet muodostavat automaattisesti luottamussuhteen ensimmäiseen asianajajaan, jonka kanssa jutusta keskustellaan, ja että asianajaja valitaan puhtaasti luottamussuhteen perusteella. Yksityishenkilöt – taparikollisia lukuun ottamatta – saattavat joutua asianajajan valintatilanteeseen vain kerran tai pari, eikä asiakkaalla yleensä ole juurikaan tuntumaa asianajajiin, heidän osaamiseensa, eikä arvostelukykykään tilanteen vuoksi ole välttämättä parhaimmillaan. Näin ollen huomion kiinnittäminen pelkkään hintaan voi aiheuttaa merkittävää vahinkoa yksityishenkilölle.¹⁶⁷ Kilpailun mahdottomuutta puolustetaan myös sillä, että asianajopalveluita ei katsota voitavan mainostaa samaan tapaan kuin muita palveluita, eikä asiakkaan katsota voivan tehdä etukäteistä hintavertailua palveluiden tarjoajien välillä kuten muiden palveluiden kohdalla.¹⁶⁸ Myös mainontaan tukeutuvaa argumentaatiota on kritisoitu. Asianajopalveluiden mainonta on voimassaolevien tapaohjeiden mukaan hyvän asianajajatavan mukaista, ja periaatteessa asianajopalveluiden hintojen vertailun pitäisi olla mahdollista aivan samaan tapaan kuin esimerkiksi rakennustöiden tai autonkorjaustöiden.¹⁶⁹

3.4 ASIAKASARVOON PERUSTUVAT HINNOITTELUMENETELMÄT

3.4.1 Asiakasarvoon perustuvien hinnoittelumenetelmien edut ja haitat

Asiakasarvoon perustuvaa hinnoittelua kutsutaan usein myös arvoperusteiseksi hinnoitteluksi tai asiakaspohjaiseksi hinnoitteluksi. Verrattuna kahteen edelliseen hinnoittelumalliin asiakasarvoon perustuva hinnoittelu huomioi asiakkaan oman näkökulman.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Kts. Lindholm 1994, s. 242.

¹⁶⁸ Kts. Lappalainen 2001, s. 74.

¹⁶⁹ Turunen 2002, s. 772.

¹⁷⁰ Guerreiro ja Amaral 2018, s. 391.

Asiakasarvoon perustuvan hinnoittelun lähtökohtana on arvioida, kuinka korkealle asiakas arvostaa tarjottua tuotetta tai palvelua ja mikä asiakkaiden herkkyyks on hinnanmuutoksille. Hyödykkeen hinta on tarkoitus asentaa asiakkaiden maksukyvyyn ja -halukkuuden mukaan.¹⁷¹ Asiakasarvoon perustuva hinnoittelu voi tarjota yrityksille merkittäviä mahdollisuuksia erottautua muista kilpailijoista korostaen erilaisia asiakkaille tärkeitä arvoja.¹⁷² Aloitettaessa asiakasarvoon perustuvaa hinnoittelua tulee yrityksen ensiksi muodostaa ennusteet siitä, kuinka suuresta määrästä rahaa asiakkaat ovat valmiita luopumaan saadakseen tietyn tuotteen.¹⁷³ Tämä rahamäärä vastaa tuotteen tai palvelun hyödyllisyyttä rahallisesti mitattuna. Asiakasarvoon perustuvassa hinnoittelussa taloustieteen hintajoustopon käsite nousee korostettuun rooliin.¹⁷⁴

Myös asiakasarvoon perustuvassa hinnoittelussa on omat heikkoutensa. Asiakasarvoon perustuva tuotteen hinta voi olla mahdoton toteuttaa, mikäli tuotantokustannukset ovat suuremmat tai yrityksen tuotantokapasiteetti ei mahdollista riittävää tuotantomäärää.¹⁷⁵ Lisäksi asiakaspohjainen hinnoittelu voi tapahtua liian tiukasti, jolloin kilpailijoiden hintoihin ei kiinnitetä riittävästi huomiota.¹⁷⁶ Asiakasarvoon perustuvan hinnoittelun toteuttamisen suurimpana haasteena on riittävän ja totuudenmukaisen tiedon kerääminen asiakkaiden arvoista ja arvostuksista. Kysymys on siinä, miten asiaa on mahdollista tutkia ja selvittää luotettavasti.¹⁷⁷

Edellä kuvatun asiakasarvoon perustuvan hinnoittelun haasteisiin on haettu ratkaisua kustannusperusteisen ja asiakasarvoon perustuvan hinnoittelumallin yhdistelmällä, jossa tarkoituksena on määritellä kustannusperusteinen alin hinta ja siihen päälle marginaali, joka mahdollistaa asiakasarvoon perustuvan hinnan viimeistelyn.¹⁷⁸ Tällä tavoin yrittäjän on

¹⁷¹ Shipley ja Jobber 2001, s. 311.

¹⁷² Hinterhuber ja Liozu 2012, s. 71.

¹⁷³ Shipley ja Jobber 2001, s. 311. Ennuste tietenkin vaihtelee esimerkiksi myynnin ajankohdan ja paikan, tuotteen sen hetkisen hyödyllisyyden, tarpeen kiireellisyyden ja ostajauskollisuuden mukaan. Esimerkiksi kahvilassa ostajat ovat valmiimpia maksamaan pullasta enemmän kuin ruokakaupasta ostetusta pullasta. Näin ollen asiakasarvoon pohjautuva hinnoittelu edellyttää markkinoiden, ihmisten tarpeiden ja kulutuskäyttäytymisen seuraamista.

¹⁷⁴ Albaum ym. 2016, s. 496.

¹⁷⁵ Nagle ym. 2011, s. 25.

¹⁷⁶ Shipley ja Jobber 2001, s. 311.

¹⁷⁷ Albaum ym. 2016, s. 496.

¹⁷⁸ Guerreiro ja Amaral 2018, s. 391.

mahdollista optimoida hyödykkeestä saatua voittoa ollen samalla kuitenkin kaiken aikaa tietoinen kustannusperusteisesta hinnasta.¹⁷⁹

3.4.2 Asianajajan palkkion kohtuullisuus vapaan hinnoittelun rajoittajana

Asianajopalkkioiden asiakasarvoon perustuva hinnoittelu saattaa aiheuttaa eettisiä haasteita. Erilaisissa tilanteissa asianajopalvelut saattavat olla niiden ostajille välttämättömiä. Asianajopalveluiden käyttäjä voi pyrkiä palvelun avulla suojautumaan rikosoikeudellisilta rangaistuksilta tai rahallisilta velvoitteilta, huolehtia omista oikeuksistaan tai järjestellä erilaisia asioita oman tai esimerkiksi läheisten etujen mukaisesti. Näihin tarkoituksiin ostettaessa asianajopalvelua palvelun merkitys voi olla ostajalle taloudellisesti ja/tai periaatteellisesti hyvin arvokas. Koska ostajan tarve on suuri, myös hyödykkeen arvo ostajalle on suuri. Näillä perustein asianajaja voisi periaatteessa määritellä hinnan niin suureksi kuin ostajan maksukyky antaa myöden ja silti palvelulle olisi kysyntää. Liiketaloudellisesti kyseinen ratkaisu voisi olla tyydyttävä ainakin lyhyellä aikavälillä. Asiakasarvoon perustuvaa hinnoittelua haastaa vielä se, että oikeudellisten palvelujen ostajalla kuten ei myöskään palveluntarjoajalla ole välttämättä varmuutta toimeksiannon tuottamasta lopullisesta arvosta. Joskus voi olla niin, että toimeksianto aiheuttaa vuosien saatossa asiakkaalle jopa negatiivista arvoa. Tutkielmassa myöhemmin esille tulevat asianajajan palkkion määräytymisperusteena toimivat tulospalkkiomallit voidaan nähdä korreloivan asiakkaalle tulevaa arvoa toimeksiannosta.

Asianajajaa koskevan erityislainsäädännön ohella myös varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki puuttuisi hinnan liialliseen korottamiseen. OikTL 31 §:n mukaan:

”Jos joku, käyttäen hyväkseen toisen pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyyttä tai hänestä riippuvaista asemaa, on ottanut tai edustanut itselleen aineellista etua, joka on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä hän on antanut tai myöntänyt, tahi josta mitään vastiketta ei ole suoritettava, ei täten syntynyt oikeustoimi sido sitä, jonka etua on loukattu. ”

¹⁷⁹ Wihinen 2012, s. 40.

Asianajalain perusteluiden mukaan hyvä asianajajatapa merkitsee yleisen edun kannalta asetettua vaatimusta siitä, että asianajajien on osaltaan pyrittävä edistämään hyvää oikeudenhoitoa.¹⁸⁰ Hyvä oikeudenhoito edellyttää kansalaisten pääsemistä oikeuteen varallisuusaseman sitä liiaksi estämättä. Jos asianajajan käyttö nähdään liian kalliina mutta nähdään myös, että ilman asiantuntija-apua ei tuomioistuimessa pärjää, ei oikeudenhoidon tila ole hyvä.¹⁸¹

Omia kuluja suurempi epävarmuustekijä oikeudenkäynneissä lienee kuitenkin mahdollinen vastuu vastapuolen oikeudenkäyntikuluista, jotka asianosainen pääsäännön mukaan joutuu hävitessään korvaamaan (OK 21:1). Vastapuolen oikeudenkäyntikuluihin asianosainen ei pysty vaikuttamaan sopimussuhteilla. Suhteessa vastapuoleen asianajajan hinnoittelu on aina tavallaan monopoliasemassa: vastapuoli ei voi valita haluaako hän käyttää asianajajan palveluita vai ei. Ainoat takeet korvauksen kohtuullisuudesta ovat lain säännökset ja tuomioistuimen kontrolli.

3.5 ASIANAJAJAN PALKKION MÄÄRÄYTYMISPERUSTEET

3.5.1 Määräytymisperusteen sääntely

Asianajopalkkioiden perusteet voivat määräytyä Asianajajaliiton palkkio-ohjeen ja lakien määrittelemissä rajoissa. Jos asiakkaan kanssa on sovittu jostakin hyväksyttävästä perusteesta, sopimusta on tältä osin noudatettava.¹⁸² Tavanomaisina asianajopalkkion määräytymisperusteina voidaan pitää: aika-, taksatiivi-, kokonaispalkkio-, intressi- ja tulosperiaattia taikka näiden yhdistelmiä. Merkittävin palkkion määräytymisperuste on kuitenkin

¹⁸⁰ HE 3/58 vp, s. 3.

¹⁸¹ Vuorinen 1998, s. 36. Vaikka Vuorisen tutkimuksesta on jo aikaa 20 vuotta, ei liene syytä epäillä ihmisten käsitysten muuttuneen asianajajien kalleudesta, vaikka Suomen Asianajajaliitto on muun muassa käynnistänyt 1997 asianajajien ilmainen neuvontapalvelu kansalaisille, jonka avulla pyrittiin auttamaan ihmisiä löytämään ongelmiinsa oikeat ratkaisuvaihtoehdot ja parantamaan kuvaa asianajajakunnasta ja esitellä hintatasoa. Vuorinen 1998, s. 1 ja 28. Asianajajien ilmaisesta neuvontapalvelusta on jopa kirjoitettu, että nyt ensimmäistä kertaa asianajoalan ammattilaiset ovat ilmaiseksi kenen tahansa saavutettavissa. ”Asianajajat ovat muuttuneet luulluista rahantekokoneista lihaksi ja vereksi, inhimillisiksi lähimmäisiksi, joiden kanssa voi puhua.” Huiskala 1998, s. 22.

¹⁸² Halila 2004, s. 276. Mahdolliset palkkio-ongelmat eivät tällöin liity palkkion perusteeseen vaan muihin seikkoihin kuten perusteen soveltamiseen.

ylivoimaisesti aikaveloitus.¹⁸³ Samoja palkkion määräytymisperusteita käytetään myös kansainvälisesti.¹⁸⁴

Aikaisemmin Suomessa vallalla oli kokonaispalkkioperiaate, minkä voidaan katsoa olleen seurausta Asianajajaliiton vuoden 1974 palkkiosäännön ja vuoden 1993 asianajopalkkioiden määräämisperusteohjeen kannasta, jonka mukaan palkkion tuli määräytyä kustakin toimeksiannosta sen vaatiman työn määrän ja laadun mukaan. Tällöinkin Asianajajaliiton ohjeistus kuitenkin salli myös aikaperiaatteen noudattamisen. Vanhassa palkkiosäännössä huomion arvoista on sen kirjoitusasu. Palkkiosäännössä puhutaan palkkion määräämisestä, mikä viittaisi siihen, että tarkoituksena oli asianajajan oikeus määrätä palkkio toimenpiteistään yksipuolisesti eikä niinkään sopimuksen kautta yhdessä asiakkaan kanssa. Käsitystä vahvistaa vielä se, että tulosperusteisen palkkion käytöstä annetuissa säännöissä todettiin erikseen sen käytön edellyttävän asiakkaan kanssa asiasta sopimisesta. Myös edelleen on kuitenkin katsottu, että mikäli toimeksiantoa tehdessä ei ole sovittu palkkioperusteesta, asianajotoimistolla on yksipuolinen oikeus valita käyttääkö se toimeksiannon laskuttamiseen aika-, taksatiivi-, kokonaispalkkio- tai intressiperiaatetta. Yksipuolista tulosperiaatteen valintaa toimeksiannon laskutusperiaatteeksi pidetään kyseenalaisena.¹⁸⁵

Siirtymään kokonaispalkkioperiaatteesta aikaperiaatteeseen vaikuttivat vakuutusyhtiöiden pyyntö tuntimääräkohtaisista asianajolaskuista oikeusturvavakuutusasioissa sekä OK 21:14, jonka mukaan vastapuoleen kohdistuvassa oikeudenkäyntikulujen korvausvaatimuksessa on esitettävä tuomioistuimelle eriteltynä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.¹⁸⁶ Lisäksi aikaperiaatteen yleistymistä edisti Asianajajaliiton vähimmäis- ja enimmäispalkkiota ohjeistavan palkkiotaulukon poistuminen kilpailulainsäädännön vastaisena ja toimeksiantajien aikaisempaa suurempi kiinnostus toimeksiannon palkkiota kohtaan.¹⁸⁷

¹⁸³ Lehtinen 2014, s. 146 ja Lindholm 1994, s. 240.

¹⁸⁴ Kts. esim. Tavana, Chung ym. 1998, s. 155–156 ja Hazard 1992, s. 19–20.

¹⁸⁵ Lehtinen 2014, s. 154.

¹⁸⁶ Eskuri, Hujala ym. 2003, s. 103–106.

¹⁸⁷ Turunen 2002, s. 762 ja Lehtinen 2014, s. 155. Kiinnostava jatkotutkimuskohde olisi palkkioperusteiden muutoksen empiiriset vaikutukset asianajopalveluiden laskuttamisessa sekä asianajajien ja asiakkaiden suhtautuminen tapahtuneeseen muutokseen.

Huomattavaa on, että seuraavaksi käsiteltäviä asianajajan palkkion määräytymisperusteita on käsitelty oikeuskirjallisuudessa suhteellisen säännöllisesti mutta käsittely poikkeaa täysin muiden palveluiden hinnoitteluun liittyvästä liiketaloudellisesta kirjallisuudesta. Asianajajan palkkion määräytymisperusteita tarkasteltaessa missään yhteydessä ei ole nostettu esiin esimerkiksi kilpailuperusteista hinnoittelua. Kustannusperusteiset ja asiakasarvoon perustuvat hinnoittelumenetelmätkin tulevat edustetuksi vain välillisesti. Kustannusperusteisuus tulee ilmi puhuttaessa suorien ja epäsuorien kulujen kattamisesta. Teemana on kuitenkin näiden kulujen oikeaoppinen jakautuminen kustannuksiin, joita palkkion täytyy kattaa ja kustannuksiin, jotka voi veloittaa asiakkaalta suoraan laskulla. Sen sijaan keskustelua kustannuksiin perustuvasta vähimmäishinnasta tai oikeasuhtaisuudesta ei ole käyty lainkaan. Asiakasarvo taas tulee ilmi intressiperusteisessa ja tulospisteisessä hinnoittelussa. Asiakasarvoon perustuva hinnoittelu huomioi asiakasarvoa kuitenkin hyvin laaja-alaisesti. Asianajajan intressiperusteisessa veloituksessa asia nousee esiin vain asiakkaan toimeksiannon lopputuloksen arvioinnissa eikä niinkään konkreettina asiakaskokemuksena, palvelun erityisenä laadukkuutena tai yksilöintinä.

On tietenkin selvää, että oikeuskirjallisuuden tehtävänä ei ole arvioida asianajotoimintaa liiketoimintana vaan sen on tarkoitus tulkita voimassa olevaa oikeustilaa ja jäsenellä sitä. Tästä huolimatta oikeuskirjallisuuden kanta rajata asianajotoiminnan yhteys voittoa tuottavaan liiketoimintaan on paikoin perustelematon, kun lähtökohdan kuitenkin pitäisi olla, että asianajopalveluiden tarjoaminen tapahtuu vapailla markkinoilla samoin kuin muukin voittoa tuottava liiketoiminta.

3.5.2 Aikaperiaate

Aikaperiaatteessa asianajotoimeksiannon palkkion perusteena on toimeksiannon hoitamiseen käytetty aika. Käytännössä palkkio muodostuu siten, että toimeksiannon vaatiman ajan tuntimäärä kerrotaan asianajajan ilmoittamalla tai toimeksiantosopimuksessa sovitulla tuntipalkkiolla. Puhtaimmillaan aikaperiaatetta sovellettaessa asianosaisen intressin suuruudella tai asian laadulla ei ole vaikutusta palkkion muodostumiseen muuten kuin

välillisesti siinä tapauksessa, että asianosaisen intressin määrä tai asian laatu ovat aiheuttaneet asianajajalta suurempaa työmäärää eli enemmän käytettyjä työtunteja.¹⁸⁸ Asianajajaliiton palkkio-ohjeen 1.4 kohdassa aikaperusteisen veloituksen käytöstä on määrätty seuraavaa:

”Kun asianajopalkkion sovitaan perustuvan tehtävän hoitamisen vaatimaan aikaan, käytetyn ajan on oltava kohtuullinen. Kohtuullista aikaa harkittaessa on otettava huomioon tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittavat toimet, ellei asiakkaan erityisistä vaatimuksista muuta johdu.”

Tältä osin voidaan tehdä havainto, että palkkio-ohje ei juurikaan anna käytännön tukea aikaperiaatteen käyttöön hinnoittelussa. Asianajajan ja asiakkaan välillä voi vallita sellainen luottamussuhde, että tehtyä työtä ja siihen käytettyä aikaa ei ole tarpeellista eritellä. Hyvä asianajajatapa kuitenkin velvoittaa eritellyn laskun antamiseen, ellei muusta ole sovittu (Asianajajaliiton palkkio-ohje kohta 5.). Lisäksi vakuutusyhtiöt edellyttävät työtuntien toimenpidekohtaista erittelyä.¹⁸⁹ Aikaveloitus on kontrolloitavissa oleva ja selkeä veloituksen muoto. Teoreettisesti mitattuna aikaveloitukseen pohjautuva hinnoittelumalli on suoraviivainen ja kontrolloitavissa oleva. Tuntiveloituksen avulla on mahdollista arvioida myös tulevaisuudessa saatavia tuottoja erilaisista projekteista.¹⁹⁰

Jos asiakas kiistää käytettyjen tuntien määrän, nousee tosin esiin kysymys todistustaakan jaosta tehdyn työn määrän osalta.¹⁹¹ Oikeuskäytännön perusteella asianajajalla on laskun laatijana velvollisuus eritellä, miten työaikaa on käytetty.¹⁹² Toisaalta oikeuskirjallisuudessa on myös katsottu, että asianajajan työ on henkistä eikä sille voida tarkkaan osoittaa, milloin työ on alkanut ja milloin päättynyt.¹⁹³ Aikaveloitus on perusteltu laskutusmuoto

¹⁸⁸ Lehtinen 2014, s. 146.

¹⁸⁹ Eskuri, Hujala ym. 1999, s. 126–127.

¹⁹⁰ Tavana, Chung ym. 1998, s. 156.

¹⁹¹ Halila 2004, s. 277.

¹⁹² KKO 1995:139 65 Omakotitalon korjaus- ja saneeraustöitä tehneen tunti-laskuttajan tuli eritellä tehdyt työt. Oikeuskirjallisuudessa asiaan ei ole otettu nimenomaista kantaa mutta edellä mainittu tapaus on linjassa todistustaakan jaosta vastikkeen määräytymisessä irtaimen kaupassa. Halila 2004, s. 277.

¹⁹³ Reuterwall 1977, s. 130.

erityisesti silloin, kun asianajajasta itsestään ei riipu, kuinka paljon aikaa kuluu toimeksiannon hoitamiseen.¹⁹⁴

Oikeuskirjallisuudessa aikaperiaatteen käytön eduksi on katsottu palkkion vastaaminen asianajotoimeksiantoon käytettyä todellista aikaa. Mikäli toimenpiteet edellyttivät vain vähäisissä määrin työtä asianajajalta, myös asiakkaan maksettavaksi tuleva palkkio on pienempi. Vastaavasti mikäli toimenpiteet edellyttivät asianajajalta tavanomaista enemmän työtä, asiakkaan tulee maksaa tästä tavanomaista suurempi palkkio.¹⁹⁵ Näin ollen asiakkaalla on myös osin itse mahdollisuus vaikuttaa laskun määrään koko toimeksiantosuhteen ajan.

Aikaveloituksessa asianajajan kannalta eduksi on katsottava myös se, että asianajajalla on mahdollisuus veloittaa asiakkaalta myös sellaisesta ajasta, jolloin asianajaja ei ole voinut tehdä muuta työtä, vaikka hän ei olisi kyseisenä aikana suorittanut aktiivisia toimenpiteitä kysymyksessä olevassa toimeksiannossa. Tällaista aikaa ovat käytännössä esimerkiksi matka-ajat, jolloin asianajaja on siirtynyt toimistosta sille paikkakunnalle, jossa toimeksiannon mukaisia toimenpiteitä suoritetaan, sekä ajanhukka, jolloin asianajaja joutuu odottamaan toimeksiannon mukaisten toimenpiteiden suorittamista esimerkiksi käräjäpaikalla tai muussa viranomaisen toimipisteessä.¹⁹⁶ Lisäksi käytännössä aikaveloitukseen huomioidaan palkkion perusteena myös toimiston muun henkilökunnan tekemä työ toimeksiannon hyväksi, ei vain pelkästään asianajajan.¹⁹⁷ Asianajotoimiston näkökulmasta aikaveloitus voi olla myös merkittävä tekijä toimiston työntekijöiden palkkojen mak-
sussa.¹⁹⁸ Jos työntekijöiden palkkaus ei ole kuukausittain vakio, vaan perustuu osittain tai kokonaan erilaisiin provisiomalleihin ja kannustinpalkkaukseen, tällöin laskuille kirjat-
tuja työtunteja käytetään myös palkanmaksun perusteena.

Aikaperiaatteen heikkouksina on pidetty sitä, että se ei suosi ajankäytöllisesti tehokasta asianajoa eikä siten motivoi asianajotoimistoa toimeksiannon tehokkaaseen hoitamiseen

¹⁹⁴ Halila 2004, s. 277.

¹⁹⁵ Lehtinen 2014, s. 146–147.

¹⁹⁶ Lehtinen 2014, s. 146–147.

¹⁹⁷ Lehtinen 2014, s. 146.

¹⁹⁸ Halila 2004, s. 279.

ajankäytön kannalta, koska tehokkuus pienentäisi toimeksiannosta saatavan palkkion suuruutta.¹⁹⁹ Aikaperiaatteeseen perustuvassa veloituksessa kokonaispalkkion määrää on myös vaikea arvioida ennakolta. Tältä osin aikaveloitus on nähty osasyllisenä siihen, miksi oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on huomioitu, että aikaperiaate ei puhtaimmillaan ota huomioon avustajien erityistietoja ja kokemusta. Jos avustaja hallitsee erityisesti sen oikeudenalan, jota toimeksianto koskee ja tämän vuoksi asianajaja kykenee nopeammin suorittamaan tarvittavat toimet, aikaperiaatteen mukaisesti palkkio jää pienemmäksi kuin asianajajalla, joka ei hallitse kyseistä oikeudenalaa eikä hänellä ole riittävää osaamista suoriutua tehtävistä samalla nopeudella kuin kokeneella ja asiaan erikoistuneella asianajajalla. Edellä mainittu ongelma on tietenkin ratkaistavissa korkeammalla tuntiveloitusmäärällä.²⁰⁰ Tältä osin ei kuitenkaan ole varmuutta, ymmärtävätkö asiakkaat veloituksen korkeamman perusteen ja miltä loppulasku todella näyttää eri vaihtoehdoissa.

Tuntiveloituksesta tyypillisesti poikkeavia variaatioita synnyttävät erilaisten alennusten käyttö ja tuntihinnan jakautuminen erilaisiin hintoihin sen mukaan, onko kyse juristiveloituksesta, oikeustradenomin veloituksesta tai sihteeriveloituksesta. Eri tuntiveloitusten käyttö selkeyttää asiakkaalle sen, mihin tarvitaan erityistä asiantuntemusta ja mihin ei. Edellä mainittu veloitustapa rohkaisee myös tehokkaaseen projektinhallintaan, jolloin työtehtäviä voidaan jakaa niihin liittyvien vastuiden ja vaadittavan asiantuntemuksen mukaan. Tuntihinta vahvistetaan tyypillisesti ennen toimeksiantoa tai projektia ja lopullinen palkkio laskutetaan toimeksiannon tai projektin valmistuttua.²⁰¹

3.5.3 Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaate

Taksatiiviperiaatteessa asianajotoimeksiannon palkkion perusteena on toimeksiannon perusteella suoritettava asianajotehtävä. Taksatiiviperiaatteessa palkkio on riippumaton suoritettuun asianajotehtävään käytetystä ajasta tai asianajotehtävän edellyttämistä toi-

¹⁹⁹ Solomon ja Gibbons ovat jopa todenneet tuntiveloituksen sisältävän mahdollisuuden korruptioon laskutusprosessissa. Lisäksi tuntiveloitus on omiaan synnyttää kyynisyyttä lakimiesprofessiota kohtaan. Solomon ja Gibbons 1992, s. 42.

²⁰⁰ Lehtinen 2014, s. 147 ja Viitanen 2011, s. 315–317 ja 322–323.

²⁰¹ Tavana, Chung ym. 1998, s. 156.

menpiteistä. Puhtaimmillaan taksatiiviperusteinen palkkio on riippumaton myös asianosaisen intressistä tai asian luonteesta.²⁰² Jos toimeksianto olisi esimerkiksi perunkirjoitus, taksatiiviperiaatteen mukaisesti se voitaisiin esimerkiksi hinnoitella siten, että sukuselvityksen laadinnalla, perukirjan laadinnalla, uskottujen miesten palkkiolla, saldodistusten keräämisellä ja perunkirjoituskutsujen lähettämällä olisi kaikilla oma listahintansa ja toimeksiantaja yhdessä asianajajan kanssa tekisi valinnan siitä, mitä toimenpiteitä hän haluaa tai on tarvittavaa listalta teettää.

Kokonaispalkkioperiaatteessa asianajotoimeksiannon perusteena ei ole yhtä määriteltyä perustetta, vaan palkkio perustuu kysymyksessä olevan toimeksiannon kokonaisarviointiin, jolloin palkkion määräytymisessä otetaan huomioon asianajotoimeksiannon laajuus, vaikeus ja laatu, toimeksiannon vaatima aika ja työn määrä sekä kysymyksessä olevan etuuden arvo ja merkitys.²⁰³ Kokonaispalkkioperiaatteen perustuvassa palkkiossa ei voida eritellä palkkioon yksittäisesti vaikuttavia toimenpiteitä. Kokonaispalkkioperiaatteen etuna voidaan pitää sitä, että se huomioi palkkiota arvioitaessa toimeksiantoa kokonaisuudessaan.²⁰⁴ Kokonaispalkkioperusteisesta palkkiosta käytetään usein myös nimitystä kiinteä palkkio.

Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperusteinen palkkio suosivat ajankäytöllisesti tehokasta asianajoa, koska mitä vähemmässä ajassa asianajotoimisto pystyy toimeksiannon hoitamaan, sitä enemmän palkkio tuottaa katetta ja asianajotoimisto voi ottaa vastaan useampia toimeksiantoja. Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaate ovat omiaan ehkäisemään toimeksiannon hoitamisessa tarpeettomien toimenpiteiden suorittamista. Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaatteen edut kompensoivat näin aikaperiaatteen haittoja. Erityisesti taksatiiviperiaatteen mukaista palkkiota on pidetty tarkoituksenmukaisena laajuudeltaan pienissä toimeksiannoissa, joissa etukäteen voidaan arvioida tarvittavien toimenpiteiden tarve, luonne ja laajuus. Myös OK 21:8 ja siihen perustuvien asetusten säätäminen on johtanut taksatiiviperiaatteen yleiseen käyttöön riidattomien velkomus- ja häätöasioiden

²⁰² Lehtinen 2014, s. 147–148.

²⁰³ Jokela 1995, s. 104.

²⁰⁴ Lehtinen 2014, s. 152.

kohdalla, sillä asetukset määräävät tarkan euromääräisen summan vastaajan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudelle.²⁰⁵

Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperusteinen palkkio ovat asiakkaan kannalta läpinäkyviä hinnoittelumalleja. Mikäli koko toimeksianto perustuu yhteen kiinteään hintaan, asiakas tietää toimeksiannon aiheuttamat kulut välittömästi jo toimeksiannosta sovittaessa. Jos lasku perustuu kiinteähintaisiin toimenpiteisiin, asiakas voi hinnaston avulla suhteellisen helposti ainakin yhdessä asianajajan kanssa arvioida loppulaskun suuruutta.

Kiinteän palkkion ongelmaksi nousee kuitenkin aina epävarmuus annetun hinnan oikeasuhtaisuudesta toimeksiannon vaatimaan työmäärään. Entä jos kokonaispalkkio arvioitiin alussa väärin? Tilannetta voidaan verrata rakennusurakkasopimuksiin, jotka perustuvat rakennuttajan antamien tietojen perusteella tapahtuneen hinnoittelun ja urakoitsijan havaintojen varaan. Mikäli hinnasta sovittaessa toimeksiantaja on täyttänyt virheellisesti tiedonantovelvoitteen, on toimeksiannonsaajalla mahdollisuus hinnan korottamiseen tämän perusteella ainakin, mikäli toimeksiantaja on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää kertomatta jätetyn seikan vaikuttavan toimeksiannon hinnoitteluun eikä kyseisen seikan voida edellyttää kuuluvan toimeksiannon saajan selonottovelvollisuuden piiriin. Myös olosuhteiden muuttuminen voi antaa mahdollisuuden edellytysoppien mukaiseen hinnan tarkistamiseen. Edellytysopin kiistanalaisuus nostaa kuitenkin tältä osin vetoamismahdollisuuden toleranssirajan korkealle, koska kiinteän hinnan määrittämisessä on lähtökohdaisesti kyse aina myös tietoisesta riskin ottamisesta. Lisäksi voidaan olettaa myös Asianajajaliiton palkkioriihtalautakunnan suhtautuvan kiinteän hinnan myöhempään tarkastamiseen kielteisesti, ottaen huomioon edellä selvitetty lautakunnan kanta hinta-arvioiden sitovuudesta.²⁰⁶

Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaate pakottavat yrityksen hallitsemaan projektejaan tehokkaasti, koska muuten saatava voitto jää pieneksi tai sitä ei saada. Pahimmassa tapauksessa projekti voi tuottaa tappiota, mikäli kiinteä hinta on laskettu alle toimenpiteistä ai-

²⁰⁵ Lehtinen 2014, s. 148 ja 155.

²⁰⁶ kts. luku 2.3.1 Hinta-arvion antaminen ja Halila 2004, s. 281.

heutuvien kustannusten. Myös kiinteähintaiseen laskutukseen sisältyy useita eri variaatioita. Tällaisia ovat tehtäväpohjaiset maksut, asiakaspohjaiset maksut, palkkioiden ylärajan määrittely, tulosperusteiset bonukset ja budjettilaskutus.²⁰⁷ Taksatiivi- ja kokonaispalkkioperiaatteeseen ohjautuvan hinnoittelun ongelma on, että malli voi aiheuttaa toimeksiannon hoidossa huolimattomuutta, mikäli toimintaa halutaan tehostaa ja aikaa asioiden hoitamiseen varataan liian vähän. Asianajajan on hoidettava tehtävät huolellisesti, täsmällisesti, tarpeellisella joutuisuudella sekä tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta.²⁰⁸ Asianajotoimeksiannot ovat usein luonteeltaan sellaisia, että yksinkertainenkin asiakirja tai neuvottelu voi riittää, mutta mitä enemmän ja paremmin asiaa ja tilannetta on hiottu, se saattaa tuoda ratkaisevia etuja toimeksiantajalle myöhemmin. Asianajotyössä on vaikea arvioida, milloin jonkin asian tarkastelu on liiallisen huolellista. Toisinaan kaikki huolellisuus on asiakkaalle eduksi ja toisinaan samaan lopputulokseen voi päästä paljon vähemmälläkin. Kiinteän hinnan asettaminen ainakin vähentää liiallista huolellisuutta mutta kysymys lienee, voiko se tehdä palvelusta toisinaan jopa huolimattontta.

3.5.4 Intressiperiaate

Asianajajaliiton mukaan ensisijaiset palkkion määräytymisperusteet ovat työn määrä ja laatu. Lisänä on mahdollista huomioida etuuden arvo ja sen merkitys. Intressiperiaate palkkion määräytymisessä tarkoittaa sitä, että asian intressi voi vaikuttaa palkkion määrään laskevasti tai nostavasti. On esitetty, että intressillä on vain harvoin palkkioon laskevaa vaikutusta, ellei asiasta ole nimenomaisesti ilmoitettu tai sovittu. Tavanomaista suurempi intressi sen sijaan antaa mahdollisuuden nostaa palkkiota normaalista.²⁰⁹ Puhtaasti intressiperiaatteinen palkkio soveltuu toimeksiantoihin, joissa kysymyksessä olevan asian arvo ja merkitys toimeksiantajalle on rahassa määritettävissä. Tilanne on toinen

²⁰⁷ Tavana, Chung ym. 1998, s. 156.

²⁰⁸ Tapaohjeiden kommentaarin mukaan tehtävien hoitaminen edellyttää, että asianajaja tunnistaa tilanteet, joissa voi olla useita erilaisia mahdollisia tapoja ja keinoja hoitaa asiakkaan asiaa. Asianajajan on ensisijaisesti valittava tai suositeltava yksinkertaisempaa ja edullisempaa oikeuskeinoa kuin monimutkaisempaa tai kalliimpaa vaihtoehtoa, sillä asianajaja ei saa laajentaa tarpeettomasti tehtävää korkeamman palkkion toivossa. Tarpeettomien kustannusten välttämismvöllisyys kohdentuu erityisesti asiakkaaseen, mutta myös suhteessa valtioon ja vakuutusyhtiöön. Velvollisuus välttää tarpeettomia kustannuksia kohdistuu myös asiakkaan vastapuoleen, joskin selvästi lievempänä ja rajoitetumpana. Suomen Asianajajaliitto: Tapaohjeiden kommentaari 2011, s. 13.

²⁰⁹ Halila 2004, s. 281.

esimerkiksi perheoikeudellisissa asioissa, joissa asian arvoa ei välttämättä ole mahdollista mitata rahassa.²¹⁰

Intressiperiaatteen käyttöön pohjautuvasta hinnoittelusta yksi esimerkki on prosenttiperusteinen palkkio. Palkkioprosentin ollessa vakio asianajajan palkkio on sitä suurempi mitä arvokkaampi omaisuusmassa on kyseessä. Palkkioriihtalautakunnan 2.jaosto on kuitenkin ratkaisussaan 15.6.2007 todennut, että vaikka asianajajalla on oikeus käyttää prosenttiperusteista laskutusta, laskutuksen tulee olla kohtuullista. Valvontalautakunta suostui tapauksessa palkkion kohtuullistamista toimeksiantajan vaatimuksen verran eli yhteensä 28 060 eurolla. Tapauksessa asianajaja oli toiminut pesänselvittäjänä ja -jakajana kuolinpesässä, jonka jakoarvo oli noin 14 miljoonaa euroa. Asianajaja oli laskuttanut testamentin toimeenpanosta, pesänselvityksestä ja perinnönjaosta yhteensä arvonlisäveroineen 147 010 euroa. Asianajaja oli veloittanut pesänselvityspalkkiona 0,3 % pesän jakoarvosta vähennettynä 10 000 eurolla ja pesänjakopalkkiona 0,6 % pesän jakoarvosta. Valvontalautakunta katsoi, että vaikka kuolinpesän varallisuus oli ollut poikkeuksellisen suuri, itse toimeksianto ei ollut ollut tavanomaista vaikeampi. Laskutus oli kohtuutonta, kun otettiin huomioon tehty työmäärä ja tehtävän vaikeusaste.

Myös valvontalautakunnan 1. jaoston ratkaisussa 16.9.2011 on otettu kantaa siihen, että pesänjakajan palkkion määrääminen kaavamaisesti ja yksinomaisesti prosenttiosuutena ositukseen kuuluvien varojen arvon perusteella ei ole perintökaaren ja asianajopalkkion määräytymistä koskevien periaatteiden mukaista. Tapauksessa valvontalautakunta katsoi, että asianajajan laskussa ei ollut sellaista tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden tarkoitukseenmukaista erittelyä, jonka perusteella asiakas olisi voinut riittävästi arvioida laskutuksen kohtuullisuutta. Tapauksessa asianajaja oli käyttänyt osituksen veloitusperusteena 1 %:a ositetun omaisuuden arvosta. Tästä veloitusperusteesta ei oltu sovittu kantelijoiden kanssa.

²¹⁰ Lehtinen 2014, s. 149.

3.5.5 Tulosperiaate

Laskutus voidaan toteuttaa myös tulosperusteisesti, jolloin laskun suuruus vaihtelee tuloksesta riippuen. Jos toimeksiannossa tai projektissa saavutetaan haluttu lopputulos, asiakas on veloitettu maksamaan enemmän. Jos haluttua lopputulosta ei saavuteta, veloittava palkkio on pienempi tai asiakasta ei veloiteta lainkaan. Tulosperusteista palkkiota, joka muodostuu määräosaksi siitä, mitä toimeksiannolla päämiehelle saavutetaan, kutsutaan nimellä *pactum de quota litis*. Tulosperusteista palkkiota, joka koostuu osaksi erityisestä hyvityksestä silloin, kun haluttu oikeudellinen lopputulos saavutetaan, kutsutaan nimellä *pactum de palmario*. Asianajajaliiton toteuttamien Asianajajatutkimusten mukaan näitä kahta palkkionmääräytymisperustetta käytetään suhteellisen harvoin.²¹¹ Palkkio-ohjeen mukaan niitä voidaan kuitenkin käyttää, jos siihen on erityistä aihetta. Tällöin asiasta on aina tehtävä sopimus kirjallisesti²¹² (Palkkio-ohje 1.5 kohta). Palkkio-ohjeessa ei ole tarkemmin määritetty, mikä tämä erityinen aihe tulosperusteisen käyttöön voisi olla, vaan se on jätetty harkittavaksi kussakin esille tulevassa konkreettisessa tapauksessa. Valvontalautakunta on ottanut asiaan kantaa niin, että erityisellä aiheella tarkoitettaisiin lähinnä asiakkaan henkilökohtaisiin tai taloudellisiin suhteisiin liittyviä seikkoja.²¹³ Tulosperiaate eroaa intressiperiaatteesta siinä, että intressiperusteinen palkkio on riippumaton siitä, saavutetaanko haluttu lopputulos vai eikö. Tulosperiaatteeseen perustuva palkkio voi olla sidoksissa johonkin rahallisesti mitattavaan lopputulokseen tai tiettyyn oikeudelliseen lopputulokseen. Kaikkiin tapauksiin tulosperusteista palkkiota voi olla hankala määrittää.²¹⁴

Asianajajan näkökulmasta tulosperiaatteen ankaruuteen vaikuttaa merkittävästi se, milaista oikeudellista lopputulosta tavoitellaan ja miten palkkion saantiin vaikuttaa tuomio vastapuolen oikeudenkäyntikulujen maksuvelvollisuudesta. Tulosperusteisen palkkion

²¹¹ Ylönen 2018, s. 552.

²¹² Valvontalautakunta 2. jaosto katsoi moitteen aiheettomaksi tapauksessa 4.11.2016, jossa kantelija moitti asianajajaa siitä, että tämä veloitti tehtävän hoitamisesta, vaikka toimeksiantoa vastaanotettaessa sovittiin, että kantelijaa laskutettaisiin vain voittotapauksessa. Asianajaja kiisti, että tällaisesta olisi sovittu. Tapauksessa valvontalautakunta totesi, että kyseisen kaltainen palkkionmääräytymisperuste oli erittäin poikkeuksellinen ja edellytti erityistä aihetta. Mikäli tällaisesta laskutuksesta sovittiin, tästä oli palkkio-ohjeen edellyttämällä tavalla tehtävä kirjallinen sopimus. Valvontalautakunta ei havainnut, että tehtävästä olisi laskutettu vastoin kantelijan kanssa sovittua.

²¹³ Ylönen 2018, s. 553.

²¹⁴ Lehtinen 2014, s. 151–152.

edellytyksenä voi olla, että asian vastapuoli on velvoitettu maksamaan palkkion määrä päämiehelle tai niin että vastapuoli on lisäksi velvollinen maksamaan päämiehen oikeudenkäyntikulut. Ankarimmillaan tulosperiaate on silloin, kun edellytyksenä on, että tuomitut oikeudenkäyntikulut kyetään myös perimään tosiasiallisesti vastapuolelta. Koska palkkion saantiin liittyy riski lopputuloksesta, tulospalkkioperuste motivoi asianajotoimistoa yrittämään parhaansa asian voittamiseksi. Tulosperusteinen palkkio ei näin ollen suosi ajankäytöllisesti tehokasta asianajoa, koska asianajotoimisto voi joutua käyttämään paljonkin aikaa kaikkien asiaan vaikuttavien seikkojen pohtimiseen ja niitä koskeviin toimenpiteisiin asian voittamisen mahdollistamiseksi. Sen sijaan toimeksiantajalle tulosperusteinen palkkio on ihanteellinen, sillä parhaimmillaan tulosperustetta noudatettaessa päämies ei joudu maksamaan mitään, ellei haluttua lopputulosta saavuteta.²¹⁵

Kokonaisuutena tulosperusteinen järjestelmä voi johtaa riskiin siitä, että palkkiotasot nousevat, sillä hävittyihin juttuihin liittyvä palkkion menettämisen riski on korvattava voitettujen juttujen palkkioista. Olemassa lienee myös riski siitä, että rajatapauksiin liittyviin oikeusjuttuihin voi olla vaikea löytää asianajajaa, mikäli kaikki arvoivat voittomahdollisuuksien olevan liian hatarat.²¹⁶ Lisäksi tulosperusteisia palkkionmääräytymisperusteita on vastustettu katsoen, että niitä käytettäessä asianajajan palkkio saattaa muodostua kohtuuttomaksi ja ettei asiakkaalla ole edellytyksiä asianajajan palkkion määrän arviointiin verrattuna siihen, millaisia kustannuksia tehtävän hoitaminen muulla palkkioperusteella tulisi aiheuttamaan.

Yhtenä perusteena palkkioperusteiden vastustukselle on myös todettu, että palkkioperusteet vaarantavat asianajajan riippumattomuutta ja hänen kykyään antaa asiakkaalle tehtävän hoitamiseen liittyviä objektiivisesti oikeita neuvoja, koska hänen oma etunsa saattaa palkkionmääräytymisperusteen vuoksi olla erilainen kuin asiakkaan etu.²¹⁷ Kansainväli-

²¹⁵ Lehtinen 2014, s. 151–152.

²¹⁶ Lehtinen 2014, s. 151–152. Vrt. Ylönen 2018, s. 553. Tulosperiaatteen sallittavuutta on puolustettu sillä, että niitä käytettäessä asianajaja saattaa ottaa hoitaakseen tehtäviä, joita muuten ei hoidettaisi ja näin asiakkaan kannalta kysymys on paremmasta access to justice -tilanteesta. Näin ollen lienee todettavan, että tulosperiaatteen soveltaminen palkkioissa saattaa tapauksista ja tilanteista riippuen johtaa päinvastaisiin suuntiin oikeuden saatavuuden näkökulmasta.

²¹⁷ Ylönen 2018, s. 553.

sesti tulosperusteinen palkkio jakaa mielipiteitä. Ruotsissa asianajaja ei saa ottaa palkkiota prosentteina voitetusta määrästä.²¹⁸ Norjassa kielletty tulospalkkioperiaate on kielletty tapauksissa, joissa asianajaja saa palkkiona osan siitä mitä toimeksiantaja jutussa voittaa ja vastaavasti asianajaja ei saa palkkiota lainkaan, jos jutussa ei voiteta lainkaan.²¹⁹ Eurooppalaisten asianajajien tapaohjeiden, joita sovelletaan rajat ylittävässä asianajotoiminnassa, mukaan pactum de quata litis -ehdon käyttäminen on myöskin kiellettyä.²²⁰

Puolustuksena tulosperusteiselle palkkionmääräytymiselle voidaan asiakkaan näkökulmasta sanoa, että tulospalkkioperuste on jossain määrin hyvin yksinkertainen ja antaa asiakkaalle tietyn varmuuden siitä, millaiseksi asianajajan palkkio tehtävän hoitamisesta tulee muodostumaan. Lisäksi tulosperusteinen järjestelmä edistää yrityksen tehokasta projektinhallintaa ja riskiarviointia. Tulosperusteista toimeksiannon hinnoittelua on mahdollista varioida laajasti, millä voi osittain torjua sen aiheuttamia edellä kuvattuja ongelmia. Erilaisia variaatiota ovat esimerkiksi tulosperusteiset kiinteät maksut, tulokseen perustuvat bonukset, ehdolliset maksut, puolustusta koskevat ennakkolaskutukset ja palkkiolasutus.²²¹ Asianajajaliiton ohjeiden mukaisesti myös tulosperusteen käyttöä koskee silti vaatimus palkkion kohtuullisuudesta ja palkkion oikeasta suhteesta tehtävän vaatimaan työn määrään.²²²

²¹⁸ Fitger, Mellqvist 2002, s. 127.

²¹⁹ Robberstad 2013, s. 262.

²²⁰ Ylönen 2018, s. 553.

²²¹ Tavana, Chung ym. 1998, s. 156.

²²² Ylönen 2018, s. 554.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1 ASIANAJAJAN PALKKION KOHTUULLISUUS

Tutkielmassa on käyty läpi asianajajan palkkion kohtuullisuuden arviointiin vaikuttavia näkökohtia. Palkkion kohtuullisuutta koskevan sääntelyn taustalla voidaan nähdä asianajopalveluille tyypillinen ammattilaisen ja asiakkaan välisen tiedollisen suhteen epäsymmetrisyys.²²³ Asiakkaan voi olla hyvin vaikea arvioida asianajajan toimeksiannossa tekemiä toimia ja niiden tarpeellisuutta. Epäsymmetrisyyttä lisää vielä se, että asiakas on usein henkilökohtaisesti hyvin vaikeassa ja itselleen vieraassa tai jopa ahdistavassa tilanteessa tarvitessaan asianajajan apua, jolloin asiakkaan yleinen arviointikyky voi olla vielä muutenkin heikentynyt. Tämän vuoksi asianajajan palkkion suuruuteen on tarpeen kiinnittää erityistä huomiota ja asianajajalla on korostunut velvollisuus huolehtia palkkionsa kohtuullisuudesta.

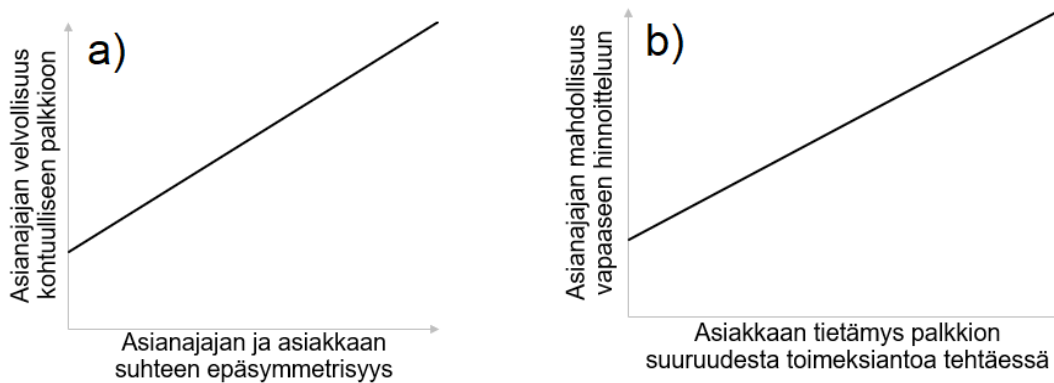
Kysymyksenä voidaan kuitenkin esittää, ovatko toimeksiantosuhteen osapuolet korostuneen epäsymmetrisessä asemassa suhteessa toisiinsa kaikissa asianajotoimeksiannoissa vai onko myös toimeksiantoja, joissa asiakkaan ja asianajajan suhde on symmetrinen. Epäsymmetristä asemaa voidaan kyseenalaistaa esimerkiksi testamentin laatimista koskevissa toimeksiannoissa, jossa testamentin tekijä on keski-ikäinen ja täysin terve, tai toimeksiannoissa, jossa yritys pyytää asianajotoimistoa huolehtimaan hyvin tuntemiensa liiketoimintasopimusten tarkastamisesta. Tällaisissa tilanteissa asiakas on useimmiten suhteellisen hyvin perillä toimeksiannon sisällöstä ja kykenee vertailemaan markkinoilla tarjolla olevia palveluita. Tällöin asianajajalla voitaisiin nähdä olevan perusteltu oikeus hinnoitella palvelunsa vapaammin, sillä sääntelyn lähtökohtana olevaa tarvetta palkkion kohtuullisuuteen ei ole samassa määrin kuin tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee välitöntä apua avun hinnasta riippumatta.

Toinen tärkeä syy asianajajan palkkion kohtuullisuusvaatimukselle lienee se, että palvelun kokonaishinta ei useinkaan ole tiedossa toimeksiantoa tehtäessä. Jos hinnasta on

²²³ Pursiainen 2004, s. 19.

sovittu etukäteen, hintaa ei yleensä nähdä tarpeen kohtuullistaa jälkeenpäin. Seuraavat kuvaajat on laadittu havainnollistamaan palkkion kohtuullisuuden arvioinnin lähtökohdia.

Kuva 2. Palkkion kohtuullisuuden arvioinnin lähtökohdat

Koska hyvä asianajajatapa edellyttää palkkion kohtuullisuutta, ei ole olemassa toimeksiantoa, jossa palkkion ei tarvitsisi olla kohtuullinen. Tämän vuoksi kuvaajien y-akselin arvot eivät kuvaajassa lähde nolasta. Kuvaajien tehtävä on hahmottaa sitä, mistä kohtuullisen palkkion arvioinnissa tulisi kussakin toimeksiannossa lähteä. Kuvaajassa a asianajajan vastuu huolehtia palkkion kohtuullisuudesta kasvaa sitä mukaa, kun asianajajan ja asiakkaan välinen epäsymmetria kasvaa. Tällä pyritään havainnollistamaan sitä, että palkkion kohtuullisuutta arvioidaan sitä tiukemmin, mitä epäsymmetrisemmässä asemassa asianajaja ja asiakas ovat. Voidaan ajatella, että kohtuullisen palkkion rahallisen suuruuden vaihteluväli pienenee siirryttäessä x-akselilla vasempaan ja kasvaa siirryttäessä oikealle. Kasvavalla vastuulla huolehtia palkkion kohtuullisuudesta tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, missä määrin ja millaisia perusteluja asianajajan tulee kyetä esittämään veloittamansa palkkion suuruuden puolesta, jos palkkion kohtuullisuus riitautettaisiin.

Osapuolten epäsymmetrisen aseman lisäksi palkkion kohtuullisuuden arvioinnissa toisena lähtökohdana toimii asiakkaan tietämys palkkion suuruudesta toimeksiantoa tehtäessä. Kuvaaja b havainnollistaa asianajajan kevenevää vastuuta määritellessään palkkion suuruutta riippuen siitä, kuinka tarkasti asianajaja on arvioinut ja kertonut palvelun kokonaishinnan asiakkaalle ennen toimeksiannon alkamista ja toimeksiantosopimuksen al-

lekirjoittamista. Tällöin kohtuullisen palkkion rahallinen vaihteluväli voi olla sitä suurempi mitä pidemmälle x-akselia edetään.²²⁴ Asianajajan kevenevällä vastuulla määritellä palkkion suuruutta tarkoitetaan tässä sitä, että asianajajan ei tarvitse esittää asettamansa hinnan perusteeksi yhtä paljon ja yhtä monipuolisia perusteita, kun asiakkaalla on ollut tosiasiallinen mahdollisuus vertailla palveluntarjoajia ja niiden hintoja ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä.

Erilaisissa tilanteissa ja toimeksiannoissa oheisten kuvaajien perusteella on mahdollista arvioida, kuinka tarkkarajaisesti palkkion kohtuullisuutta tullaan arvioimaan ja millaisia perusteluja palkkion suuruuden puolesta tulee esittää ja kuinka paljon. Kun tämä lähtökohta on arvioitu, kohtuullisen palkkion määrittelyä tulisi jatkaa arvioimalla tutkielman toisessa luvussa esitettyjä erilaisia toimeksiantoon ja hintaan liittyviä seikkoja suhteessa palkkioon.

Alla on esitetty yhteenvetona tämän tutkielman toisessa luvussa läpikäydyistä seikoista muodostettu taulukko, jossa esitetyt seikat on aseteltu kysymysten muotoon. Kysymykset on jaettu taulukossa neljään eri näkökulmaan.

²²⁴ Huom. Oikeudenkäyntiasioissa palkkion kohtuullisuutta arvioidaan myös vastapuolen näkökulmasta, jolloin 2. kuvaajaa ei voida suoranaisesti käyttää asianajajan palkkion kohtuullisuutta arvioimassa.

Taulukko 1. Palkkion kohtuullisuutta määritteleviä kysymyksiä

Toimeksiannon laatuun perustuva kohtuullisuuden arviointi:	Osapuolien näkökulmiin perustuva kohtuullisuuden arviointi:
Onko työ tehty laadukkaasti?	Onko palkkio kohtuullinen asiakkaan näkökulmasta ottaen huomioon esimerkiksi toimeksiannon intressit?
Onko toimeksianto ollut vaativuudeltaan helppo, tavanomainen vai vaikea?	Onko palkkio kohtuullinen asianajan näkökulmasta ottaen huomioon toimeksiantoon liittyvät kustannukset ja liiketoiminnasta haluttava voitto?
Sisältyykö toimeksiantoon korotusperusteita, joiden perusteella palkkio on korotettu?	Onko oikeudenkäyntiasianssa palkkio kohtuullinen vastapuolen kannalta, joka joutuu korvaamaan oikeudenkäyntikulut?
Onko toimeksianto vaatinut asianajan erityisasiantuntemusta?	Onko palkkio kohtuullinen yhteiskunnan hyvän oikeudenhoidon näkökulmasta?
Toimeksiannon laajuuteen perustuva kohtuullisuuden arviointi:	Markkinatilanteeseen perustuva kohtuullisuuden arviointi:
Kuinka paljon toimeksiannon suorittaminen on vaatinut työtunteja?	Vastaako laskun summa paikkakunnan yleistä palkkiotasoa?
Ovatko tehdyt toimenpiteet olleet tarpeellisia?	Onko lasku kohtuullinen otettaessa huomioon asianajopalveluiden markkinatilanne?

Kohtuullisen palkkion määrään ei ole olemassa euromääräistä vastausta mutta edellä esitetyt kuvaajat ja taulukko pyrkivät auttamaan asianajajaa hahmottamaan kohtuullisen palkkion arviointia ja määrittelyä. Kohtuullisen palkkion määrään voidaan todeta olevan

tapauskohtainen.²²⁵ Näyttäisi siltä, että aktiivisella sopimisella, hinta-arvion vaatimisella ja laskutuksen läpinäkyvyyttä edellyttävällä kuluttajalla lienee paremmat mahdollisuudet kohtuulliseen palkkioon, joka on euromäärältään pienempi kuin kuluttajalla, joka ei tiedustelee ja sovi hinnoitteluperusteista lainkaan.

4.2 ASIANAJOPALVELUIDEN HINNOITTELU JA SEN KEHITTÄMINEN

Vielä ennen 1980-luvun lopun murroskautta oli tapana korostaa, ettei asianajotoimintaa voida verrata ensi sijassa voittoa tavoittelevaan kaupalliseen toimintaan. Näkemykset ovat kuitenkin sittemmin muuttuneet. Isot liikejuridiikkaan keskittyvät toimistot ovat jo pitkään tavoitelleet avoimesti kaupallisen voiton maksimointia kuten muutkin liikeyritykset.²²⁶ Kauppalehden toimialakatsauksen mukaan suomalaiset asianajotoimistot ovat pääasiassa erittäin kannattavia. Keskivertotoimiston nettotulos on 19,4 prosenttia, kun suomalaisella keskivertoyrityksellä nettotulosta jää noin kolme prosenttia liikevaihdosta.²²⁷

Lainsäätäjän lähtökohtana on kilpailuideologisen näkemyksen mukaisesti ollut se, että kilpailu varmistaa kohtuullisen hintatason. Kirjallisuudessa on keskusteltu siitä, onko kilpailuideologinen näkemys tältä osin toteutunut. Esimerkiksi Halila on artikkelissaan todennut, että epäily toteutumattomuudesta on aiheeton. Hänen mukaansa Suomessa asianajopaljoalalla vallitsee aito kilpailutilanne, jossa asiakkaiden on mahdollista vertailla alan palvelujen hinta-laatusuhdetta.²²⁸ Toista näkökulmaa edustaa Viitanen, jonka mukaan lainsäätäjä on laiminlyönyt varmistaa markkinoiden toimivuuden.²²⁹

Markkinatalouden toimivuus edellyttää, että uusien yrittäjien alalle pääsy on kohtalaisen vapaata ja potentiaalisilla asiakkailla on mahdollisuus vertailla myytävien hyödykkeiden laatua ja hintoja. Asianajopalveluita tarjoavien yritysten määrä on vuosien saatossa kas-

²²⁵ Tervonen 2006, s. 714.

²²⁶ Pihlajamäki 2009, s. 301–302.

²²⁷ Kauppalehti: Nettotulosprosentti huikeat 19,4 - yrityskaupat ja listautumiset satavat asianajotoimistojen laariin 2016.

²²⁸ Halila 1999, s. 918.

²²⁹ Viitanen 2006, s. 620.

vanut Suomessa mutta erityisesti maakunnissa alalla olisi edelleen tilaa. Toisekseen asianajopalveluiden laadun ja hinnan vertailu on hankalaa. Periaatteessa kuluttajan tulisi ottaa yhteyttä kuhunkin toimistoon erikseen ja tiedustella näiden palkkiotasoa vertailuaineiston keräämiseksi. Kuten muillekin korkeasti koulutettujen henkilöiden tarjoamille palveluille – on asianajopalveluillekin tyypillistä se, että palveluiden tarjoajien välinen hintakilpailu on kilpailun kiristyessäkin käytännössä varsin vähäistä, jos sitä vertaa esimerkiksi hintakilpailuun kuluttajatarvakaupassa.²³⁰ Epäaito kilpailutilanne voi johtaa kilpailuvääristymään ja kohtuuttomaan palkkiotasoon.²³¹ Markkinataloudessa markkinoilla vallitseva kilpailutilanne vaikuttaa aina palveluntarjoajien hinnoitteluun.

Asianajopalkkioiden perusteiden tulee määräytyä Asianajajaliiton palkkio-ohjeen ja lakien määrittelemissä rajoissa. Oikeuskirjallisuudessa asianajopalkkion määräytymisperusteiksi on esitetty aika-, taksatiivi-, kokonaispalkkio-, intressi- ja tulosperiaatetta taikka näiden yhdistelmiä. Merkittävin palkkion määräytymisperuste on aikaveloitus.²³² Verratessa asianajopalveluiden hinnoittelua muiden palveluiden hinnoitteluun voidaan todeta, että lähtökohdat ovat toisistaan poikkeavat.

Asianajajien hinnoitteluun toimeksiannon luonteesta riippuen vaikuttavat useat eri lait ja asetukset sekä Asianajajaliiton osittain hyvin yksityiskohtainenkin asianajajia koskeva sääntely, mikä näyttäisi olevan osasy sille, että asianajopalveluiden hinnoittelua on tarkasteltu poikkeavasti suhteessa muiden palveluiden hinnoitteluun. Viitteitä ei kuitenkaan näyttäisi olevan siitä, että Suomen Asianajajaliiton sääntely tai muu sääntely rajoitaisi asianajopalveluiden hinnoittelumenetelmiä liiallisesti. Asianajopalveluiden hinnoittelun poikkeavuuteen lienee vaikuttavan myös se, että asianajopalveluiden markkinoilla ei ole samanlaista palveluiden hintakilpailua kuin muilla aloilla, minkä vuoksi hinnoittelussa ei liene samanlailla tarvinnut miettiä palveluiden tuottamisen kannattavuutta. Muiden palveluiden hinnoittelussa voidaan nähdä puolestaan korostuneen asianajopalvelui-

²³⁰ Viitanen 2006, s. 616.

²³¹ Markkinoista riippuen toimijoilla saattaa olla houkutus lähestyä hinnoittelukysymyksiä myös yhteistyössä muiden alan yritysten kanssa, jolloin seurauksena voi olla kilpailulainsäädännön vastainen kartelli. Haverila, Uusi-Rauva ym. 2009, s. 185.

²³² Lehtinen 2014, s. 146 ja Lindholm 1994, s. 240.

den hinnoittelua enemmän hinnan vertailu suhteessa kilpailijoiden hintoihin, hinnan asettaminen liiketoiminnan kannattavuuden edellyttämälle tasolle sekä palvelun arvon määrittely palvelun ostajan näkökulmasta.

Asianajotoiminta liiketoimintana näyttäisi säilyneen perinteikkäänä ja stabiilina alana. Tulevaisuuden haasteena voidaan kuitenkin ennustaa tarvetta liiketoimintamallien uusimiselle ja palvelutarjonnan muuttamiselle vastaamaan nykyisten kuluttajien odotuksia ja kulutuskäyttäytymistä, jolloin myös palkkion kohtuullisuuden arviointia on pohdittava uudelleen.²³³ Laki- ja asianajotoimistojen voidaan nähdä lisääntyvissä määrin kohdanneen erimielisyyksiä asiakkaiden kanssa juridisten palveluiden laskuttamisessa²³⁴. Aiemmin ammattilaisen antaman palvelun laskua ei kyseenalaistettu samalla tavoin kuin nykyään. Palkkioiden riitauttamisen ehkäisemiseksi palkkioperusteita tulisi saada selvennettyä ja laskutusprosessia kehitettyä niin, että toimeksiannon palkkion voitaisiin välittömästi nähdä noudattavan kohtuullisuuden vaatimuksia.²³⁵

Asianajotoimiston hinnoittelun kehittämistä puoltaa se, että erityisesti pienissä yhden yrittäjän asianajotoimistoissa aikaveloitukseen pohjautuvan laskun käytännön laatiminen asiakkaalle voi aiheuttaa yllättävän paljon päänvaivaa ja viedä työaika. Vaikka lasku olisi huolellisesti laadittu, kuluttajat saattavat silti kritisoida laskujen suuruutta. Mitä tarkemmin laskutuksen pelisäännöt ovat selvillä, sitä vähemmän yksittäistä pohdintaa laskutuksessa joudutaan kunkin asiakkaan kohdalla tekemään.²³⁶

Kaikki tässä tutkielmassa luetellut asianajajan palkkion määräytymisperusteet ovat relevantteja vaihtoehtoja hinnoittelun pohjaksi niihin soveltuviin toimeksiantoihin. Kaikki

²³³ Strategiajohtamisen käsitteen katsotaan tyypillisesti sisältävän luovaa ja analyyttistä toimintaa jatkuvassa iteratiivisessa prosessissa, jonka tarkoituksena on pitää organisaatio yhteensopivana ympäristönsä kanssa. Haverila, Uusi-Rauva ym. 2009, s. 44.

²³⁴ Asiakkailla on nykyisin myös paremmat tiedolliset ja taloudelliset resurssit laskujen riitauttamiseen. Tavana, Chung ym. 1997, s. 156.

²³⁵ Tavana, Chung ym. 1998, s. 155–156.

²³⁶ Asianajopalveluiden hinnoittelun kehittäminen olisi mahdollista myös Asianajajaliiton toimesta esimerkiksi niin, että Asianajajaliitto lähtisi kehittämään hinnoittelua järjestämällä koulutuksia hinnoittelua koskevasta sääntelystä ja liiketoiminnan kehittämisestä. Vaihtoehtoisesti Asianajajaliittovoisi laatia päivitettyä ohjeistusta palvelemaan asianajotoimistojen hinnoittelun kehittämistä.

määräytymisperusteet eivät kuitenkaan sovi kaikkiin toimeksiantoihin. Hinnoittelua tarkasteltaessa asianajoyrityksen olisi syytä oikeudellisen kirjallisuuden lisäksi tarkastella palveluiden hinnoittelua myös liiketoimintaa käsittelevän kirjallisuuden näkökulmasta.

Asianajopalveluiden hinnoittelun kehittämiseksi kaikissa hinnoitteluperusteissa tulisi erityistä huomiota kiinnittää toimeksiannon kokonaishinnan ennustettavuuteen. Hinnan arviointi edeltä saattaa olla vaikeaa mutta siinä voi kehittyä. Erityisesti kokeneella asianajajalla pitäisi olla riittävä tietotaito suhteellisen tarkan palvelun hinnan vaihteluvälin antamiseksi. Hinta-arvion antamisen lisäksi ennustettavuutta voitaisiin lisätä esimerkiksi sopimalla useammin urakaluontoisista asianajotoimeksiannoista, joissa asianajaja tekee sitovan urakkatarjouksen palveluistaan.²³⁷ Kohtuullisen hinnoittelun kannalta sopimusoi-
keudessa on katsottu, ettei normaalia korkeampaan palkkioveloitukseen voisi edes puuttua kohtuuttomuuteen vedoten, mikäli hinnan määräytymisperusteet on riittävän selvästi etukäteen ilmoitettu.²³⁸

Hintakilpailun kehittämiseksi ja oikeudenhoidon parantamiseksi asianajoalalla voitaisiin enenevässä määrin hyödyntää asianajopalveluiden jakamista erilaisille palvelutasoille. Tällöin asiakkaiden olisi helpompi miettiä, millaista palvelua he haluavat suhteessa sen hintaan. Edullisemmilla palvelutasoilla palvelu voisi olla hitaampaa ja asiakirjoja ei tarvitsisi välttämättä viilata niin pitkälle kuin mahdollisissa premium-tason palveluissa, joissa asiakkaalle luvattaisiin nopeampi palvelu esimerkiksi virka-aikojen ulkopuolella-
kin.²³⁹ Palvelutasojen eriyttäminen mahdollistaisi myös palveluiden hinnan eriyttämisen ja kohtuullisuutta olisi mahdollista arvioida uudella tavalla. Silti riittävän laadukasta oikeudenhoitoa olisi tarjolla myös edullisempaan hintaan.²⁴⁰ Palvelutasojen eriyttäminen saattaisi helpottaa myös hinta-arvion antamista, kun asiakas voisi palvelutasojen kautta pohtia sitä, millaista palvelua hän tulee tarvitsemaan ja kuinka paljon hän haluaa asiaan

²³⁷ Turunen 2002, s. 772.

²³⁸ Hemmo 2003, s. 147.

²³⁹ Myllymäki 2019, s. 25.

²⁴⁰ Palvelutasojen sijasta hinnoittelua voisi olla mahdollista kehittää myös niin, että asiakkaalla olisi itse mahdollisuus valita palkkion määräytymisperuste eli haluaako hän hinnan sidottavaksi aikaan vai mieluummin esimerkiksi kiinteän urakkahinnan samaan tyyliin kuin pankissa asiakas saa valita, millaiseen korkoon hänen asuntolainansa kiinnitetään. Tällöin riskinotto siitä, millaiseksi toimeksianto kehittyy, jää asiakkaan harteille. Mallia voitaisiin kuitenkin kritisoida ottaen huomioon asiakkaan ja asianajajan suhteen epäsymmetrisyys.

panostaa. Luonnollisesti myös asianosaisen varallisuusasema vaikuttaa tähän päätökseen.²⁴¹

Asianajopalveluiden hinnoittelun kehittämällä voitaisiin parantaa ihmisten luottamusta asianajajakuntaa kohtaan. Hinnoittelua tulisi edistää niin, että asianajoyritykset pyrkisivät hyvään taloudelliseen tulokseen samoilla markkinatalouden luomilla edellytyksillä kuten muutkin yritykset ottaen huomioon palvelun tuottamisen kustannukset, kilpailijoiden hinnat ja hyödykkeen asiakkaille antama hyöty. Kun markkina olisi toimiva, taloudellinen eduntavoittelu ei loisi jännitettä alan ammattietiiikkaan.²⁴² Tämä parantaisi asiakkaiden luottoa asianajajiin ja tätä kautta turvaisi yhteiskunnan oikeudenhoitoa asianajajien elinkeinoa heikentämättä.

²⁴¹ HE 107/1998 s. 3.

²⁴² Kts. Ammattietiiikasta esim. Peltonen 1985 s. 43.